

พวกจีน

ที่รับแจกจาก
รัฐไม่ถก

มาชิกสภา

คน

วิสัยต่าง

คน

ไม่

ดั่ง

เพน

กา

ให้

ให้

ให้

ให้

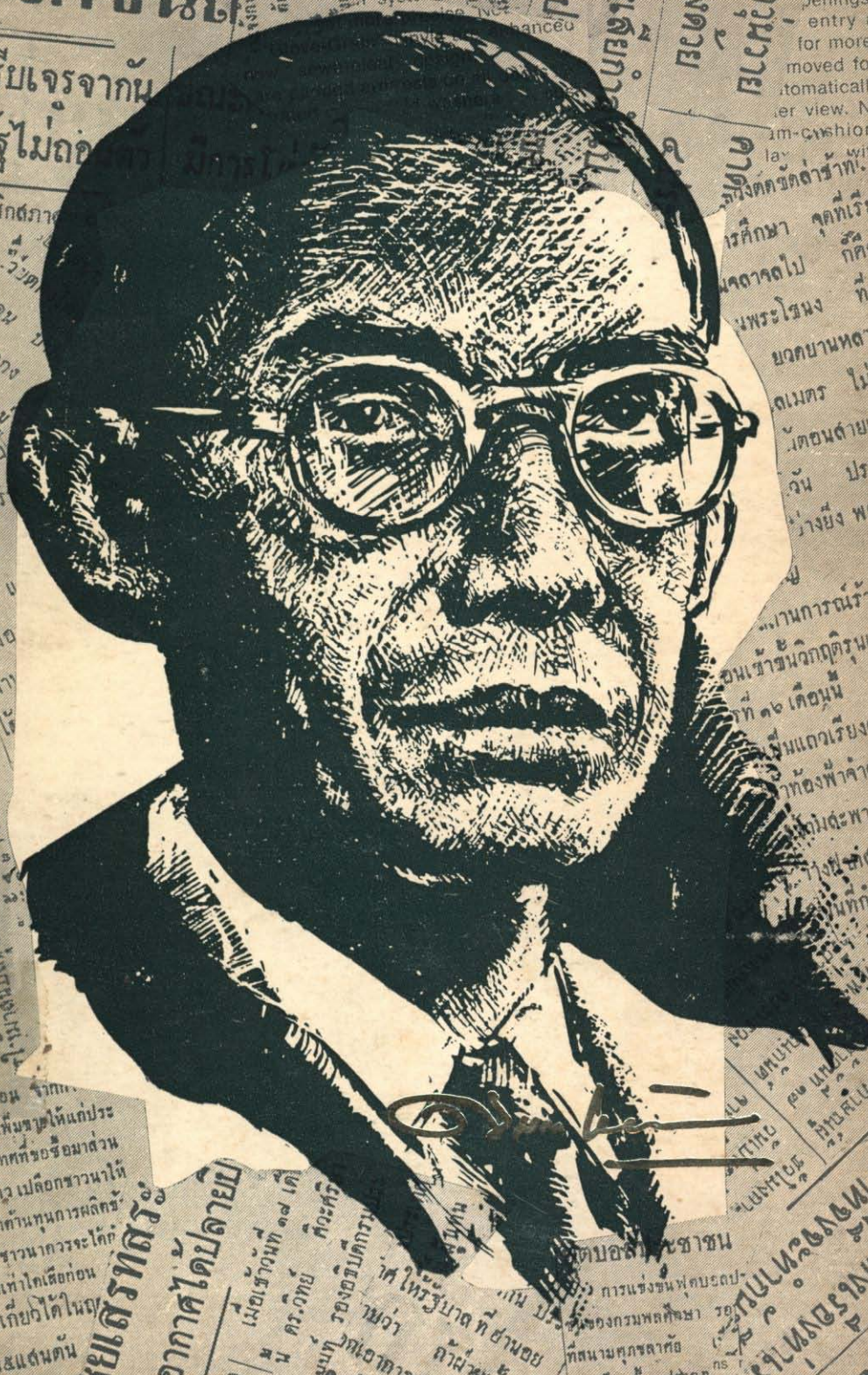
ให้

ให้

ให้

ให้

ให้

โดยเสวต

อากาศได้ลาย

เมื่อเช้านี้ ๑๘ ได้

คร. วิทย์

ของดีมีดีกว่า

ใคร่ขนาด ที่ ชานฮย

ตาม

การแข่ง

ของกรม

กตนา

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

held

ns

๑๗/๓

วันที่ 19 กค 13๘
 เลขทะเบียน ๑555
 เลขหมู่ ๒๑
 ๑554๑

2510

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961132165

พลอากาศเอก พรรณ พงสกุล
 มอบให้ห้องสมุดรัฐสภา

✓ ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม
ในพระศนะของหนังสือพิมพ์

จิตต์ แพร่พานิช
พิมพ์แจกร่ำรวย

ในงานพระราชทานเพลิงศพ
ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม
ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์

วัดเทพศิรินทราวาส, พระนคร
อังคาร, ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๑๐

สมบัติหอสมุดรัฐสภา

คำบอกกล่าว

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม ข้าพเจ้าได้พิจารณาเห็นเป็นความเหมาะสมที่จะได้มีส่วนร่วมด้วย ในการแสดงกตเวทิตธรรม เพื่อเป็นการไว้อาลัย ต่อท่าน นักศึกษาผู้ยิ่งใหญ่ คนหนึ่งของไทยยุคปัจจุบันผู้วางชนม์ หนังสือเล็กๆ เล่มนี้เอากำเนิดขึ้นมาจากความปลงใจดังกล่าวมานี้

ตัวของข้าพเจ้าเองโดยอาชีพก็เป็นพ่อค้าหนังสือ ซึ่งก็ด้วยเหตุนี้
เองเช่นเดียวกันที่ทำให้มีโอกาสรู้จักมักคุ้นกับบุคคลต่างๆ ผู้ไม่ในวิชามาก
หนาหลายตา ที่ได้อาศัยสัณนิษฐานที่เพียงแต่รู้จักเฉยๆ ก็ไม่น้อย บุคคล
เหล่านั้นมตงแดนนักเรียนนักศึกษาชนไปจนถึงข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ นักการ
เมืองและรัฐบุรุษ เกือบจะทุกวิถีชีวิต ท่านศาสตราจารย์ ดิเรก ๑ ผู้ชายหนุ่ม
เป็นคนหนึ่งในจำนวนเหล่านั้น และทบทวนว่าพิเศษเหนือกว่าผู้รู้จักมักคุ้นราย
อื่น ๆ สักหน่อยก็อยู่ที่ว่าท่านได้ให้โอกาสแก่ข้าพเจ้าได้มีความสนิทสนมใน
ลักษณะซึ่งมิใช่เพียงระหว่างคนค้าขาย กับลูกค้าธรรมดา นับตั้งแต่ ท่านได้เริ่ม
มาติดต่อซื้อหนังสือและสั่งหนังสือ ศาสตราจารย์ ดิเรก ๑ ไม่ใช่สักอันชั้น
ปรกติธรรมดา ข้าพเจ้าใคร่จะขอกล่าวถึงท่านเป็นนักอ่านนักศึกษานักงาน
นครรัฐ ท่านมีลักษณะเป็นปราชญ์โดยแท้จริง

ความเคารพนับถือหม่อมต่อท่านมี ซึมซาบแผ่มาแต่เหตุที่ท่านเป็นลูก
ค้าซึ่งอดหนุนธุรกิจ แต่เป็นความเคารพนับถือในบุคลิกภาพและในลักษณะ
แห่งความเป็นปราชญ์ของท่าน ศาสตราจารย์ ดิเรก ๑ รัฐบุรุษทั้งในแง่
ความหมายโดยอักษร และในแง่ความหมายโดยนัยะ อย่างไม่เป็นที่สงสัย
บุคคลที่ทรงฉลาดเฉลียว, สติยข้อดีที่มั่นในอุดมการณ์, ถือหลักการเป็น
ที่ตั้ง, มั่นคง, และแลดูมีอุปนิสัยชนิดที่เป็นที่รักชอบของทุก ๆ คนซึ่งได้
มีโอกาสรู้จัก อย่างเช่นศาสตราจารย์ ดิเรก ๑ ชัยนาม นนท ถ้าหากจะมีใคร
คนใดอันอยู่อกกั้นจะต้องใช้คำพิงเพยไทย ๆ ที่ว่าไว้ว่างามเข้มในมหาสมุทร

เพื่อเป็นเครื่องยืนยันว่าข้าพเจ้ามิได้กล่าว ถ้อยคำเหล่านั้นด้วยอาการ
เพื่อเจ้อหรือยกยอปอปั้น ข้าพเจ้าจึงขอเสนอหนังสือเล็ก ๆ เล่มนี้ต่อท่าน

ทั้งหลาย ขอเขียนถึงปวงบรรดาที่ท่านมารวมพบปะเข้าไว้เป็นขอเขียนที่ลอกคิด
มาจากหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ทั้งในประเทศไทยของเราและของประเทศอื่น เป็น
ข้อวิพากษ์วิจารณ์ผลงานของท่านบ้าง, เป็นคำไว้อาลัยต่อท่านบ้าง, เป็น
คำสดุดีสรรเสริญงานของท่านในด้านต่าง ๆ บ้าง ข้าพเจ้าเองก็มีสติปัญญาอยู่
เพียงเล็กน้อยและโดยจำกัด ความสามารถที่จะแสดงกตเวทิตธรรมต่อท่านก็
มีอยู่อย่างต่ำ ๆ ดังนั้น จึงได้วินิจฉัยเห็นเป็นความเหมาะสมเพียงระดับนี้
โดยถือว่าเป็นการช่วยให้ท่านทั้งหลายได้มองและได้ระลึกถึงท่านคำสดุดีจารย์
ติเรก ฯ ตามทรรศนะของหนังสือพิมพ์ทั้งหลาย ข้าพคราดและขอเขียนเท่าที่
ได้รวบรวมนำมาพิมพ์ลงในเข้าใจว่าจะครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด เพราะเหตุ
เช่นว่ามานเองจึงได้ให้ชื่อหนังสือที่ระลึกเล่มนี้ไว้ว่า "ศาสตราจารย์ติเรก ฯ
ในทรรศนะของหนังสือพิมพ์"

อนึ่ง ขอท่านทั้งปวงบรรดาที่ ได้รับแจกหนังสือเล่มนี้ ไปโปรดอย่า
ได้เข้าใจว่าหนังสือ เล่มนี้สร้างทำ ขึ้นมา อย่าง ลวก ๆ หรือ อย่างไม่ เรียบร้อย
การไม่ตัดขอบกระดาษทั้งด้านบนและด้านข้างเป็นความจงใจที่จะปล่อยให้แบบ
นั้น เพื่อให้ท่านที่ประสงค์จะอ่านได้ ใช้นิดหรือทอดกระดาษค้อย ๆ อ่านไป
ตัดไปเอาเอง วิชานอาจจะเป็นแบบใหม่สำหรับในประเทศนี้ แต่ข้าพเจ้า
รู้สึกว่าเป็นวิชามความหมายและจะรับใช้ความ หมาย ซึ่งได้คงไว้จนได้คง
ปรารถนา.

จิตต์ แพร่พิทยา

ห้างหุ้นส่วนจำกัด "แพร่พิทยา"

ส า ร บั ญ

- หน้า ๘ Prof. Direck Dies at 62 : Bangkok Post
- หน้า ๓๐ ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม : ชาวไทย
- หน้า ๓๔ Prof. Direck of Highest Honours : Bangkok Post
- หน้า ๓๘ ดิเรกชัยนาม : สยามสมัย
- หน้า ๒๔ สุภาพบุรุษนักการเมือง : เดลินิวส์
- หน้า ๒๘ พระราชทานเหรียญดุษฎีมาลา ฯ : เดลินิวส์
- หน้า ๒๘ พระราชทานเหรียญดุษฎีมาลา ฯ : สยามรัฐ และ สยามนิกร
- หน้า ๓๐ นักการเมืองมือสะอาด ฯ : เดลินิวส์
- หน้า ๓๔ พระราชทานเหรียญดุษฎีมาลา ฯ : ประชาธิปไตย
- หน้า ๓๕ Royal Honour for late Prof. Direk : Bangkok World
- หน้า ๓๖ ความคิด ความอ่าน : สยามสมัย
- หน้า ๔๑ ศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม ถึงแก่กรรม : สยามรัฐ
- หน้า ๔๒ ดิเรก ชัยนาม ถึงแก่กรรมแล้ว : เดลินิวส์
- หน้า ๔๕ นักการทูตชั้นนำ ฯ ถึงแก่กรรม : หลักเมือง
- หน้า ๔๖ สุภาพบุรุษ เซนต์ เจมส์ : บางกอก ไทม์
- หน้า ๔๘ ดร. ดิเรก ฯ ถึงแก่กรรม : ข่าวสยาม
- หน้า ๕๐ Prof. Direck : OBITUARY : Visakha Puja 2510
- หน้า ๕๒ คนดีที่โลกต้องการ : ประชาธิปไตย
- หน้า ๕๗ ดงมูลินธิ ดิเรก ชัยนาม : ชาวไทย
- หน้า ๕๘ ทน ดิเรก ชัยนาม เพื่อการศึกษา : ชาวไทย

หน้า	๖๓	ดิเรก ชัยนาม ถึงแก่นิจกรรม	: ชาวไทย
หน้า	๖๒	ดิเรก ชัยนาม	: ไทยรัฐ
หน้า	๖๕	ดิเรก ชัยนาม ถึงแก่นิจกรรม	: ประชาธิปไตย
หน้า	๖๖	การเลี้ยงต้อนรับ ดิเรก ชัยนาม	: เอก วิสกุล
หน้า	๖๘	ดิเรก ชัยนาม ตังโรตารัชนบุรี	: ไทยรัฐ
หน้า	๗๐	ดร. ดิเรก ๑ ถึงแก่นิจกรรม	: สยามนิกร
หน้า	๗๓	ดิเรก ชัยนาม เมฆเบืองหลัง ๑	: ประชาธิปไตย
หน้า	๘๓	ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒	: เดลินิวส์
หน้า	๘๖	ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒	: พิมพ์ไทย วันอาทิตย์
หน้า	๘๘	ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒	: สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์
หน้า	๘๓	ผลสัมผสาม	: ชาวไทย
หน้า	๘๗	๓๘ มกราคม	: ชาวไทย
หน้า	๓๐๓	บทวิจารณ์หนังสือ	: ประชาธิปไตย
หน้า	๓๐๔	ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒	: หลักเมือง
หน้า	๓๐๗	ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	: สังคมศาสตร์ปริทัศน์
หน้า	๓๓๓	ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒	: สังคมศาสตร์ปริทัศน์
หน้า	๓๒๕	Milestone	: TIME newsmagazine
หน้า	๓๒๖	รวมปาฐกถาชุดใหม่	: สังคมศาสตร์ปริทัศน์
หน้า	๓๒๘	ดิเรก ชัยนาม กับหนังสือ	: สตรีสาร
หน้า	๓๓๓	การเมืองนอกเวที	: ประชาธิปไตย
หน้า	๓๓๗	ชีวิตและงานของ ดร. ดิเรก	: ไทยรัฐ
หน้า	๓๔๔	ของขวัญปีใหม่	: หลักเมือง
หน้า	๓๔๗	ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	: ประชาธิปไตย

PROF. DIRECK DIES AT 62

A FORMER DEPUTY Prime Minister Prof. Direck Jayanama died of cancer at the age of 62 at Siriraj Hospital yesterday afternoon.

He is survived by his wife, Khunying Pui, four sons and four grandchildren.

Prof. Direck served in seven different occasions as minister of Foreign Affairs, Justice and Finance during 1938-1947. He was also Thai Ambassador to Japan, England, Germany and Finland before he retired in October 1965.

He fell ill early in 1966 and was admitted to Siriraj Hospital for the fourth and last time early in March. He died yesterday at 3.30 p.m. at Siriraj Hospital.

Bathing ceremony will take place at the That-thong Temple, Sukhumvit Road, at 3 p.m. today.

from : Bangkok *POST*
Tuesday, May 2, 1967.

ศาสตราจารย์ ติเรก ชัยนาม

บทความพิเศษ จาก...“ชาวไทย” ๓ พฤษภาคม ๒๕๑๐

ข้างล่างนี้คือประวัติและงานโดยย่อของท่านศาสตราจารย์ ติเรก ชัยนาม อดีตนักการบริหาร นักการทูต นักวิทยาการ และคนดีหลายคนหนึ่งของเมืองไทยผู้ถึงแก่อนิจกรรมลงเมื่อบ่ายวันที่ ๓ เดือนพฤษภาคม นี้

ศาสตราจารย์ติเรก ชัยนาม เกิดเมื่อวันที่ ๓๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ที่จังหวัดพิษณุโลก เป็นลูกของพระยาอภัยพิพากษา (เถื่อน ชัยนาม) และคุณหญิง พี่ชายของคุณไพโรจน์ ชัยนาม ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ

ท่านจึงเริ่มไปโดยปราศจากความมัวหมอง เพราะได้อาศัยพุทธธรรมนี้เป็นหลักประจำใจตามสายโลหิตของวงศ์ตระกูล

อนึ่ง โดยบุคลิกลักษณะซึ่งมีพุทธธรรมเป็นรากฐานแห่งจิตใจนั่นเอง จึงส่งให้ฐานะและตำแหน่งที่ท่านได้รับมา ควรแก่การยกย่องนับถือของวงวิชาการ และวงการทูตระหว่างชาติ ยากจะหานักการทูตและนักวิชาการผู้ใดเทียบเคียงได้

สังเกตได้จากประวัติงานตอนหนึ่ง แม้เมื่อได้ออกมาอยู่ในตำแหน่งบริหารและวงการทูตก็ตาม ศาสตร์จารย์ยติเรก ฯ ยังคงได้รับการยกย่องให้ปฏิบัติงานในด้านวิชาการอยู่ตลอดมา ได้เป็นผู้บรรยายในลักษณะวิชาการทูตและการปกครองเป็นประจำอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เคยรับตำแหน่งเป็นคณะบดีคณะรัฐศาสตร์ ได้รับพระราชทานปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางการทูต อนึ่ง ยังดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติด้วย และด้วยวิทยาคุณอันสูงส่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องอิสริยาภรณ์สูงสุดเป็นอันมาก อาทิ ท.ช. ป.ม. ป.ช. ท.ต. ม.ว. ม.ช. ท.ต.ว. มีเหรียญคุณวุฒิมาลา เช่นศิลปวิทยาเป็นชั้นสุดท้าย และยังเครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่างประเทศอีกเล่า ท่านก็ได้รับจากประมุขแห่งประเทศต่าง ๆ อีกหลายประเทศด้วยกัน

ระหว่างที่ท่านศาสตร์จารย์ยติเรก ฯ ดำรงตำแหน่งเป็นอัครราชทูตอยู่ ณ ประเทศต่าง ๆ กิตติ ระหว่างอยู่ในกรุงเทพฯ ฯ ทั้งขณะรับราชการและนอกราชการกิตติ ท่านได้รับเชิญจากสถาบันและองค์การต่าง ๆ

ทั้งทางรัฐบาลและเอกชนไปแสดงปาฐกถา เรื่องที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์
ระหว่างประเทศ การทูต การเศรษฐกิจ ศาสนา และวัฒนธรรม
ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษได้เป็นอันมาก ยังหนังสือทาง
วิชาการหลายแขนงที่พิมพ์ออกเป็นเล่มก็ได้ทำไว้มากหลาย โดยเฉพาะ
หนังสือประวัติศาสตร์การเมืองชุดสุดท้าย ชื่อ “ไทยกับสงครามโลก
ครั้งที่สอง” เหล่านี้คือพยานแห่งความเป็นผู้ทรงวิทยาคุณอย่างยิ่งของ
ท่านผู้นี้

ชีวิตของมนุษย์ทุกรูปนามความแสดงว่ามีการเกิดของมนุษย์เป็นปฐม
งานของมนุษย์เมื่อเกิดมาแล้วคือมีมติแสดงถึงค่าแห่งความเกิดนั้นว่ามีอยู่มาก
น้อยเพียงไร และผลของงานนั้นเองคือหลักจารึกต่อไปเป็นนิรันดร์ให้เห็นค่า
แห่งชีวิตนั้น แม้ว่าชีวิตนั้นจะสูญไปแล้วตามสภาวะธรรมอันมนุษย์หลีกเลี่ยง
หาได้ไม่ก็ตาม

ช่วงชีวิตของศาสตราจารย์ตรีเศียรผู้นี้มีงานและค่าของงาน
แสดงความเป็นบุรุษอาชาไนยอันแผ่นดินพึงหาได้โดยยาก ตามนัยยะ
แห่งพุทธภาษิตว่า ทูลโล ปุริสา ฌญโญ ด้วยว่าบุรุษผู้นี้เป็นผู้มาสว่าง
แล้วและไปสว่างด้วยดีแล้ว.

MAN IN THE NEWS

PROF. DIRECK OF HIGHEST HONOURS

by : **Thamnoon Mahapauraya**

City Editor of The Bangkok *POST*

May 2, 1967.

Direck Jayanama, 62, scholar, seven times over a Cabinet Minister and a master of international relations, was born January 18, 1905, in Pitsanuloke, northern Thailand.

He died at 3.30 p.m. yesterday, at Siriraj Hospital, Bangkok, of cancer of the stomach.

There probably is not a nation in the world in which someone is not in mourning today.

Psychologists list as the three great goals of man, fame, fortune and power. But when His Majesty the King bestowed the Dusdi Mala Medal, one of the kingdom's highest general-service awards, upon Prof. Direck who lay on his death bed, it was in recognition of none of these.

It was in recognition of a combination of service and knowledge.

The cultivation of knowledge for Direck Jayanama began in 1914 at Assumption College, the first stage ending in 1923 when he graduated from King's College in Bangkok.

He entered Bangkok Law School in 1925 and was called to the bar in 1928.

His early years were much occupied with his family:

-Parents, both deceased, Judge Phya Uphai Pipaksha (Kluen Jayanama) and Khunying Uphai Pipaksha (Chan Jayanama).

-Brothers and sisters, Foreign Affairs Under-Secretary Phairot Jayanama; Chiangmai Governor Col. Nirandon Jayanama; Air Force General Staff College Commandant Air Vice-Marshal Usa Jayanama; Foreign Ministry Second Secretary Ophas Jayanama; and wife of the Governor of Udorn, Mrs Supang Ungkanaraks.

Although in those days French was the diplomatic tongue, Direck had concentrated on English in his electives, and by 1924, while he was only 19 years of age and little more than a junior college graduate, he was hired by the Justice Ministry as an interpreter, a job he kept during his first year in law school.

He was an interpreter to the Law professor of Bangkok Law School from 1926 to 1932.

In 1932 at age 27 Direck became (1) Chief of the Legal Section of the Foreign Ministry and (2) a Government-appointed Member of Parliament, a position he held until the end of World War II.

The young Direck was literally a man who had started at the top and went up:

- Secretary to the Foreign Minister, 1933-34.
- Assistant to the Secretary-General to the Cabinet, 1935.
- Secretary-General to the Cabinet, 1936-40
- Acting Director-General of Public Relations and Acting Secretary-General of the Legislative Reduction Department, 1938.
- Minister of State, and Assistant Minister of Finance and Foreign Affairs, 1938.
- Deputy Minister of Foreign Affairs, 1939.
- Minister of Foreign Affairs, 1941.
- Ambassador to Tokyo, 1942-43.
- Minister of Foreign Affairs, 1943 to September 1944.

Students of international intrigue would do well to study the career of Direck during the Japanese occupation of Thailand.

The man who once represented his nation in Tokyo also led a secret mission to confer with high authorities of the Southeast Asia Allied Command at Kandy, Ceylon.

After World War II, Direck was presented with the US medal of Freedom (Silver Palm) in a special ceremony at the Pentagon.

In 1945 he was elected to the Senate and made Minister of Justice. The next year he was elected as a MP from Bangkok and made Minister of Finance.

Later that year, 1946, amid the political confusion in the capital, he reached his political apex, holding the posts of Deputy Prime Minister and Minister of Foreign Affairs concurrently.

Suddenly the Government began being passed back and forth between cliques formed around strong personalities, and Direck, an empiricist scholar who followed reason rather than powerful individuals, began being pushed out of the way.

Former Prime Minister Sarit Thanarat lost a lot of friends when the truth was known following his death of how he got as rich as he did, but in his favour was the fact that when he came into power in

1957-58 he saw the need for qualified men and was willing to bring them out no matter how deeply his political predecessors may have buried them.

Prime Minister Thanom Kittikachorn also made use of Professor Direck's vast pool of international knowledge, appointing him concurrently as Thai Ambassador to Germany and Ambassador to Finland.

In September 1965, Direck was, by Royal Command, appointed member of the Civil Service Commission, and a month later retired from the Diplomatic Service upon reaching age 60.

Nevertheless in January 1966 he was appointed member of the Executive Committee of the National Education Council.

In August 1966 he was admitted to hospital, returning three times more and finally dying there.

His decorations are too numerous to list, taking a full page in his official biography. His publications and public lectures take two pages.

His social history includes Past President of the People's Party Club, Past President of the Royal Dusit Golf Club, Honorary President of the Old Japan Students Association, Honorary Member of the Assumption College Old students Association, Life Member of Old England Students Association, Member of the Royal Bangkok Sports Club Past President of the Bangkok Rotary Club and Past Vice-President of the UN Association of Thailand.

He leaves a wife, four sons and four grandchildren.

ในสมัยที่ใคร ๆ ก็ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์กันง่าย ๆ ตามชดชน
แห่งเงินเดือน (ยกเว้นตราจุลจอมเกล้าในสมัยนี้ สมัยก่อนแม่เหรียญชฎ
มาลาที่พระราชทานแก่ภรรยาข้าราชการ) ได้ปริญญาเกิตติมศักดิ์กัน
ตามตำแหน่งหน้าที่ ฯลฯ ตลอดจนตายแล้วก็ได้เข้าโกศกันตามชั้นของสาย
สะพายที่ได้รับ ขนาดนายพลซึ่งครั้งหนึ่งเคยได้ชื่อว่าเป็นคนชายชาติขึงถึงกับ
ได้รับพระราชทานเพลิงจากฝักแคทเทรลงเอง

เมื่อมาคำนึงถึงสภาวะของสังคมที่เป็นอยู่เช่นนี้ จึงไม่น่าแปลก
ประหลาดอะไรกับเกียรติยศเกียรติศักดิ์ ที่นายดิเรก ชัยนามได้รับมาทางเมื่อ
ยังมั่งคั่งอยู่และเมื่อหาชีวิตไม่แล้ว แต่ถ้าวเราลองพิจารณาดูว่านายดิเรก ๆ
ได้รับการยกย่องอย่างไรในแต่ละกรณี ๆ แล้ว จะเห็นว่าความดีความชอบ
ทุกชั้นทุกอันที่นายดิเรก ๆ ได้รับนั้นได้รับเป็นค่าสัมมาคุณ น้อยกว่าที่ทำการ
ให้รัฐทุกประการ

จริงอยู่ นายดิเรก ชัยนามได้ตำแหน่งหน้าที่ที่สำคัญ เร็วกว่าอายุ
และไม่ได้เดินตามทาง (คัดจากพระราชหัตถเลขารัชกาลที่ ๕ มีถึงเจ้าพระยา
พระเสด็จฯ แต่รายงานเพราะพระราชฯ ทรงเชื่อในตัวเจ้า หากรายงานเข้ามา
เพราะได้ร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง) ทั้งยังเป็นทเชื่อถือไว้วางใจ
อันสนิทของนายปรีดี พนมยงค์ แม้กระนั้นนายดิเรก ๆ ก็มีได้แสวงหาผล
ประโยชน์ในทางส่วนตัวจากบุคคลผู้นั้น กลับทำงานด้วยความระมัดระวัง
ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมเป็นตง ความ
ซอมนเราต้องเข้าใจไว้ด้วยว่านายดิเรก ๆ ไม่ใช่เป็นคนมั่งมี และทุกที่ทม

ตำแหน่งหน้าทางการเมือง นายดิเรกฯ จะต้องจนลงไปทุกครั้ง แม้ไปเป็น
ทูตอยู่ต่างประเทศนายดิเรกฯ ก็ใช้เงินส่วนตัวเกินกว่าเงินที่ได้รับพระราชทาน
หากนายดิเรกฯ จะเป็นคนมักใหญ่ไม่สูงแล้ว ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็จะ
หนีไม่พ้นเออมนมือ หากจะทุจริตคดมิชอบ แม้เพียงเล็กน้อย สถานะทาง
ทรัพย์สินก็จะต้องมั่งคั่งขึ้นมาบ้างเป็นแน่ และถ้าจะละหลักการลงบ้างโดย
ยอมหันเหยื่นเข้ากับบุคคลชุดใหม่คณะใหม่ นายดิเรกฯ ก็ย่อมจะคงไว้ซึ่ง
อำนาจวาสนาและบารมีอื่น ๆ ที่สังคมนิยมชมชอบทุกประการ แต่นาย
ดิเรกฯ กลับเชื่อตามพระบรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างมั่นคง มิได้
คิดในลาภยศสุขัสสรเสรีบุญอันจอมปลอม ยอมออกมาว่างงานอยู่นาน ๆ โดย
ยินดีสละตำแหน่งหน้าเพื่อหลักการ แม้รัฐบาลสมัยหลัง ๆ ต้องการตัว
เข้าไปดำรงตำแหน่งอันสูงส่งก็มิได้ใยดี อย่างดีก็ยอมรับเป็นเพียงข้าราชการ
สถานลูกจ้าง ยอมเป็นเพียงอาจารย์ธรรมดาฯ ไม่ประสงค์จะไปแย่งตำแหน่ง
คนบดจากใคร แม้สมัยเมื่อเจ็บหนักครั้งหลังนก็ยังรู้สึกเกรงใจรัฐบาลที่
ตนได้รับเงินเดือนบางประเภทโดยที่ไม่ได้ทำอะไรตอบแทน แต่การที่ตน
เองไม่ได้รับเงินบำเหน็จบำนาญจากรัฐ ทั้ง ๆ ที่เสียสละทำงานให้อย่างยิ่งใหญ่
หลวงนนายดิเรกฯ ชัยนามกลับไม่คำนึงถึง

ที่พวกก่อการฯ ได้คนหนุ่มเข้าไปบริหารประเทศคราวนี้ต้องนับว่า
เป็นโชคที่อยู่ส่วนหนึ่ง ขอที่น่าเสียดายก็ตรงที่คนหนุ่มชุดนั้น ที่ไม่เป็นนัก
ฉวยโอกาส ที่เป็นคนรักหลักการอุดมการณ์และทำการอย่างเสียสละเช่นนาย
ดิเรก ชัยนาม มั่นชยันที พวกก่อการฯ จึงประสบความล้มเหลว พวก
ก่อการฯ หลายต่อหลายคนเปลี่ยนนัยห้อมมาเป็นนักปฏิวัติกันรัฐประหาร แต่

ก็คงทำการได้ผลแก่ตนเองยิ่งกว่าแก่ส่วนรวมอยู่นั่นเอง ส่วนนาย ตีเรก
ชัยนามนนยนต์ที่จะรับผิดชอบกับการกระทำของตน แต่เมื่อต้น พ.ศ. ๒๔๗๕
และตลอดมา ไม่ยอมแปรพักตร์ ไม่ยอมเข้าบริหารประเทศกับบุคคลคณะ
อื่น และคงความภักดีกับนายปรีดี พนมยงค์ในทางส่วนตัว แม้จะไม่มีกร
ติดต่อกันในระยะหลังเลยก็ตาม แต่ความภักดีความมีหลักการอุดมการณ์เช่น
นายตีเรก ฯ รักษาไว้ได้ โดยที่ตองสูญเสียลาภยศและอาภรณ์อื่น ๆ ไปมิ ใช้น้อย
ทนายตีเรก ฯ ไม่ถูกกล่าวหาให้หมั่นหมองด้วยในกรณีคดีสวรรคตนั้นต้องนับว่า
เป็นเพราะกุศลกรรมโดยแท้ และใครที่รู้จักนายตีเรก ฯ ก็ต้องยอมรับเป็น
หนึ่งเดียวกันว่าท่านผู้นั้นประกอบแต่กุศล พูดก็เป็นกุศล ทำก็เป็นกุศล ทั้งยัง
คิดเป็นกุศลอีกด้วย ท่านไม่กล่าวคำหยาบ ไม่อดอ้ออ้างว่าตัววิเศษ ไม่ดูถูก
สติปัญญาคนอื่น ทั้งยังไม่หวาดระแวงใคร ทั้ง ๆ ที่บางครั้งมีคนมาบอก
ว่าคน ๆ นั้นเป็นศัตรู แต่พร้อม ๆ กันนั้นก็ต้องยอมรับว่านายตีเรก ฯ มีศัตรู
ที่มุ่งร้ายทำลายล้างในทางการเมืองอยู่เสมอ ๆ ที่มิตรทำอะไรไม่ได้ก็เพราะ
กุศลกรรมและกุศลเจตนาดังกล่าวแล้ว ประกอบกับความดีโดย ของท่านที่
พอใจอยู่ต่าง ๆ นอกวงการเมืองในระยะหลัง ๆ

นายตีเรก ชัยนาม เป็นบุตรคนโตของพระยาอุภัยพิพากษา (เถลฮอน)
คุณหญิงจัน เป็นมารดา เกิดเมื่อวันที่ ๓๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๘ เข้าเรียน
ในโรงเรียนอัสสัมชัญแต่เยาว์วัย และได้อิทธิพลทางจริยธรรมจากอาจารย์
ในสำนักนั้นเป็นอย่างดี ทั้ง ๆ ที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่ยึดมั่นในกฎแห่ง
กรรม แต่ก็ได้เคารพนับถือครูอาจารย์ที่เป็นบาทหลวงมาก ยกย่องภราดา
ซีวเบิร์ต ภราดาซีแลร์ ยิ่งนัก ทางโรงเรียนก็สรรเสริญศิษย์ผู้นับถือนับถิต

ที่ว่าจำนวนการเขียนยอมสอให้รู้ว่าบุคคลผู้นั้นเป็นคนเช่นไร ความ
ซอจะเห็นได้ชัดจากบุคลิกของนาย ดิเรก ชัยนาม ท่านพยายามมองคนใน
แง่ดีเสมอ เคยปรารภถึงนักการเมืองที่ไม่สุจริตว่าเขาต้องมีอะไรบางอย่างเป็น
แน่ หาไม่ไหนดเลยจะมีคนยอมเป็นสมัครพรรคพวกถึงเพียงนั้น

นายดิเรก ชัยนาม สัมรสกับ ม.ล. ป๋วย ธิตาพระยารามราชเดช
ม.ล. ป๋วยเป็นภรรยาทั้งคู่ทุกซุ่ซุ่ตลอดมา เข้าใจสามเป็นที่ยิ่ง และเป็น
กำลังใจในทุกสถาน ท่านทั้งสองมีชีวิตครอบครัวทราบริน มบุตรชาย ๔ คน
นายดิเรก ฯ ตามปกติมีนามยัด รมัตระวังสุขภาพในเรื่องการนอนการ
บริโภค เล่นกอล์ฟบ้างกำลังอยู่เสมอ เพิ่งมาล้มเจ็บลงเมื่อก่อนวันคล้าย
วันเกิดไม่เท่าไรนัก ต้องเข้าศิริราชพยาบาลถึงสามครั้ง นายแพทย์ได้
พยายามเยียวยาอย่างสามารถ แต่อาการก็มีแต่ทรงและทรุดเรื่อยมา ใน
ที่สุดก็ได้ถึงแก่อนิจกรรมลงเมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๓๐ สิริรวมอายุได้
๖๒ ปีเศษ

บุคคลการเมืองซุกซ่อนนิมการเมือง

สุภาพบุรุษนักการเมือง

โดย... เกียรติ

จาก... "เทลิวิสต์"

อาทิตย์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐

เขาเป็นนักการเมืองพลเรือนที่สุภาพ เป็นนักการเมืองที่ควรยึดเป็นแบบอย่าง งานของเขาขณะนั้นคือเขียนเอกสารทางการเมืองที่มค้ายิ่งสำหรับประเทศไทย และนักการเมืองไทย

ในวงการเมืองของเมืองไทยเรา บุคคลบางคนก็กระโดดโลดเต้นอยู่ในวิถีทางการเมืองนั้น น้อยคนนักหนาที่จะประคับประคองชีวิตทางการเมืองทุกสิ่งทุกอย่างที่นักการเมืองพึงจะเป็นไปได้ บางคนดำเนินงานของเขาไปได้ครึ่ง ๆ กลาง ๆ บางคนล้มเสียหาย ตายเสียชื่อเสียงก่อน และบางคนแม้จะพบ

ความสำเร็จอย่างสุดขั้ว แต่ความขัดแย้งตามหลังมาโดยที่เขาไม่คาดฝันว่ามัน
จะเป็นไปได้ นักการเมืองประเภทนี้มีมากต่อมาก เฉพาะอย่างยิ่งในเมือง
ไทยเรา

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ในวงการการเมืองของไทยเราก็มียุบบ้าง และ
คนที่เขียนถึงต่อไปนี้อาจจะเป็น นักการเมืองตัวอย่างสักคนหนึ่ง ที่ควรจะเกิด
ทุนไว้เป็นแบบอย่างที่ดี

เขาเป็นพลเรือนแต่ก็ร่วมในคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลง การปกครอง
นั้นเป็นจุดเริ่มต้นในวิถีทางการเมืองของเขา ต่อจากนั้นเขาเป็นสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรประเภท ๒ เป็นรัฐมนตรี เป็นสมาชิกสภาผู้แทนประเภท
ที่ ๓ ซึ่งประชาชนเลือกตั้งขึ้นมา เป็นทูตหลายประเทศ และครั้งหนึ่ง
เขาเกือบจะได้เป็นนายกรัฐมนตรีของเมืองไทย แม้ที่สุดนายกรัฐมนตรีเดือน
เพราะเขาเคยถูกประกาศชื่อจากพวกกบฏ หากแต่อาศัยชื่อเสียงและเกียรติ
คุณงามความดีเก่าก่อนของเขาที่มอยุ่ จึงไม่มีใครเชื่อว่าเขารูเห็นเป็นใจ
ในแผนการของพวกกบฏ ชื่อเสียงของเขาดี และเป็นที่รักใคร่เคารพนับถือ
ในบรรดานักการเมืองทั่วไปทั้งอดีตและปัจจุบัน

นักการเมืองผู้ที่กำลังกล่าวขวัญนี้ คือ นายดิเรก ชัยนาม

ด้วยชีวิตของข้าราชการพลเรือน เขาพลัดเข้าไปเป็นนักการเมือง
โดยติดกลุ่มคณะปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ ในนามของคณะราษฎร และต่อจากนั้น
ความสามารถในทางการเมืองก็เป็นแรงส่งนายรัศมีให้เขาเด่นขึ้นมาทุกยุคทุก

สมัย เขาเคยเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศในสมัย
สงคราม ก่อนหน้านั้นเขาเป็นคนหนึ่งในคณะที่ไปกราบบังคมทูลพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลขึ้นครองราชย์ เนื่องจากการสละราชสมบัติ
ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เขาเป็นสุภาพบุรุษนักการเมืองซึ่งหาได้ยากที่สุดในเมืองไทย เมื่อ
มหาสงครามเอเชียบริพาเกิดขึ้น ตำแหน่งของนายติเรก ฯ คือรัฐมนตรีช่วย
ว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และทั้ง ๆ ที่กองทัพญี่ปุ่นไม่พอใจต่อตำแหน่ง
ของเขา แต่แล้วเขาก็ต้องเดินทางไปเผชิญหน้ากับชาวญี่ปุ่นทั้งชาติ ด้วย
การประสานรอยร้าวระหว่างไทยกับญี่ปุ่น นั่นคือตำแหน่งเอกอัครราชทูต
ไทยประจำกรุงโตเกียว เขาทำงานทุก ๆ อย่างเพื่อรัฐบาลไทยในสมัยนั้น
จนกระทั่งได้ผลเป็นที่เรียบร้อย

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบแล้วเขาก็กลับเข้ามาสู่สิ่งแวดล้อมการเมือง
อีกครั้งหนึ่งในตำแหน่งรัฐมนตรีต่างประเทศและรองนายกรัฐมนตรี ในสมัยที่
วงการเมืองในเมืองไทยกำลังยุ่งเหยิงด้วยการแบ่งพรรคแบ่งพวก เขาสมัคร
เข้ารับเลือกตั้งในจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งได้รับเลือกให้เป็นผู้แทนราษฎร
ในจังหวัดนั้น และหลังจากที่ได้ร่วมคณะรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูล
สงครามมาแล้ว ต่อมาเมื่อพ้นตำแหน่งไปในระหว่างที่กำลังเลือกบุคคลที่จะ
มาเป็นนายกรัฐมนตรีหลังสงครามภายหลังจาก ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชซึ่ง
นายติเรก ฯ ได้ร่วมคณะด้วยกราบบังคมลาออกไปเพราะยุบสภา ฯ ผู้
แทนราษฎรเลือกตั้งใหม่ เขาถูกพรรคแนวรัฐธรรมนูญเสนอให้เป็นนายก

รัฐมนตรีของเมืองไทยอันดับต่อไป แต่เพราะยังไม่ได้จังหวะทางการเมือง
เขาจึงต้องถอนตัว ปล่อยให้ นายควง อภัยวงศ์ พาทพรรคพวกประชาธิปไตย
เข้ามาเป็นรัฐบาล และต่อจากนั้นเมื่อนายปรีดี ฯ เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรี
เขาได้ร่วมในคณะ จนกระทั่งนายปรีดี ฯ ลาออกไป เพราะเหตุผลทางการเมือง
หลายอย่างหลายประการ นายดิเรก ฯ ก็พ้นตำแหน่งไปด้วย และพอดี
ในขณะนั้นมีการฟ้องร้องเรื่องการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรในเขตเลือกตั้งของเขา
โดยหาว่าไม่สุจริต ซึ่งพรรคประชาธิปัตย์ โดยสมาชิกซึ่งฝ่ายการเลือกตั้งยื่น
ฟ้องต่อศาล เขาตัดปัญหาด้วยการพ้นจากตำแหน่งไปเป็นเอกอัครราชทูต
ไทยประจำกรุงลอนดอน ซึ่งดูเหมือนกันจะเป็นเอกอัครราชทูตไทยที่ทำเกียรติ
ประวัติไว้ในต่างประเทศมาก

เขาลาออกจาก ตำแหน่งเอกอัครราชทูตทันทีที่เกิดการ รัฐประหาร
และเปลี่ยนแปลงรัฐบาล เพราะถือว่าเป็นสิทธิของนักการเมือง เมื่อรูป
ของฝ่ายบริหารได้เปลี่ยนแปลงพรรคเข้ามาบริหารแล้ว นโยบายการเมืองอาจจะ
เปลี่ยนไปด้วย นายดิเรก ฯ ไม่ยอมรับตำแหน่งเอกอัครราชทูตต่อไปอีก
เพราะถือว่าการเป็นทูตจะต้องสิ้นสุดไปกับคณะรัฐบาลที่แต่งตั้งเข้ามา

จากนั้นเขาส่งบออยู่นอกวงการเมืองมา และแล้วต่อมาก็ได้รับพระ
บรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดฯ กระทบหม่อม แต่งตั้งให้เป็นเอกอัครราชทูตประจำ
กรุงบอนน์ เยอรมัน อีกครั้งหนึ่ง และพ้นตำแหน่งมาเป็นครูบาอาจารย์
ในฐานะศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

ครึ่งหนึ่งเมื่อเกิดกบฏในเมืองไทย พวกกบฏหวังชัยชนะจาก
รัฐบาลและชนะใจจากประชาชนจึงได้ประกาศแต่งตั้ง นายดิเรก ชัยนาม
เป็นนายกรัฐมนตรีของฝ่ายกบฏทันที ทั้ง ๆ ที่เขาไม่รู้เรื่องและไม่ได้
ยินเสียงวิทยุกระจายเสียงประกาศชื่อของเขาเลยด้วยซ้ำไป แต่ทางฝ่าย
รัฐบาลเข้าใจในความเป็นสุภาพบุรุษของเขาได้ดี ว่าการประกาศนั้นเป็น
การประกาศเพื่อหลอกลวงเอาเขามาใช้เพื่อเอาใจประชาชนในยามคับขัน
มันเป็นกลลวงทางการเมืองที่ทำให้ประวัติของนักการเมืองสุภาพบุรุษผู้
แปดเปื้อน แต่เขาก็ใช้เวลาไม่นานนักในการที่จะล้างสิ่งโสโครกทาง
การเมืองที่เกิดจากสันนิม

ปัจจุบันนี้ นอกจากอาชีพครูบาอาจารย์แล้ว นายดิเรกฯ เขียน
เอกสารทางการเมืองเผยแพร่ เป็นเอกสารที่มีค่าอย่างยิ่งสำหรับชาติไทย และ
นักการเมืองไทย.

□ ขอแสดงความยินดีต่อ ศาสตราจารย์
ดิเรก ชัยนาม ที่ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระ
หม่อมพระราชทานเหรียญคุณวุฒิมาลา เข็มศิลปวิทยา
ให้ โดย ท้าย เหล่าสุนทร รองเลขาธิการคณะ
รัฐมนตรีฝ่ายบริหาร เป็นผู้นำไปมอบ ณ ศิริราช
พยาบาล.

จาก... เทลนิวิสต์ ๑๕ มษย. ๑๐

พระราชทานคุณฐึมาลา เข้มศิลปวิทยา

แก่ ดิเรก ชัยนาม

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานเหรียญคุณฐึมาลา เข้มศิลปวิทยา แก่ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม

ศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม เป็นผู้ได้รับปริญญาคุณฐึบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางการทูต และเป็นศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประกอบกับเป็นผู้ที่มีความสามารถและทรงคุณวุฒิในศิลปวิทยา เคยดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ในราชการมามาก อาทิ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี คณะบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และครั้งสุดท้ายเป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงบอนน์ ตลอดเวลาราชการได้แสดงความรู้และปฏิบัติหน้าที่อันว่องไวประโยชน์ใหญ่ยิ่งให้แก่ประเทศชาติ ได้เขียนหนังสือและตำราหลายเล่ม แสดงความสามารถเป็นพิเศษจนปรากฏชื่อเสียงดีเด่นในวงการทูต สมควรได้รับพระราชทานเหรียญคุณฐึมาลา เข้มศิลปวิทยา

ในการนี้ นายต๋อย เหล่าสุนทร รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหารพร้อมด้วยผู้อำนวยการกองปกาศิต และผู้ช่วยผู้อำนวยการกองนิติกรรม ได้นำเหรียญคุณฐึมาลา เข้มศิลปวิทยา ไปมอบให้แก่ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม ซึ่งป่วยอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทาน เรียบร้อยแล้ว.

จาก... "สยามรัฐ" และ "สยามนิกร" ๑๕ เมษายน ๒๕๑๐

ข้างหลังชีวิต

นักการเมืองมือสะอาด

มารยาทงาม

ผู้ชอบบันทึกและสอนหนังสือ

โดย... จันทิมา เสาวนีย์

จาก... "เทลิวิสต์" พุศ. ๑๘ มกราคม ๒๕๑๐

ณ ชอยสันติสุข สุขุมวิท หรือ บัด โกดส์เบิร์ก กรุงบอนน์ นักการเมืองสำคัญในยุคหนึ่ง และนักการทูตชั้นยอดในสมัยต่อมาจนกระทั่งครบเกษียณ น้อยคนนักที่ประชาชนจะยกย่องว่าเป็นนักการเมือง "มือสะอาด" และซื่อด้วยมารยาทงดงาม เมื่อท่านนั่งเก้าอี้ทูตครั้งแรกก็โชคดีเป็นเอกอัครราชทูตประจำกรุงโตเกียว และต่อมาเอกอัครราชทูตไทยคนแรกประจำราชสำนักเซนต์เจมส์ กรุงลอนดอน

ไม่ว่าจะนั่งเก้าอ้นการเมืองหรือนักการทูต ยอมรับนับถือกันอย่างยิ่งว่าท่านเป็นตัวของตนเอง ท่านมิได้เป็นนักเรียนนอก แต่เชี่ยวชาญภาษาอังกฤษ อาชีพแรกเป็นล่าม ท่านเก่งภาษาไทยและอังกฤษตั้งแต่เรียนที่ สหรัษฎิมขันธ์และราชวิทยาลัย เมื่อจบ ม. ๘ เป็นนักเรียนล่ามกระทรวงยุติธรรม และเข้าเรียนวิชากฎหมาย จนได้เนติบัณฑิตเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓, เป็นเลขานุการ ร.ม.ต. กระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ. ๒๔๗๖ และเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘, ภูไทแรกที่ป็นนักการเมืองนั่งเก้าอ้นรัฐมนตรีช่วยว่าการต่างประเทศ พ.ศ. ๒๔๘๒

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นเอกอัครราชทูตประจำกรุงโตเกียว พ.ศ. ๒๔๘๖, ช่วงเวลาที่ญี่ปุ่นมีอิทธิพลอยู่ในเมืองไทยท่านได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ คือร่วมขบวนการ "เสรีไทย" ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้า ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้นั่งเก้าอ้นหลายกระทรวง คือ กระทรวงยุติธรรม, การคลัง, การต่างประเทศ และรองนายกรัฐมนตรี ปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้ไปเป็นเอกอัครราชทูตประจำกรุงลอนดอน และเป็นผู้แทนไทยประจำยูเอ็นด้วย

ช่วงเวลาที่มิได้เป็นนักการเมืองและนักการทูต ท่านได้เป็นอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นคนบังคับคณะรัฐศาสตร์คนแรกของมหาวิทยาลัยนี้ จากการชักชวนทางการสอนและเขียนตำราหลายเล่ม ท่านได้รับพระราชทานปริญญาเอกทางการทูต (กิตติมศักดิ์) ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๔๙๕

๓๔ เมษายน ๒๕๐๒ พระราชสารตราตั้งให้เป็นเอกอัครราชทูต
วิสามัญผู้ชำนาญเต็ม ประจำสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ดับแทนหลวง
ชำนาญนิติศาสตร์ ช่วงเวลา ๕-๖ ปีที่กรุงบอนนันทานได้บันทึกเรื่องราวที่
เกี่ยวกับการทูตและกิจกรรมระหว่างประเทศ เพื่อสร้างสรรคเอกสารแขนง
นี้ไว้ให้เป็นประโยชน์แก่ชนรุ่นหลัง และเมื่อครบเกษียณอายุราชการก็ได้
จัดการกับต้นฉบับอันเป็นเอกสารสำคัญยิ่งของชาติชื่อ "ไทยกับสงคราม
โลกครั้งที่ ๒" มีความยาวถึง ๓,๑๔๗ หน้า

จากเอกสารสำคัญยิ่ง "ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒" ได้ให้
สารประโยชน์ต่อผู้อ่าน และโดยเฉพาะนักรบเมืองกับนักศึกษาเป็นเอก
ประการ บันทึกสำคัญที่เพิ่งเปิดเผยในชนวน "เสรีไทย" จากปลายปากกา
ของ ทวี บุณยเกตุ ดร. บัวย อิงภากรณ์ และพระพิศาลสุโขมวิท เราก็ได้
ความรู้เห็นที่แท้จริงของผู้ที่ชาติทมิฬหวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น ผู้เขียนหนังสือ
เล่มนี้ได้เน้นว่า

"อันที่จริง บรรดาผู้ร่วมงานเสรีไทยส่วนมากหรือเกือบทั้งหมดมิได้
ปฏิบัติงานเพื่อนายปรีดี พนมยงค์ หรือเพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ
หากแต่เพื่อชาติเป็นส่วนรวม...ทุกคนกระทำเพื่อประเทศชาติ มิได้หวังผล
ตอบแทนอย่างใด"

หนังสือเล่มนี้พิมพ์โดยสำนักพิมพ์ แพร่พิทยา จากบันทึกส่วนตัว
ที่แสดงให้ผู้อ่านแลเห็นว่า มีสาระอาค และเป็นตัวของตัวเองตลอดเวลา

“เมื่อจำต้องลาออก, รัฐบาลก็ให้คำมั่นได้ว่าจะคอยดูแลทุกชั้นทุ
ราชการในเขตนี้เป็นอย่างดีที่สุดเหมือนข้าพเจ้าอยู่ในกรุงเทพฯ...เพื่อเป็นหลักฐาน
ว่าข้าพเจ้าไม่ได้วิ่งเต้นขอตำแหน่งนี้ ได้ตกลงแลกเปลี่ยนหนังสือกันระหว่าง
นายกรัฐมนตรีกับข้าพเจ้า... ขอให้ข้าพเจ้าไปช่วยชาติบ้านเมือง”

เอกสารที่เป็นวรรณกรรมทางรัฐศาสตร์การทูต เรื่อง “ความ
สัมพันธ์ระหว่างประเทศ” รวม ๒ เล่ม หนาถึง ๘๘๕ หน้า จัดพิมพ์โดย
สำนักพิมพ์สามัคคีธรรมสังคมนิยม โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของ สุลักษณ์
ศิริวัชร์ การพิมพ์ประเด็นสัมพันธ์กับเป็นตำราเพียงมำเพียงให้เหลือของสำนักพิมพ์
ต่างประเทศ ผู้ต้องการแสวงหาหรือรอคอย “การทูต” ฉบับสมบูรณ์
ไม่ต้องชักช้าที่จะขอ “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ”

นอกจากเป็นนักการเมือง, นักการทูต และศาสตราจารย์ ท่านยัง
เป็นนักพูด นักเขียน และนักกอล์ฟ ผู้มีชื่อเสียงดังทั้งในวงสังคมเมืองไทย
และนานาชาติ อดเว้นที่จะพูดถึงเสียมิได้ ในฐานะที่เราเป็นคนไทยนับถือ
พระพุทธศาสนาเป็นหลักประจำชาติ ท่านได้แสดงปาฐกถาเกี่ยวกับพุทธธรรม
ในต่างประเทศ และจัดพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ เผยแพร่ให้ฝรั่งรู้สัพพุทธธรรม
มาแล้วอย่างน่าสรรเสริญ จากการไปพูดในที่ชุมนุมชนทั้งในเมืองไทยและ
ต่างประเทศปรากฏเป็นหนังสือ “ชุมนุมปาฐกถา” มาแล้วหลายเล่ม คาด
คะเนว่า “ชีวิตในเยอรมนี” จะเป็นหนังสือสำคัญเล่มต่อไป

โดยเกียรติประวัติและผลงานอันงดงามของท่าน ผู้คนเคยต่างรำลึกถึงวันที่ ๑๗ มกราคม อันคล้ายวันเกิดของท่าน โดยไม่ลืมด้วยว่าชีวิตขวัญใจ, พลั้งสำคัญในการเขียนหนังสือหลายเล่ม และในราชการงานเมือง คือ ม.ล. ป๋วย (สกุลเดิม “นพวงศ์”)

นักการเมือง, นักการทูตผู้มีมารยาทงาม, สุภาพบุรุษอาวุโสในวงการศึกษาชั้นสูงผู้หนึ่ง คือ ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม.

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเหรียญคุณภีรมาลา เข็มศิลปวิทยาแก่ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม ในการนี้ นายท้อย เหล่าสุนทร รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหารได้นำเหรียญคุณภีรมาลา เข็มศิลปวิทยาไปมอบแก่ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม ซึ่งป่วยอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช เรียบร้อยแล้ว.

จาก... ประชาธิปไตย ๑๖/มษย/๑๐

ROYAL HONOUR FOR LATE PROF. DIREK

Prof. Direk Jayanam, outstanding statesman and diplomat, died Monday at 3:30 p.m. of cancer in Siriraj Hospital at the age of 62 and bathing rites were held for him yesterday at Wat Thart Thong.

Prime Minister Thanom Kittikachorn hurried to the wat immediately after the cabinet meeting yesterday to perform the last customary ceremony of combing the hair of the deceased and bathing his remains.

His Majesty the King graciously commanded that the remains of Prof. Direk be placed in an octagonal golden urn, the urn of the highest rank that can be used for the funeral rites of a commoner, and that traditional conches and trumpets be blown during the ceremony of placing the remains in the urn. The conches and trumpets were blown once every three hours until midnight.

Prof. Direk was formerly a Deputy Prime Minister and has several times held cabinet positions as Minister of Foreign Affairs, Justice and Finance. He has also represented Thailand abroad as Ambassador to Japan, England, Germany and Finland.

At yesterday's bathing ceremonies were Foreign Minister Thanat, National Development Minister Pote Sarasin, Justice Minister Phya Arthakari Nippon, members of the diplomatic corps for countries where Prof. Direk had been ambassador, high government officials, a large number of his former students, friends and relatives.

Prof. Direk was born in the provincial town of Pitsanuloke in North Thailand on Jan. 18, 1905. After graduating in law he entered government service in the Ministry of Justice where he worked until 1932.

He was appointed lecturer in electoral law at Thammasat and he went on to become the Dean of the Faculty of Political Science in the university in 1949. In 1954 he was appointed special professor on international relations and an honorary doctorate in diplomatic science was conferred on him the following year.

During World War II, Prof. Direk was a leader of the Free Thai delegations which went secretly to hold consultations with high officials in the allied headquarters, South-east Asia Command, in Kandy, Ceylon.

He retired in 1966. Prof. Direk is bereaved by his wife, four sons and four grandchildren.

from : Bangkok WORLD. May 3, 1967.

ความคิด ความอ่าน

โดย... ส. ศิวรักษ์

จาก "สยามสมัย" จันทร์, ๘ พฤษภาคม ๒๕๑๐

ข้าพเจ้าเป็นคนชอบปฏิรูปและปฏิวัติตัวเองในทางจิตใจ ไม่เห็นด้วยกับการปฏิวัติรัฐประหาร เพราะไม่เห็นว่าการกระทำดังกล่าวจะได้ผลจริง ยั่งยืนอะไร นอกไปจากมีบุคคลที่ใหม่มาอ่านาจนแทนที่คนเก่า ด้วยเหตุนี้ จึงพลอยรังเกียจพวกที่ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปด้วยโดยปริยาย ในชั้นต้นข้าพเจ้าหาว่าพวกนี้เป็นนักฉวยโอกาส ครั้นต่อมาได้รู้จักนักก่อการบางคน จนข้าพเจ้ารู้แน่แท้ใจว่าท่านผู้นั้นเป็นคนดี มีอุดมคติ แต่ก็ยังคงเห็นว่าหลักการของท่านผู้นั้นกับของข้าพเจ้าผิดแผกแตกต่างกัน

ความชอบ คุณดีแรก ชัยนาม ท่านรู้ยู่ตลอดเวลา แต่ท่านก็ให้
ความกรุณาปรานแก่ข้าพเจ้าถึงที่ท่านใช้คำว่าดูจะเป็นลูกเป็นหลาน ข้าพเจ้า
เองก็เคารพนับถือท่านเสมือนเป็นญาติผู้ใหญ่ ท่านเป็นปฐมนิเทศคนลทข้าพเจ้า
กราบไหว้ได้ในทุกสถาน นี้แสดงว่าแม้เราจะมีความคิดความอ่านผิดกันเป็น
ข้อฉกรรจ์ แต่เราก็กยกย่องความคิดของกันและกัน และมีวิสาสะซึ่งกันและ
กันค่อนข้างสนิทเป็นพิเศษ ท่านเป็นคนหัวสมัยใหม่ ชอบผูกเนกไทใส่
เสื้อนอก ข้าพเจ้าเป็นคนหัวสมัยเก่า ชอบนุ่งผ้าจุงกระเบน แต่ท่านก็ไม่
เคยค่อนว่าข้าพเจ้าตอหน้า และข้าพเจ้าก็เชื่อว่าท่านไม่ค่อนคนลับหลัง
ข้าพเจ้าเองก็เห็นว่าท่านแต่งตัวเรียบร้อย เป็นสิ่งน่าชมอยู่เสมอ

ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นเด็กข้าพเจ้าย่อมต้องระมัดระวังตัว ยิ่งรู้ว่าท่าน
กับข้าพเจ้ามีความคิดขัดแย้งกันบางประการก็ยังคงเลี่ยงปัญหาเช่นนั้น แม่
ข้าพเจ้าจะอยากรู้ ในบางเรื่องบางตอนที่เกี่ยวข้องมาถึงชีวิตท่านก็ไม่กล้าออก
ปากถามท่านโดยตรง เป็นแต่ถามในเรื่องที่รู้แน่แท้ใจว่าท่านยินดีจะเล่าให้
ฟัง และท่านก็เล่าให้ฟังอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา ถ้าสงสัยข้าพเจ้า
ก็ซักไซ้จนกระจ่างชัดเป็นทพพอใจยิ่งนัก

ต่อมาเมื่อท่านเจ็บหนักครั้งแรก หลังจากกลับมาประเทศไทยคราวนี้
ครันออกจากโรงพยาบาลแล้วข้าพเจ้าไปเยี่ยมท่านที่บ้าน ท่านพูดขึ้นมาเอง
ว่าถ้าท่านหายดีขงจนแข็งแรงพอท่านจะชวนข้าพเจ้ามาพูดคุยด้วย จะซักไซ้
ไล่เรียงเรื่องอะไรในตอนไหนส่วนไหนของชีวิตท่าน ท่านยินดีจะเล่าให้ฟัง
ท่านว่าการเมืองมีเล่ห์เหลี่ยมมาก มีลับลมคมในหลายต่อ ข้าพเจ้าเป็นคน

เขียนหนังสือควรจะมีหลาย ๆ แง่หลาย ๆ มุม จะได้มีคน ขำขำ รุ่ รุ่ ยินดี
ที่ได้ฟังความข้อนี้จากปากท่าน หนาเสียดายเป็นที่ยกตรงทขาพเจามได้ม
โอกาสได้รับความรู้ออนเสียดแล้ว ประวัติศาสตร์ชาติเราในอนาคตนับว่าชาติ
ข้อมูลที่สำคัญไปอย่างน้อยก็จากท่านหนึ่งซึ่งมีบทบาทอยู่มากพอสมควร

ข้าพเจ้าไม่อยากจะพูดถึงความสำคัญของคุณติเรก ฯ ในฐานะที่เป็น
นักการทูตและในฐานะที่เป็นนักการเมือง เพราะข้าพเจ้าอยู่นอกวงการทั้งสอง
นั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าทูตสามารถว่าคุณติเรก ฯ ได้ แต่ไม่ใช่เวลานี้ และ
รัฐมนตรีต่างประเทศที่ฉลาดเฉลียวกว่าคุณติเรก ฯ ก็มี แต่ที่จะใช้วิธีการอัน
สุภาพนุ่มนวล และอย่างถ่อมตน เป็นกันเองกับคนทุกชั้น ก็ไม่มีในเวลานี้
เช่นกัน พวกเรามากจะมองกันไปในแง่ที่ว่าคุณติเรก ฯ ท่านเป็นสุภาพบุรุษ
อย่างฝรั่งจนเราลืมกันเสียสนิทว่าคุณติเรก ฯ ท่านเป็นนักเรียนจบในเมืองไทย
นั่นเอง เรียนภาษาอังกฤษกับนักพรตฝรั่งเศสและกับครูอังกฤษในกรุงเทพฯ ฯ
นี่แหละ แต่แล้วท่านก็พูดจาเดินเด้ามคู้ทางการทูตได้ทันสมัยและญี่ปุ่น พร้อม
กันนั้น ทูตอเมริกันคนแรกหลังสงครามกลับมองเห็นว่าคุณติเรก ฯ เป็นชาว
ตะวันออกอย่างยิง แท้จริง ความมีมารยาทดี ความไม่อวดโอ้อวดวิเศษ
กว่าคนอื่น การไม่พูดขัดคอคนให้เขาโกรธ นั้นแหละคือคุณสมบัติของผู้ดีไทย
ของชาวตะวันออก

ทูตอังกฤษก่อนสงครามก็เขียนพรรณนาคุณวิเศษของคุณติเรก ฯ เป็น
เอเนกประการ ทั้ง ๆ ที่เวลาทแก่เขียนนั้นอังกฤษกับเราเป็นศัตรูกัน ข้อเสีย
ของคุณติเรกมีประการใด แก่ไม่เขียนไว้ในหนังสือทแก่แต่ง หากไปปรากฏ

ในรายงานราชการลับ ซึ่งข้าพเจ้ามีโอกาสไปอ่านที่มหาวิทยาลัยลอนดอน เมื่อตอนเขาเปิดเผยแล้ว ในนั้นท่านพูดหาว่าข้อเสียของคุณติเรกฯ อยู่ตรงที่มีบุคลิกลักษณะเป็นคนอ่อนไปหน่อย ความชอบข้าพเจ้าก็ออกจะเห็นด้วย แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นคนแก่ท่านยิ่งกว่าเป็นโทษ ถ้าท่านเป็นคนแข็ง พุดจา โมงผางอย่างบางคน ศัตรูคงได้ใจ คงเอาท่านไปเก็บไว้เสียที่ไหนแล้ว แต่ที่ท่านทำอะไรท่านไม่ได้ และท่านก็ไม่หย่อนหลักการลงไปหาเขา อย่างนั้นจะว่าท่านเป็นคนอ่อนหรือเป็นคนแข็ง ก็ขอได้โปรดพิจารณาตุ่กันเอาเองก็แล้วกัน

ที่ข้าพเจ้าเขียนมาทั้งหมดนั้นดูจะเป็นคำชมเสียแทบทั้งสิ้น ใคร ๆ เขามักหาว่าข้าพเจ้าชมคนไม่เป็น ที่จริงข้าพเจ้าชอบชมคน แต่มักหาคนให้ชมไม่ค่อยได้ต่างหาก คนที่เขายังมีอำนาจวาสนาก็ยังไม่อยากไปชมเขาเท่าไรนัก เคยจะเป็นประจบประแจงไป นั้นท่านหมดบุญไปแล้ว และถึงอยู่ต่อไปก็ไม่มีอำนาจราชศักดิ์ดอกแล้ว คนที่เขาเคยวิ่งมาเป็นข้าพงพระเดชเดชาให้ใช้สอยในสมัยโน้น ๆ ก็ล้มท่านกันเป็นส่วนมากแล้ว พวกที่เขาเคยเป็นลูกน้องมาเขาก็มักจะถือว่าเขาได้ดีเพราะลำแข้งของเขาเองมากกว่า แม้มหาชนก็คงจะรู้จักแต่ชื่อว่าดีชื่อว่าสุภาพเท่านั้นเอง

ถึงข้าพเจ้าจะไม่เคยฟังไปบุญท่าน แต่ท่านก็ดกบบิตามาแต่หนหลัง แม่มารูจักกับข้าพเจ้าเมื่อบิดาตายไปแล้วท่านก็เอ็นดูอย่างเด็ก เรียกไปใช้อย่างผู้ใหญ่ ข้างข้าพเจ้าจะขอร้องให้ท่านทำอะไรท่านก็ทำให้ เมื่อจะออกสยามสมัย ก็นคราวันไปขอคำขวัญที่โรงพยาบาล ท่านก็ยังกรุณาให้มา

ตั้งได้ตพิมพ์ไว้ในฉบับแรกนั้นแล้ว เห็นทีจะเป็นขอเขียนชนสุดท้ายที่ท่าน
อนุญาตให้ลงพิมพ์ หนังสือเล่มหน้าของข้าพเจ้าที่กล่าวถึงเรื่องพิมพ์อยู่นานก็
กรุณาเขียนคำนำให้ นับว่าเป็นเกียรติยศอย่างสูงสำหรับข้าพเจ้า นอกจาก
นี้ท่านยังตั้งเสียไว้กับข้าพเจ้าถึงเรื่องงานนิพนธ์ของท่าน คำสั่งนั้นเป็นวาระ
สุดท้ายที่ท่านได้พูดกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าคิดๆ แลวกคร่ำ แต่แล้วก็หักห้าม
ความเศร้าไว้ โดยคิดเสียว่าคนตายสิ่งเรื่อง หนังสือ แต่นักการเมืองอื่นๆ
ตายสิ่งเรื่อง สมบัติ สมบัติของคุณดิเรก ๆ ทิ้งไว้ให้แก่เรานั้น นอกจาก
หนังสือที่ได้อ่านไว้และที่ยังไม่ได้เขียนแล้ว ก็คือ ตัวอย่างของการดำรงชีวิต
ใครที่คิดจะเขียนประวัติท่านผู้นั้นก็นำเอาความคิด การกระทำ คำพูด ตลอดจน
จนความเป็นอยู่ของท่านออกมาให้มหาชนรู้จักได้ จะชื่อว่าทำงานได้สำเร็จ
แต่ถึงใครจะเก่งอย่างไรก็ยากที่จะเขียนชีวประวัติของคุณดิเรก ๆ ให้คนรู้จักท่าน
จริงๆ ได้ พวกเราที่มีโอกาสรู้จักท่านอย่างใกล้ชิดจึงนับว่าโชคดีที่ได้เห็น
ตัวอย่างของคุณงามความดีที่ตามอยู่ในชีวิตของคนไทย ๆ อย่างเรา.

ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม ถึงแก่กรรม

ได้ทราบข่าวด้วยความสลดใจว่าศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม อดีต
รองนายกรัฐมนตรี นักการทูตคนสำคัญ ผู้เคยประกอบคุณงามความดีแก่ประ
เทษชาติได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว ด้วยโรคมะเร็ง ณ โรงพยาบาลศิริราช เมื่อ
วันที่ ๑ เดือนนี้ เวลา ๑๕.๓๐ น.

ศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม เข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาล
ศิริราชเมื่อกลางปีก่อน รวมอายุได้ ๖๒ ปี ศาสตราจารย์ดิเรก ๗ มีประวัติ
การรับราชการฝ่ายประจำฝ่ายการเมืองและราชการพิเศษดังนี้ เคยเป็นรัฐ
มนตรีว่าการต่างประเทศเมื่อปี ๒๔๗๗ ระหว่างสงครามเอเชียบูรพาเป็น
หัวหน้าผู้แทนเสรีไทยไปหารือกับฝ่ายสัมพันธมิตรที่เมืองแคนดิงกา ระ
หว่างนั้นได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการคลัง และรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ยุติธรรม ปี พ.ศ. ๒๔๗๘-๒๔๘๐ ได้เป็นรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่า
การกระทรวงต่างประเทศ ตำแหน่งครั้งสุดท้ายของศาสตราจารย์ดิเรก ๗
ก่อนปลดเกษียณอายุในปี ๒๕๐๗ ก็คือเอกอัครราชทูตวิสามัญผู้มอานาจเต็ม
ประจำสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งได้รับพระบรมราชโองการโปรด
เกล้าฯ แต่งตั้งเมื่อปี ๒๕๐๒

ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม ได้เขียนหนังสือทางวิชาการไว้กว่า
๓๓ เล่ม ศาสตราจารย์ ดิเรก ๗ ล้มป่วยด้วยโรคมะเร็งเมื่อปีก่อน เข้า
รับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลศิริราชหลายครั้ง ครั้งสุดท้ายเมื่อเดือน
มีนาคมค้กน เจ้าภาพกำหนดอาบนาคัพ ณ วัดธาตุทอง วันน ๑๕.๐๐ น.

จาก... "สยามรัฐ" ๒ พฤษภาคม ๒๕๑๐

ข่าวก่อนขึ้นแท่น

ดิเรก ชัยนาม ถึงแก่กรรมแล้ว

จาก... "เทลิวิสต์" อังการ, ๒ พฤษภาคม ๒๕๑๐

ศาสตราจารย์ ดร. ดิเรก ชัยนาม รัฐบุรุษและนักการทูตคนสำคัญของไทยได้ถึงแก่กรรมเสียแล้วเมื่อวานนี้ ที่โรงพยาบาลศิริราช

ศาสตราจารย์ ดร. ดิเรกได้ล้มป่วยด้วยโรคมะเร็ง และเข้าไปรับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลศิริราชมาเป็นเวลาแรมเดือน อาการทรุดหนักลงทุกที จนกระทั่งในที่สุดก็ได้ถึงแก่กรรมเมื่อเวลา ๑๕.๓๐ น. ของวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๑๐

ศาสตราจารย์ ดร. ตีเรก ได้รับใช้ประเทศชาติในงานที่สำคัญมา
แล้วอย่างมากมาย ท่านเคยดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงการคลัง กระทรวงยุติธรรม และกระทรวงต่างประเทศหลาย
สมัย และดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำหลายประเทศ รวมทั้งตำแหน่ง
เอกอัครราชทูตประจำราชสำนักเซนต์เจมส์ ในระหว่างเวลาวิกฤตตอน
ปลายสงครามโลกครั้งที่สองท่านก็เป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนช่วยประเทศไทยให้รอดพ้น
จากการบีบบังคับของมหาอำนาจผู้ชนะสงครามด้วย โดยได้เป็นหัวหน้าคณะ
ผู้แทน (เสรีไทย) เดินทางเป็นการลับที่สุด ไปพบปรึกษาหารือกับเจ้าหนาท
ชั้นสูงของกองบัญชาการฝ่ายสัมพันธมิตร ประจำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่
เมืองแคนดี ประเทศลังกา

ครั้งหลังสุด ศาสตราจารย์ ดร. ตีเรก ได้ดำรงตำแหน่งเอกอัคร
ราชทูตไทย ประจำกรุงบอนน์ เยอรมันตะวันตก และเป็นเอกอัครราชทูตไทย
ประจำฟินแลนด์ ในขณะเดียวกันด้วย จนกระทั่งครบเกษียณอายุท่านจึงเดิน
ทางกลับประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ก่อนที่จะล้มเจ็บและถึงแก่กรรม

สำหรับงานทางด้านมหาวิทยาลัย และการบรรยายในสถาบันต่าง ๆ
ท่านผู้นี้ก็ได้มีส่วนอยู่เป็นอย่างมาก หลังจากที่ท่านจบเนติบัณฑิตเมื่อปี
พ.ศ. ๒๔๗๓ ท่านก็ได้เข้าทำงานในกระทรวงยุติธรรม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๗
ศาสตราจารย์ ดร. ตีเรก ก็ได้เริ่มเข้าไปเป็นผู้บรรยายลักษณะวิชากฎหมาย
เบื้องต้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่อมาก็ได้บรรยายในลักษณะวิชา
อื่น ๆ อีก พอปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ก็ได้เป็นคนบังคับคณะรัฐศาสตร์ และในปี

พ.ศ. ๒๔๘๗ ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์พิเศษ ในด้านความสัมพันธ์
ระหว่างประเทศ ปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ท่านก็ได้รับปริญญาคุณวุฒิปริญญาตรีบัณฑิตศึกษาคณะ
ทางการทูตของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นอกจากงานทางด้านมหาวิทยาลัยแล้ว ท่านยังได้รับเชิญเป็นประจำ
ทุกปีให้ไปเป็นผู้บรรยายพิเศษตามสถาบันที่สำคัญต่าง ๆ อาทิ วิทยาลัยป้องกัน
ราชอาณาจักร วิทยาลัยทัพบก และศูนย์รักษาความปลอดภัย เป็นต้น

แม้กระทั่งก่อนที่จะถึงแก่กรรม หลังจากที่ได้อุปสมถ์และกลับ
ประเทศไทยแล้ว ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ท่านยังได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการ
พิจารณาส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ และได้รับแต่งตั้ง
เป็นกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

งานชั้นสุดท้ายของท่านคือหนังสือสองเล่ม ซึ่งท่านเขียนได้จบ ก่อนที่
จะสิ้นอายุขัย หนังสือสองเล่มนั้นนับว่ามีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของประ
เทศไทยและทางวิชาการยิ่งนัก คือ “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง” และ
“ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ”

ศาสตราจารย์ ดร. ตีแรก ฯ เกิดที่จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ ๑๘
มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๘ เมื่อดังแก่กรรมท่านมีอายุ ๖๒ ปี

ศพของศาสตราจารย์ ดร. ตีแรก ฯ จะตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัดธาตุทอง
พระโขนง และมีกำหนดรดน้ำศพในวันนี้ (ที่ ๒ พฤษภาคม) เวลา ๑๕.๐๐ น.

นักการทูตชั้นนำของไทยถึงแก่กรรมเสียแล้ว

ศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม นักการทูตคนสำคัญของประเทศไทยได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคมะเร็งที่โรงพยาบาลศิริราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนนี้ เวลา ๑๕.๐๐ น.

เจ้าภาพกำหนดรดน้ำศพในวันที่ ๒ เดือนนี้ เวลา ๑๕.๐๐ น. ที่วัดธาตุทอง ถนนสุขุมวิท และตั้งศพบำเพ็ญกุศล ณ ศาลา ศงษ์ วิเศษสุภวัตร

ศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม เกิดที่จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๔๘ เข้าศึกษาชั้นแรกที่โรงเรียนอัสสัมชัญ สำเร็จมัธยม ๖ แล้วย้ายเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนราชวิทยาลัย เมื่อสำเร็จมัธยม ๘ แล้วเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม และสอบได้เป็นเนติบัณฑิตในปี พ.ศ. ๒๔๗๓

ศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม รับราชการทำประโยชน์ต่อประเทศชาติมาตลอดชีวิต ตั้งแต่หนุ่มจนถึงแก่กรรมด้วยสงบ เคยดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีหลายกระทรวงหลายสมัย เป็นนักการทูตชั้นนำของไทย

ระหว่างในสงครามในเอเชีย (สงครามโลกครั้งที่สอง) ได้เป็นหัวหน้าคณะผู้แทน (เสรีไทย) เดินทางเป็นทางการลับที่สุด ไปพบปะปรึกษาหารือ กับเจ้าหน้าที่ ชั้นสูง ของกองบัญชาการ ฝ่าย สัมพันธมิตร ประจำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่เมืองแคนดี ประเทศลังกา.

จาก... "หลักเมือง" ๓ พฤษภาคม ๒๕๑๐

ตะลุงการเมือง

สุภาพบุรุษ เซนต์ เจมส์

โดย... จริญญา กุวานนท์

จาก... “บางกอก ไทม์”

๑๕ พฤษภาคม ๒๕๑๐

เมื่อมายวนท์ ๑ เดือนนี้เอง คนดีทหายากในวงการเมืองไทยได้สูญ
สิ้นไปอีกหนึ่งท่าน และทันทีที่ข่าวถึงแก่นิจกรรมของนายดิเรก ชัยนาม
ได้แพร่ไปยังผู้ที่เคยรู้จักมักคุ้น พลันความเศร้าสลดก็บังเกิดขึ้นแก่ผู้รับฟัง
ทุกคนเกิดความเสียดายและกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า... “คนดี ๆ อย่างนี้ ไม่น่า
จะด่วนจากไปเลย...”

สำหรับบทบาทในทางการเมืองของนายดิเรก ชัยนาม นั้น แม้จะ
ไม่มีเวลาคลุกคลีกับเกมการเมืองนานเช่นนักการเมืองบางท่าน แต่การอยู่
และเป็นนักการเมืองของนายดิเรกฯ ก็ไม่ใช่อยู่เพื่อเล่นการเมืองแบบฉวย
โอกาสหรือหวังอำนาจเฉกเช่นบุคคลที่คุยโวอ้างจำพวก

ในช่วงเวลาที่นายดิเรกฯ ได้คลุกคลีกับเกมการเมืองในระยะที่ประเทศ
กำลังผจญกับการคุกคามและกระหึ่มกระหือหรือ ที่จะยึดครองไทยให้เป็นข้า
ของมหาอำนาจบางชาตินั้น นายดิเรกฯ ได้ใช้สติปัญญาอันสุขุมคัมภีรภาพ
ของท่านช่วยแก้ปัญหานักให้ผ่อนเบาได้มหาศาล อันนับได้ว่าผลงานของ
นายดิเรกฯ ในขณะที่ยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีต่างประเทศยุคนั้น ควรที่ประวัติ
การเมืองไทยจะต้องจารึกไว้

ในระยะเวลาแห่งการคลุกคลีในวงการเมือง นายดิเรกฯ นับว่าเป็น
บุคคลที่สำคัญยิ่งคนหนึ่งแห่งยุคนั้น แต่ที่ว่านายดิเรกฯ ก็ประพาศิตนที่ผิดแผก
จากนักการเมืองบางประเภท นายดิเรกฯ ไม่เคยเสาะแสวงหาอำนาจแสวง
มรดกไว้เพื่อครอบครองและบุตรหลาน ตรงข้ามกลับกลายเป็นว่ายิ่งนาย
ดิเรกฯ คลุกคลีการเมืองนานเท่าใดก็ยิ่งยากจนลง

และหากแผนการเมืองในครั้งหนึ่ง มิได้พลิกโฉมอย่างไม่คาดฝันขึ้น
บ้านนี้โฉมหน้าการเมืองอาจจะแปรสภาพไปในทางใดทางหนึ่ง ที่เราไม่อาจ
คิดได้ แต่ที่เชื่อว่าจะต้อง “สุขกายสบายใจ” สำหรับประชาชนไม่มากนัก

น้อย หากว่านายดิเรก ชัยนาม ได้เป็นนายกรัฐมนตรีสักครั้ง (ความล้มเหลวในการพลาดตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนาย ดิเรก ชัยนามนั้นผู้เขียนได้เคยเล่ามาแล้วในคอลัมน์นี้เมื่อไม่นานมานี้)

นายดิเรก ชัยนาม ในทางการเมืองนั้น ท่านผู้นี้ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ คือเคยเป็นรองนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐมนตรีว่าการคลัง รัฐมนตรีว่าการยุติธรรม และรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ ส่วนในด้านการทูตนั้น นายดิเรก ฯ เคยดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตมาหลายประเทศ อาทิ ประจำราชสำนักเซนต์เจมส์ ประจำฟินแลนด์และประจำกรุงบอนน์เยอรมนีตะวันตก สำหรับในด้านมหาวิทยาลัยนั้น นายดิเรก ชัยนาม ได้รับแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้บรรยายวิชาต่าง ๆ

นายดิเรก ชัยนาม เกิดที่จังหวัดพิษณุโลก วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๔๔๘ ถึงแก่กรรมวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๓๐ ณ โรงพยาบาลศิริราช ด้วยโรคมะเร็ง และนานที่ปีหนจะได้ยินคนใด ๆ เช่นนี้ตายสักครั้ง ตะลึงงันจนใจช็อกใจอาลัย และขอให้ดวงวิญญาณของนักการเมืองผู้มีเกียรติประวัติดังกล่าวอดทนต่อหน้าและลับหลังผู้ นังผู้สืบทอดชาติไทย.

ดร. ดิเรก ชัยนาม ถึงแก่กรรมเมื่อวานนี้

ดร. ดิเรก ชัยนาม อดีตเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศญี่ปุ่น และประจำประเทศอังกฤษ ตำแหน่งสุดท้ายคือเอกอัครราชทูตไทยประจำเยอรมนีตะวันตกและฟินแลนด์ ได้ถึงแก่กรรมเสียแล้วที่ โรงพยาบาลศิริราช ด้วยโรคมะเร็งในลำไส้ เมื่อเวลา ๓๕.๐๕ น. วันที่ ๓ พฤษภาคม ค.ศ. นี้

ภายหลังจากเกษียณอายุแล้ว ดร. ดิเรก ชัยนามได้ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองไทยด้วยการเป็นศาสตราจารย์สอนอยู่ตามมหาวิทยาลัยต่างๆ และได้เริ่มป่วยกระเสาะกระแสะด้วยโรคมะเร็งในลำไส้ เมื่อประมาณ ๘ เดือนที่ผ่านมา ได้เข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลศิริราชเมื่อประมาณสองเดือนเศษ

ดร. ดิเรก ชัยนาม เป็นทั้งนักการทูตและนักเขียน เขาได้รับแต่งตั้งเป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก จากนั้นก็ถูกส่งไปประจำกรุงอังกฤษ ตำแหน่งสุดท้ายคือเอกอัครราชทูตไทยประจำเยอรมนีตะวันตก และเอกอัครราชทูตไทยผู้มั่งคั่งประจำฟินแลนด์ ออกตำแหน่งหนึ่งด้วย จนกระทั่งครบเกษียณอายุเมื่อประมาณปีเศษที่ผ่านมา

ภรรยาของ ดร. ดิเรก ชัยนาม คือ มล. บุษย์ ชัยนาม มีบุตรชายทั้งหมดสี่คนด้วยกัน ปัจจุบันได้เติบโตกันหมดแล้ว งานเขียนครั้งหลังสุดที่พิมพ์เป็นเล่มจำหน่ายอย่างแพร่หลายขณะนี้คือ “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒” ซึ่ง ดร. ดิเรกฯ ได้เขียนชนจากประสบการณ์ต่างๆของท่านตลอดจนเอกสารทั้งหลายที่ท่านรวบรวมไว้

จาก... “ข่าวสยาม” ๒ พฤษภาคม ๒๕๑๐

O B I T U A R Y

from : VISAKHA PUJA 2510

**The Buddhist Association
of Thailand**

We regret to record that on the first of this month H. E. Nai Direck Jayanama passed away at the age of 62. His Excellency served on an Advisory Board of the Buddhist Association for many years, and he was a regular contributor to Visakha Puja. He was also an advisor to the World Fellowship of Buddhists News Bulletin. At the 5th WFB conference in Bangkok, he took a leading role and was to represent Siam against the last conference held in Chiangmai but ill health prevented him from participating.

Nai Direck Jayanama was born on 18th January 1905, being the eldest son of Phya Upaipipaksa, a leading judge of the Supreme Court. Nai Direck himself was called to the Bar in 1928 and joined the Ministry of Justice. After the 1932 coup d'etat, he served in many government posts: clerk to the Cabinet, Deputy Foreign Minister, Foreign Minister (three times), Minister of Finance, and Deputy Prime Minister. As a diplomat, he was appointed Ambassador to Japan, the Court of St James's, the Federal Republic of Germany and Finland. In the academic field,

he was the first Dean of the Faculty of Political Science at Thammasat University, where he received his honorary doctorate. He also held the chair of Diplomacy at that university.

Nai Direck Jayanama was a devoted Buddhist. In his public lectures, his books, and indeed his life, one can notice the influence of the Buddha's teaching all through. He was always a gentleman: generous and honest. He was kind to all and bore no ill will against anyone.

Whichever position he held, he always found time to help fellow human beings. And if he could assist in any way to promote the better understanding of the Buddha Dhamma, he would do so. He was perhaps the only Siamese Ambassador who was elected Vice-President of the London Buddhist Society. During his tour in Japan, he tried hard and successfully to bring the two Schools of Buddhism into closer contact. And while serving his last post in Bonn, he travelled far and wide to propagate Dhamma to the German people. His observations of Buddhist activities abroad were always reported to his fellow countrymen at home through his speeches and writings for which he was well known.

Although his understanding of the Dhamma was not deep, he practised what he knew and what he preached. During his last illness he submitted himself entirely to the Triple Gem and meditated regularly. As he did a lot of good to his country and people and always tried to purify his heart, he could indeed be said a true son of the Buddhasasana. May he one day reach the other shore.

คนดีที่โลกต้องการ

โดย... พวงหยก

จาก... “ประชาธิปไตย” จันทร์, ๘ พฤษภาคม ๒๕๑๐

ข้าพเจ้าทราบข่าวด้วยความตะลึงงันว่า ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม ได้ถึงแก่กรรมแล้วเมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคมนี้ ก่อนหน้านั้นวันเดียว ข้าพเจ้ายังได้ไปเยี่ยมที่โรงพยาบาล แต่บังเอิญศาสตราจารย์ดิเรกฯ หลับไต่ตงใจว่าอีก ๒-๓ วันจึงจะไปเยี่ยมใหม่ แต่โอกาสนั้นได้หมดไปเสียแล้ว

ข้าพเจ้าได้ทราบจากแพทย์ผู้ใกล้ชิดตั้งแต่หลังการผ่าตัดครั้งแรก เมื่อประมาณ ๒ เดือนมาแล้วว่า เชื่อมะเร็งได้ลุกลามจากลำไส้ไปถึงตับแล้ว และว่าศาสตราจารย์ดิเรกฯ คงจะมีอายุต่อไปได้อีกประมาณ ๒ เดือนเท่านั้น

เมื่อไปเยี่ยมตรงแรกนั้นยังสับสนอยู่มาก ยังตรวจรูป 'ไทยกับสงคราม
โลกครั้งที่ ๒' งานชิ้นสุดท้ายอยู่อย่างสนใจ โดยหารู้ไม่ว่าอีกประมาณ
๖ เดือนก็จะต้องอำลาโลกนี้ไป

ก่อนหน้าว่าตัดครั้งที่ ๒ ซึ่งเป็นการผ่าตัดเพื่อเปลี่ยนทางเดินของ
เส้นเลือดใหญ่ไม่ให้เข้าไปเลี้ยงตับเพื่อให้ตับที่ชำรุดได้พักผ่อนนั้น ข้าพเจ้า
สังเกตเห็นว่าอาการของศาสตราจารย์แรก ๆ ได้ทรุดลงเป็นอย่างมากจนเห็นได้
ชัด เมื่อได้คุยกันเพียงเล็กน้อยก็ต้องเอนตัวลงนอนและไม่พูดอะไรหมดเนื่อง
จากความอ่อนเพลีย ซึ่งก่อนหน้านั้นไม่เป็นเช่นนั้นเลย จนบัดนี้เราไม่ทราบ
ว่าศาสตราจารย์แรก ๆ จะรู้ตัวหรือเปล่านั้นได้ ลูกกลมไป ถึงตับแล้ว
และวันสุดท้ายได้ใกล้เข้ามาทุกขณะ นายแพทย์ใหญ่ผู้ ซึ่งเป็นผู้ขอให้
ศาสตราจารย์แรก ๆ ไปรับการตรวจร่างกายที่ศิริราช จนทำให้ทราบว่า
มะเร็งในลำไส้ เล่าให้ฟังว่าหลังจากการผ่าตัดครั้งที่ ๒ ศาสตราจารย์แรก ๆ
ได้ถามว่าเหตุใดตับจึงโตขึ้น ซึ่งนายแพทย์ผู้นั้นก็บอก เพราะไม่ทราบว่า
จะตอบว่าอย่างไร แต่ศาสตราจารย์แรก ๆ ได้ถามต่อไปว่า ตับโตนั้น
ดีกว่าตับแข็งใช่หรือไม่ นายแพทย์ผู้นั้นจึงรีบรับทันที แสดงว่าคงจะทราบ
แล้วว่ามะเร็งได้ลูกกลมไปที่ตับแล้ว แต่โดยที่กังวลใจมาก จึงไม่แสดง
ความท้อใจให้ปรากฏ หลังจากผ่าตัดครั้งที่ ๒ แล้วแพทย์ผู้เชี่ยวชาญโรค
ทางตับบอกข้าพเจ้าว่าศาสตราจารย์แรก ๆ อาจจะอยู่ได้อีกประมาณ ๓ หรือ
๒ เดือนเท่านั้น และก็เป็นที่ความจริง ในที่สุดเราก็สูญเสียคนดีของเมืองไทย
ไปอีกคนหนึ่งอย่างน่าเสียดาย

ชีวิตของศาสตราจารย์ยติเรก ชัยนามเป็นชีวิตที่น่าศึกษา เป็นชีวิตที่ รุ่งโรจน์และปราศจากรอยต่างพร้อย ข้าพเจ้ายังไม่เคยได้ยินใครตำหนิหรือ กล่าวร้ายศาสตราจารย์ยติเรกเลย ๑ ไม่ว่าจะเป็นในทางชีวิตส่วนตัวหรือชีวิต ทางราชการ หรือชีวิตทางการเมือง เกิดที่พิษณุโลกเมื่อ ๑๘ มกราคม ๒๔๔๘ เขาเรียนมัธยมศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญ แล้วย้ายไปศึกษาต่อที่ โรงเรียนราชวิทยาลัยจนจบมัธยมปีที่ ๘ และเข้าศึกษาวิชากฎหมาย สอบได้ ไต่เป็นเนติบัณฑิตในปี ๒๔๗๑

ในระหว่างศึกษาต่อมาจนถึงปีเปลี่ยนแปลงการปกครอง ศาสตราจารย์ยติเรก ๑ เป็นล่ามกฎหมายในกระทรวงยุติธรรมและโรงเรียนกฎหมาย ข้าพเจ้ารู้จักตัวศาสตราจารย์ยติเรก ๑ ก็ตอนเรียนกฎหมายนี้

ใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ชะตาชีวิตได้ทำให้เขาไปมีส่วนพัวพันในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทำให้ชีวิตหันไปสู่การเมือง ในขั้นแรกก็เป็นเลขานุการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นผู้ช่วยเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เป็นเลขาธิการคณะรัฐมนตรี และเป็นรัฐมนตรีช่วยราชการกระทรวงการ คลังและกระทรวงการต่างประเทศ ในปี ๒๔๘๗ ในขณะที่มีอายุ ๓๓ ปี ซึ่ง นับว่าเป็นรัฐมนตรีหนุ่มที่สุดคนหนึ่งในสมัยนั้น ต่อมาได้เป็นรัฐมนตรี ช่วยว่าการต่างประเทศ และก่อนหน้าสงครามมหาเอเชียบูรพาเกิดขึ้นก็ได้ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเมื่ออายุได้ ๓๖ ปี

พอสงครามเกิดขึ้น ศาสตราจารย์ยติเรก ๑ ไปเป็นเอกอัครราชทูต ประจำกรุงโตเกียว ประจำอยู่ที่นี่เกือบ ๒ ปี ก็กลับมาเป็นรัฐมนตรีต่าง

ประเทศอีก จนกระทั่งรัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงครามลาออกตามวิถีทาง
ของการเมือง

ก่อนสงครามจะสิ้นสุดลง ได้เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนเสรีไทย เดินทางไปปรึกษา
งานของเสรีไทยที่กองบัญชาการพันธมิตรประจำเอเชียอาคเนย์ที่แคนดี ประเทศ
ลังกา และเมื่อสงครามสิ้นสุดลงก็ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการคลังและ
ยุติธรรมในรัฐบาลชั่วคราวชุด นายทวี บุณยเกตุ และเป็นรัฐมนตรีว่าการคลัง
ชุด ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช หลังจากการเลือกตั้งได้เป็นรองนายกรัฐมนตรีและ
รัฐมนตรีต่างประเทศในรัฐบาลชุด นายปรีดี พนมยงค์ และลาออกไปดำรงตำแหน่ง
เอกอัครราชทูตประจำราชสำนักเซนต์เจมส์ กรุงลอนดอน

หลังจากรัฐประหารปี ๒๔๙๐ ไม่นานก็ลาออกจากตำแหน่ง ด้วยเหตุผลที่ว่า
เมื่อเปลี่ยนรัฐบาลใหม่แล้วก็ควรจะต้องถอนตัวออกไป หลังจากเมือกลับมาจาก
อังกฤษแล้วไม่นานก็ได้เข้ารับตำแหน่งเป็นคณบดีคณะรัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ อยู่จนถึง พ.ศ. ๒๔๙๕ ต่อจากนั้นก็ใช้ชีวิตส่วนตัวจนถึงปี ๒๕๐๒
จึงได้รับตำแหน่งเป็นเอกอัครราชทูตประจำสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จนกระทั่งครบเกษียณอายุในปี ๒๕๐๘

เมือกลับเข้ามาได้รับตำแหน่งเป็น กรรมการ ก.พ. และศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์จนถึงวันมรณกรรม

ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม ได้เขียนหนังสือชนิดที่เป็นตำราไว้หลายเล่ม เช่น การทูต, รัฐธรรมนูญบริติช, ประวัติศาสตร์การปกครอง,

กฎหมายเลือกตั้ง, ประวัติศาสตร์ตะวันออกไกล, ประวัติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, รัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ หนังสือที่สำคัญที่สุดคือ “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒” ซึ่งเป็นงานชั้นเอกและชั้นสุดท้ายของท่าน

โดยที่ท่านได้แสดงความสามารถให้เห็นเด่นชัด ทั้งในทางการต่างประเทศและการทดลองสอนในทางวิชาการ เมื่อเดือนเมษายนที่แล้วนี้เอง รัฐบาลจึงได้กราบทูลขอพระราชทาน เหยี่ยง ดุษฎีมาลา เข็มศิลาปริญญาให้ ซึ่งนับว่าสมควรอย่างยิ่ง

ข้าพเจ้ารู้จักกับศาสตราจารย์ดิเรก ฯ เมื่อเข้าไปมีส่วนพัวพันอยู่ในวงการเมืองหลังจากเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้สิ้นสุดลง รู้สึกว่าศาสตราจารย์ดิเรก ฯ เป็นผู้ที่น่านับถือจริง ๆ เป็นสุภาพบุรุษที่ไม่มีความต่างปรอัย และมีความเสมอกันเสมอปลายอยู่เสมอ ไม่ว่าจะพบกันในขณะทรมานตำแหน่งหรือไม่ตำแหน่งในต่างประเทศ พุดกันสั้น ๆ ศาสตราจารย์ดิเรก ฯ เป็นคนดีของเมืองไทยคนหนึ่ง ถึงแม้จะหาชีวิตไม่แล้ว ชีวิตนั้นก็มิสูญเปล่า ได้มีคน ๆ หนึ่งปรารถนากับข้าพเจ้าว่า ทำไมคนดี ๆ อย่างศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม ต้องมาตายเร็วนัก ถ้ายังอยู่จะทำประโยชน์ให้แก่คนอื่นได้ ออกมากคนไม่เต็มตมมากมายทำไมจึงไม่ตาย ข้าพเจ้าตอบไปว่า คนไม่ทันนกรรมชาติยังต้องการให้ทนทุกข์ทรมานเพราะความไม่ดีของเขาอยู่จึงยังไม่ตายง่าย ๆ เขาครางออกมาว่า “น่าคิด!”

จะตั้งมูลนิธิ ดิเรก ชัยนาม เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา

ทราบจากบรรดาญาติสนิทของศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม ซึ่งถึง
อนิจกรรม ว่ารู้ สักซามซึ่งในพระกรุณาของพระราชวงศ์ชั้นสูง คณะรัฐมนตรี
และข้าราชการ ตลอดจนผู้เคารพนับถือทั้งปวง ที่ได้แสดงไมตรีจิตในงานศพ
ศาสตราจารย์ดิเรก นับแต่พิธีพระราชทานน้ำอาบศพงานงานสวดพระอภิธรรม
ทุกคืนอย่างค้ำคั่ง และโดยที่ปรากฏว่ามีผู้ปรารถนาจะขอเป็นเจ้าของภาพ
สำหรับจัดงานสวดพระอภิธรรมเป็นจำนวนมากราย จนสิ้นรายการที่กำหนด
ไว้ คณะญาติและมิตรสนิทของศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนามจึงเห็นพร้อม
กันว่าสมควรก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมการศึกษาขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้บรรดาผู้
ปรารถนาได้ร่วมสมทบทุนนี้ให้เกิดประโยชน์ถาวร ซึ่งตรงกับแนวดำเนิน
ชีวิตของท่านผู้ถึงอนิจกรรมต่อไป.

จาก... "ชาวไทย" ๗ พฤษภาคม ๒๕๑๐

ทุน ดิเรก ชัยนาม เพื่อการศึกษา

จาก... "ชาวไทย"

อาทิตย์, ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๐๐

โดยที่ญาติมิตรสนิท และผู้ที่ชอบพอรักใคร่ ศาสตร์อาจารย์ดิเรก
ชัยนาม ซึ่งถึงอนิจกรรมไปแล้วเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ค.ก. ได้พิจารณา
เห็นว่า มีผู้ปรารถนาติดต่อศาสตร์อาจารย์ดิเรกฯ อยู่ทั่วไปซึ่งแสดงออกเบ็ด
เผย เช่นทางหนังสือพิมพ์และทางอื่นๆ แล้วยังได้แสดงความจำนงมา
เพื่อจะช่วยเหลือในการงานศพ และที่ยังไม่มีโอกาสเหมาะหรือทาง
สะดวกในการแสดงความปรารถนา ออกมา ก็คงมีอยู่อีกเป็น จำนวนไม่น้อย
ทั้งรวมถึงผู้อยู่ในต่างจังหวัดและนักศึกษาใน สถาบัน ซึ่งศาสตร์อาจารย์ดิเรก
ชัยนาม เคยทำการสอนมา และหรือนักศึกษาทั่วไปที่สนใจไม่ตรีต่อ
ศาสตร์อาจารย์ดิเรก ชัยนาม นั้นด้วย

ฉะนั้น เพื่อเป็นลู่ทางให้บรรดาท่านหม่อมไตรจัดตั้งกล่าวข้างต้น ได้
แสดงออกซึ่งความปรารถนาดีโดยสะดวก และตามฐานานุกรม ญาติมิตร
สนิทและผู้ทชอบพอรักใคร่คำสตราจารย์ดีแรก ชัยนาม จึงเห็นพร้อมกันว่า
สมควรจัดตั้งกองทุน เพื่อ ส่งเสริม การศึกษา และการค้นคว้าวิจัยของนักศึกษา
เป็นอนุสรณ์แก่คำสตราจารย์ดีแรก ชัยนาม ผู้ซึ่งใฝ่ใจในเรื่องการศึกษา
และทรงเป็นนักศึกษาคนควาตลอดมาในชีวิตของท่าน โดยเชื่อว่าการจัดตั้ง
กองทุนเพื่อส่งเสริมการศึกษาเช่นนี้ นอกจากจะเป็นคุณประโยชน์ เกื้อกูล
ต่อการดำเนินนโยบายการศึกษาแห่งชาติ อันเป็นเรื่องสำคัญยิ่งต่อการ
พัฒนาประเทศไทยแล้ว ยังจะเป็นการสอดคล้องกับเจตจำนงของคำสตรา
จารย์ดีแรก ชัยนาม ผู้ล่วงลับไปแล้วอีกด้วย

ด้วยเหตุนี้ เมื่อได้หารือกันในวงกว้างออกไปแล้ว คณะญาติมิตร
สนิทและผู้ทชอบพอรักใคร่คำสตราจารย์ดีแรก ชัยนาม จึงได้ตกลงเชื้อเชิญ
ผู้มชอคงต่อไป เป็นคณะผู้เริ่มการก่อตั้ง “ทุนดีแรก ชัยนาม เพื่อการ
ศึกษา” คือ

๑. นายพจน์ สารสิน
๒. นายสัญญา ชรรณศักดิ์
๓. นายทิว บุญเกิด
๔. นายบ๋วย องภากรณ์
๕. หลวงนรกิจบริหาร
๖. นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์

๗. นายเฉลิม วุฒิมโหสถิต

๘. นายไพโรจน์ ชัยนาม

ท่านผู้ชอบพอรักใคร่ หรือที่มมีความระลึกถึงคำสั่งรอาจารย์ตแรก
ชัยนาม ที่ประสงค์จะติดต่อและให้ความช่วยเหลือแก่การตงทุนนี้ แม้จะเล็ก
น้อยเพียงไร คณะผู้เริ่มการกยนิตต์อนรับ เพราะถือเรื่องน้ำใจเป็นสำคัญ
ขอได้โปรดติดต่อกับ

๑. นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ศาลฎีกา (โทรศัพท์ ๒๒๘๘๑)

๒. นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ (โทรศัพท์ ๒๓๒๕๘ ต่อ ๔๖) ธนาคารแห่งประเทศไทย
(โทรศัพท์ ๒๔๒๗๖)

๓. นายสมทบ สุวรรณสุทธิ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (โทรศัพท์
๒๓๖๕๔)

๔. นายวิจิตร ลุติตานนท์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (โทรศัพท์
๒๓๒๕๘ ต่อ ๖๔)

๕. หม่อมเจ้าลักษณะเลิศ ชยางกูร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
(โทรศัพท์ ๒๓๒๕๘ ต่อ ๖๖)

๖. นางสาวโรจน์ ลำเลียงพล คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ (โทรศัพท์ ๒๓๒๕๘ ต่อ ๓๒)

๗. หลวงนรกิจบริหาร สำนักงาน ก.ต.ภ. (โทรศัพท์ ๒๓๖๓๕)

๘. นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (สำนักงานใหญ่พลับพลาไชย โทรศัพท์ ๒๐๗๒๒)

๙. นายไพโรจน์ ชัยนาม กระทรวงการต่างประเทศ (โทรศัพท์ ๒๒๘๐๓)

๑๐. นายวงศ์ พลนิกร กระทรวงการต่างประเทศ (โทรศัพท์ ๒๘๐๓๐ ถึง ๒๘๐๓๘ ต่อ ๒๓ และ ๒๓๘๗๘)

อนึ่ง, ต่อไปเมื่อพิจารณาเห็นว่า สมควรจะต้องขึ้นเป็นมูลนิธิได้ คณะผู้เริ่มการก็จะได้ขอจดทะเบียนเป็น “มูลนิธิ ดิเรก ชัยนาม เพื่อการศึกษา”

ดิเรก ชัยนาม ถึงแก่อนิจกรรม

ศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม อดีตรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ ได้ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อเวลา ๑๕.๓๐ น. วันที่ ๑ พฤษภาคม ศกนี้ “ชาวไทย” ขอแสดงความเสียใจและอาลัยอย่างยิ่ง เพราะท่านผู้นี้เป็นบุคคลสำคัญในวงการเมือง และการทูตของเมืองไทย (อ่านประวัติในหน้า ๓)

เจ้าภาพสังศพศพ พระอภิธรรม ที่วัดธาตุทอง ถนนสุขุมวิท ๘ วัน ๓ วันแรกเป็นของหลวง จาก... ชาวไทย ๓ พค. ๕๐

ดิเรก ชัยนาม

โดย... ใก่ออน

จาก “ไทยรัฐ”

๔ พฤษภาคม ๒๕๑๐

“ในบรรดานักการทูตของไทยทั้งอดีตและปัจจุบันทั้งการทูตให้ความยกย่องและรู้จักกันทั่วโลกนั้น ในจำนวนนั้นมี ดร. ดิเรก ชัยนาม รวมอยู่ด้วยท่านหนึ่ง ดร. ดิเรก ชัยนาม เคยเป็นที่ปรึกษานักกฎหมาย, รองนายกรัฐมนตรี, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, ส.ส., นักการเมืองคนสำคัญมาหลายรัฐบาล แม้ในขณะที่ไทยเราอยู่ในหน้าสีหน้าขวาน ท่านผู้นี้ก็ได้อาศัยการทูตของท่านนำประเทศชาติผ่านพ้นวิกฤติการณ์นั้นมาได้อย่างตลอดรอดฝั่ง ที่เรากล้มไม่ได้คือ “สัญญาสมบูรณ์แบบ” ซึ่งเป็นความเป็นความตายของประเทศชาติ ท่านก็เป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนร่วมให้ไทยมีเอกราชอย่างสมบูรณ์...” (จากสารคดีชีวิตและงาน ดร. ดิเรก ชัยนาม

อดีตนักการทูต เขียนโดย สมบูรณ์ วรพงษ์ ลงพิมพ์หน้า ๓ นสพ.
"ไทยรัฐ" วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐)

จากข้อความข้างบนเราท่านจะเห็นแล้วว่าท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีอัจฉริยภาพทางการทูต ท่านเป็นประหนึ่งสื่อสัมพันธ์เชื่อมโยงการอยู่รอดของแผ่นดินไทยให้พ้นจากการบงกชบังคับทางกฎหมายของต่างชาติที่เคยแต่จะเอารัดเอาเปรียบเราอยู่ตลอดเวลา

แต่ทว่าเป็นที่น่าเสียดาย เพราะตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๑๐ เวลา ๑๕.๐๕ น. เป็นต้นไปเราจะไม่ได้เห็นรอยยิ้ม ใบหน้าอันอ่อนหวาน และคำพูดของท่านอีกต่อไป ท่านจากพวกเราไป ท่านไปจนไกลลิบ อีกเมื่อไหร่ท่านจะกลับมาหาเราอีกเล่า? คงไม่มีอีกแล้ว ท่านกำลังพักผ่อน ท่านนอนหลับอย่างสบาย แต่ก็เถอะเราคงได้พบแต่อนุสรณ์ที่ท่านทิ้งไว้ให้เราดูต่างหน้าท่าน ถูกที่เดียว เรากำลังพูดว่าท่านได้ถึงแก่ความตายและทิ้งสมบัติอันเป็นอนุสรณ์ซึ่งเราหมาย ถึงหนังสือต่าง ๆ เป็น จำนวนมากมาย ที่ท่านได้แต่งมันขึ้นมาจาก ประสบการณ์ และความรู้ ลึกนึ้กคิด ตมมมนุษย์ธรรม ผั่งแน่นอยู่ภายในดวงจิตของท่าน

ดร. ดิเรกฯ ท่านได้ผลออกจากวงการทูตในระยะหลังแห่งชีวิต เพราะสุขภาพของท่านไม่อำนวยด้วยความแก่ชราตามอายุขัย ท่านเคยเป็นอาจารย์สอนวิชาการกฎหมาย แต่เรารู้ ดีกว่าบุญจะไม่ถึงจึงไม่ได้ศึกษาจากท่าน แต่เราก้ยังคงเคารพบูชาท่าน เพราะท่านเป็นอัจฉริยบุคคลที่น้อยคนจะพึงเป็นเช่นท่าน

บนปลายชีวิตของท่าน ท่านเคยตั้งปณิธานไว้ว่าจะขอเขียนหนังสือ เพื่อเป็นอนุสรณ์ของชีวิตและประโยชน์แก่อนุชนของไทย ดังนั้น ในระยะ หลังท่านจึงจดหมายเหตุเขียนเรื่องไว้มากหลายเรื่อง อาทิ “ประวัติการปกครอง” “การทูต” “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” และ “ไทยกับ สงครามโลกครั้งที่ ๒” เป็นต้น ซึ่งเรื่องราวทั้งหมดที่ท่านเขียนขึ้นมัก จะเริ่มบันทึกเหตุการณ์ก่อนสงครามและหลังสงคราม หนังสือเหล่านั้น เป็นที่น่าสนใจแก่นักการเมือง, นักการศึกษา, นักการทูต และล้วนแต่จะ เป็นเอกสารสำคัญในวงการทูตด้วย เพราะมีเอกสารหลายชิ้นหาไม่ได้ที่อื่น ปรากฏอยู่

ท่านถือกำเนิดเมื่อวันที่ ๓๘ มกราคม ๒๔๔๘ ที่จังหวัดพิษณุโลก สอบได้เนติบัณฑิตเมื่อปี ๒๔๗๓ จากนั้นก็เข้ารับราชการในกระทรวงยุติธรรมเรื่อยมา จนกระทั่งเข้ามาพัวพันทางการเมืองจนได้เป็นรองนายกรัฐ มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวง และตำแหน่งอื่นๆ อีกหลายตำแหน่ง

ด้วยผลงานและความดีดังกล่าวแล้ว ทำให้ท่านได้รับเครื่องราช อติริยาภรณ์ต่างๆ มากมายถึง ๓๐ อย่าง ครั้งหลังสุดก่อนวาระสุดท้ายจะ เยือนมาถึงขณะที่ท่านนอนพักที่โรงพยาบาลศิริราช ด้วยพระมหากรุณา ธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด กระหม่อม พระราชทานเหรียญคุณวุฒิมาลา เข็มศิลปวิทยา โดยได้โปรด ให้นำไปมอบถึงเตียง ณ โรงพยาบาล

เรา เกือบ จะ ลืม ไป ท่ เดียว ว่า ท่าน ใ้รับ พระ ราชทาน ปริญญา ดุษฎี
บัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทาง การ ทูต จาก มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ด้วย

ณ บัดนี้ ท่าน ได้ จาก ไป แล้ว เรา ขอ อาลัย ต่อ งาน การ ทูต, การ เมือง,
การ ศึกษา และ อื่น ๆ ออก มาก แต่ ถ้า จะ ให้ เขียน ถึง ท่าน กัน จริง ๆ เรา คิด
ว่า สัก เดือน เรา ก็ ยัง เขียน ไม่ จบ.

ติ เร ก บั ย น า ม ถึง แก่ ก ร ร ม

ได้ ทราบ ข่าว ด้วย ความ สดุดใจ ว่า นาย ติ เร ก
ชัยนาม อดีต รัฐมนตรี ว่าการ กระทรวง การ ท่าง ประ
เทศ และ นัก การ ทูต สำคัญ คน หนึ่ง ของ เมือง ไทย ได้
ถึง แก่ กรร ม เสีย แล้ว ที่ โรง พยาบาล ศิริ รา ช ด้วย โรค
มะ เริง เมื่อ วันที่ ๑ พฤษภาคม นี้ เจ้า ภาพ ได้ รับ หน้า สพ
เมื่อวันที่ ๒ เวลา ๑๕.๐๐ น. และได้ ตั้ง สพบ ำ เพื่ อ กุศ ล
ณ ศาลา ศวงษ์ วิเศษ ศุภวัตร วัด ธาตุ ทอง

จาก ... ประชาธิปไตย ๓ พกค. ๑๐

บ้านเอกมัย ซอยประสานมิตร

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

เรียน คุณติเรก ชัยนามและคุณหญิง ที่รักและนับถืออย่างสูง

เนื่องด้วยนักหนังสือพิมพ์รุ่นผู้ใหญ่ ซึ่งกำลังมีตำแหน่งงานรับผิดชอบอยู่ในวงการหนังสือพิมพ์ปัจจุบัน ได้ปรารถนาว่า คุณได้ปฏิบัติงานในตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำกรุงบอนน์ประสบความสำเร็จอย่างงดงาม เป็นผลให้สัมพันธ์ภาพระหว่างไทยกับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันสนิทแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และเป็นคุณประโยชน์แก่ประชาชาติทั้งประจักษ์ในคราวที่ประธานาธิบดีโฮเวิร์ด ลีบเค่ และคณะมาเยือนประเทศเราเมื่อปลายเดือนนี้ คณะนักหนังสือพิมพ์ทามบ์นูซีชื่อที่ผมแนบมาพร้อมหนังสือนี้จึงปรารถนาจะขอโอกาสจัดงานเลี้ยงอาหารเพื่อเป็นเกียรติแก่คุณและคุณหญิง และได้มอบหมายให้ผมเป็นผู้แทน เรียนเชิญคุณและคุณหญิง ไปร่วมรับประทานอาหารในฐานะแขกผู้มีเกียรติ ณ สมบูรณ์ภัตตาคาร ถนนเพชรบุรีสร้างใหม่ (ใกล้สะพานเอกมัย) ในวันเสาร์ที่ ๑ ธันวาคม ศกนี้ เวลา ๑๙.๐๐ น.

ผมจึงรับมอบความปรารถนาดีของคณะนักหนังสือพิมพ์ดังกล่าว เรียนเชิญมาโดยหนังสือนี้ และหวังว่าถ้าไม่มีอุปสรรคใดๆ คุณกับคุณหญิงจะไปครบรับค่าเชิญนี้

ขอได้โปรดรับความรักและนับถืออย่างสูง

นายเอก วิสฤกษ์

ภาพทั้งสามนี้ได้ถ่ายไว้ในคราวที่นักหนังสือพิมพ์ จำนวนหนึ่งเลี้ยง
รับรองศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม กับคุณหญิง ณ ภัตตาการ
สมบูรณ์, ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕
ในโอกาสที่ท่านทั้งสองเดินทาง มาราชการ ชั่วคราว จาก กรุงบอนน์,
เยอรมนีตะวันตก ตามหนังสือเชิญที่นำมาพิมพ์ไว้ด้วยแล้วนี้

ติเรก ชัยนาม คนสำคัญในการก่อตั้ง สโมสรโรตารีชนบุรี

โดย... ฤทธิ บุษยอังกูร

จาก... “ไทยรัฐ” เสาร์, ๑๓ พ.ค. ๒๕๑๐

ถาม สัปดาหฺ์นี้เป็นสัปดาหฺ์วันเกิดสโมสรโรตารีชนบุรีใช่ใหมครั้บ ?

นายกตอบ ใช่ครั้บ ที่จริงเป็นวันที่ ๑๔ พฤษภาคม คือว่าวันนี้เป็นวันเกิดสโมสรโรตารีชนบุรี ก็เพราะว่าเมื่อเก้าปีที่แล้ว นั่นคือ พ.ศ. ๒๕๐๑ มีนักธุรกิจและผู้ประกอบอาชีพในสาขาต่าง ๆ กันรวม ๕๐ คน ได้มาประชุมกันที่โรงแรมรัตนโกสินทร์และพร้อมใจกันก่อตั้งสโมสรโรตารีชนบุรีขึ้น ตั้งวันนี้เราจึงถือเอาวันนี้เป็นวันเกิดของสโมสรโรตารีชนบุรี

ถาม สโมสรโรตารีชนบุรีเกิดขึ้นมาได้อย่างไรครับ?

ตอบ โรตารีไม่ใช่ของใหม่สำหรับประเทศไทยนะครับ สโมสรโรตารีกรุงเทพฯ ได้ตั้งขึ้นเป็นแห่งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ โดยใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาทางการ แม้อีก ๓๐ ปีต่อมากิจการของโรตารีก็ยังไม่เป็นที่รู้จักมากมายนักในหมู่ของประชาชนชาวไทย ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่า การใช้ภาษาอังกฤษทำให้คนไทยไม่ใคร่สนใจในกิจการของโรตารี โดยการเข้ามาเป็นสมาชิกของสโมสร ดังนั้นบุคคลหลายคนจึงคิดจะตั้งสโมสรโรตารีใหม่ขึ้นมาอีกแห่งหนึ่ง และใช้ภาษาไทยเป็นภาษาทางการ นั่นก็คือ สโมสรโรตารีชนบุรี

ถาม ใครบ้างครับที่เป็นผู้ก่อตั้งสโมสรโรตารีชนบุรี?

ตอบ ผู้ที่เป็นหัวเรียวหัวแรงในการก่อตั้งสโมสรนี้คือ คุณดิเรกชัยนาม ซึ่งได้ตั้งแก่กรรมไปเมื่อเร็ว ๆ นี้ ในขณะที่ท่านเป็นนายกสโมสรโรตารีกรุงเทพฯ อยู่ และท่านเจ้าคุณศรีวิศาลวาจาซึ่งเป็นอดีตผู้ว่าการภาค ๓๓๐ ทั้งสองท่านได้นำเรื่องนี้มาปรึกษาร่วมกับเจ้าคุณมไหศวรรย์ซึ่งเป็นสมาชิกก่อตั้งสโมสรโรตารีกรุงเทพฯ คนหนึ่ง เจ้าคุณมไหศวรรย์ก็รับเรื่องมาดำเนินการ รวบรวมนักธุรกิจและผู้ประกอบวิชาชีพสาขาต่าง ๆ จัดตั้งสโมสรโรตารีชนบุรีขึ้น.

ดร. ดิเรก ชัยนาม ถึงแก่นนิจกรรม

จาก ... "สยามนิกร"

๓ พฤษภาคม ๒๕๑๐

ศาสตราจารย์และนักการทูตคนสำคัญของไทย ถึงอนิจกรรม เสียแล้ว
หลังจากล้มป่วยด้วยโรคมะเร็ง เข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลศิริราช
มาเป็นเวลาแรมเดือน

ศาสตราจารย์ ดร. ดิเรก ชัยนาม ที่ได้ป่วยด้วยโรคมะเร็งและไปเข้า
รับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลศิริราชมาเป็นเวลาหลายเดือน และอา
การทรุดหนักลงทุกที จนกระทั่งได้ถึงแก่กรรม เมื่อเวลา ๑๕.๐๕ น. ของ
วันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๑๐

ศาสตราจารย์ ดร. ดิเรก ชัยนาม เกิดเมื่อวันที่ ๑๘ มค. ๒๔๔๗ ที่
จังหวัดพิษณุโลก สำเร็จการศึกษาม.๘ ปี ๒๕๐๕ เข้าศึกษาใน ร.ร. กฎหมาย
ปี ๒๔๖๗ สอบได้เป็นเนติบัณฑิตปี ๒๔๗๓

งานของชาติ

ศาสตราจารย์ ดร. ดิเรก ชัยนาม ได้รับใช้ประเทศชาติในงานสำคัญ
มาแล้วมากมาย ท่านเคยดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงการคลัง กระทรวงยุติธรรม และกระทรวงการต่างประเทศมา
หลายสมัย และดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำหลายประเทศ รวมทั้ง
ตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำราชสำนักเช่นด์เจมส์

ท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนช่วยประเทศไทยให้รอดพ้นจากฐานะผู้แพ้
สงคราม และพ้นจากการบีบบังคับของมหาอำนาจผู้ชนะสงครามด้วย โดยได้
เป็นหัวหน้าคณะผู้แทน (เสรีไทย) เดินทางเป็นการลับที่สุดไปพบปรึกษา
หารือกับเจ้าหน้าที่ชั้นสูงของกองบัญชาการฝ่ายสัมพันธมิตร ประจำเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ ที่เมืองแคนดี ประเทศลังกา

งานชิ้นสุดท้าย

งานครั้งหลังสุด ศาสตราจารย์ ดร. ดิเรก ๑ ได้ดำรงตำแหน่งเอก
อัครราชทูตไทยประจำกรุงบอนน์ เยอรมันตะวันตก และเป็นเอกอัครราช
ทูตไทยประจำฟินแลนด์ ในขณะเดียวกัน จนกระทั่งครบเกษียณอายุออก
จากราชการในตำแหน่งทางการทูตเมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๐๗ และเดินทาง
กลับประเทศไทยเมื่อปี ๒๕๐๗ ก่อนที่จะล้มเจ็บและถึงอนิจกรรม

สำหรับด้านมหาวิทยาลัยและการบรรยายในสถาบันต่าง ๆ ท่านก็ได้มีส่วนเป็นอย่างมาก ศาสตราจารย์ ดร. ดิเรกฯ ได้เริ่มเข้าไปเป็นผู้บรรยายลักษณะวิชากฎหมายเลือกตั้งในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่อมาก็ได้บรรยายในลักษณะวิชาอื่น ๆ อีก ปี ๒๔๙๒ ได้เป็นคนบังคับคณะรัฐศาสตร์ ปี ๒๔๙๗ ได้รับแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์พิเศษในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ปี ๒๔๙๘ ได้รับพระราชทานปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางการทูต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นอกจากงานทางด้านมหาวิทยาลัยแล้ว ท่านยังได้รับเชิญเป็นประจำทุกปีให้เป็นผู้บรรยายพิเศษตามสถาบันที่สำคัญ ๆ อาทิ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร วิทยาลัยการทัพบก ศูนย์รักษาความปลอดภัย เป็นต้น

เผยแพร่งาน

แม้กระทั่งก่อนที่จะถึงอนิจกรรม หลังจากที่คุณเกษียณและได้กลับประเทศไทยแล้ว ปี ๒๕๐๘ ท่านยังได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการพิจารณาสิ่งพระธรรมทูตไปเผยแพร่งานพุทธศาสนาในต่างประเทศ และได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติจนจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

งานชิ้นสุดท้ายของศาสตราจารย์ ดร. ดิเรก ชัยนาม คือหนังสือสองเล่มที่ท่านเขียนได้จบก่อนที่จะสิ้นอายุขัย หนังสือสองเล่มนั้นนับว่ามีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทยและทางวิชาการยิ่งนัก คือ “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง” และ “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” นอกจากนั้นยังมีหนังสือที่ท่านเขียนไว้อีก ๓๓ เรื่อง.

ดิเรก ชัยนาม เผยเบื้องหลัง ไทย กับ สงครามโลกครั้งที่ ๒

โดย... ส. สุรินทรศักดิ์

จาก... "ประชาธิปไตย" จันทร์, ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๐๙

ไทยกำลังถูกคุกคามจากภายนอกอีก การต่อสู้เพื่อการอยู่รอดของ
ไทยครั้งโน้นทั้งทางการเมืองและการทูตอาจเสริมปัญญาให้ไทยปัจจุบันเผชิญ
เหตุการณ์ได้เข้มข้น

คนชาติอื่น ๆ คิดเห็นว่า ขณะนี้ แม่ไทยกำลังอยู่ในที่ล่อแหลม
คล้าย ๆ กับเมื่อตอนใกล้จะเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพา แต่ไทยก็ยังมี
พลังที่สูงสุดในภูมิภาคเอเซียอาคเนย์

ความสับสนบายนอันอาศัยความสงบเป็นพื้นฐาน และมีปัจจัยอื่น ๆ
แวดล้อมนี้ หลายคนกังวลใจว่าจะทำให้ไทยเราผู้ไม่ค่อยเผชิญกับเหตุใหญ่
และรับทุกชั้นตราร้ายแรงพากันเผลอโดยพลินสนุก ถ้าเหตุการณ์ใหญ่มา
ถึงตัวอาจกลับตัวไม่ทันก็จะต้องนำตาเซ็ดหัวเข้า

ก่อนที่ชีวิตของชาติไทยจะมาถึงวันสุขสบาย ทิวานพุดเฉพาะยุคใหม่
ไทยก็ได้เผชิญมรสุมร้ายแรงของสงครามโลกครั้งที่ ๒ ด้านเอเชีย และรอด
มาอย่างหวุดหวิด เหตุการณ์และการต่อสู้ของไทยครั้งนั้น เท่าที่คนรุ่นนั้น
รู้เห็นและบอกเล่าให้คนรุ่นใหม่ทราบ ย่อมถือได้ว่าเป็นข้อเตือนใจหรือ
บทเรียนจากเรื่องจริงที่ค่าในทางจะช่วยทำให้ไทย รุ่นหลัง ๆ ไม่ต้อง อยู่ใน ความ
ประมาทเมินเฉยต่อสถานการณ์ยุคปัจจุบัน ไม่มากก็น้อย แต่กาลเวลา
ล่วงเลยมานานนับกว่ายี่สิบปี อะไร ๆ ก็ย่อมจะเลือนเจือนจางไปเสียมาก
ในขณะเดียวกัน เหตุการณ์ใหญ่ที่กำลังคืบเข้ามา ซึ่งแน่หละ จะเป็นการ
ทดสอบว่าไทยเฉลี่ยฉลาดแข็งแกร่ง ควรแก่การรอดอยู่ในโลกยุคใหม่
หรือไม่

การรู้ความเป็นมาแต่หนหลังโดยถูกต้องย่อมช่วยให้คนเราเกิดความ
เฉลียว ซึ่งทำให้สามารถใช้ปัญญาความฉลาดได้ถูกต้องกาลเทศะ และเป็น
ผลดีมากจน เรื่องราวที่แฝงอยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ทางการเมืองและการ
ทหารระหว่างประเทศไทยเผชิญสงครามโลกครั้งที่ ๒ ด้านเอเชีย ทั้งก่อน
หน้าและเมื่อสิ้นสุดสงคราม ซึ่งประชาชนยังไม่ทราบชัด หากเปิดเผยขึ้นให้

ทราบ ก็น่าจะช่วยให้เกิดความเข้าใจเหตุการณ์ใหญ่ครั้งนั้นโดยแจ่มแจ้ง และช่วยเพิ่มความเฉลียวอันจะใช้ประกอบความคิด พิจารณา สถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบันที่มั่งงายันตรายจ่อไทยอยู่นี้ ได้เป็นอย่างดีด้วย

ข้อสำคัญ เรื่องราวหลังฉากบนเวทีการเมืองการทหารนั้น ต้องเปิดเผยขึ้นโดยบุคคลผู้รู้เห็นเกี่ยวของอย่างใกล้ชิด หรืออยู่ในของเหตุการณ์จริง ๆ จึงจะบอกเล่าความเป็นมาได้ละเอียดถูกต้อง โดยมีหลักฐานเชื่อถือได้

ความหลังทางเบื้องหลังเวทีสงครามโลก ด้านเอเชีย ซึ่งเกี่ยวกับไทยอันเป็นเรื่องราวที่มีประโยชน์ระดับปัญญาความรู้ดังกล่าวนี้ กำลังจะถูกเปิดเผยแก่สาธารณชนโดยศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ซึ่งครั้งนั้นดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองและการทูต ทั้งได้รู้เห็นการเคลื่อนไหวทางหลังเวทีสงครามตลอดมาแต่ต้นจนปลาย โดยศาสตราจารย์ดิเรกฯ ได้เรียบเรียงเหตุการณ์ที่ได้พบเห็นและได้ทราบ เป็นบทประพันธ์ชื่อ “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒” มอบให้สำนักพิมพ์แพรวพิทยา จัดพิมพ์เป็นหนังสือเล่มออกเผยแพร่ในเร็ว ๆ นี้

เรื่องราวทางวงในของการเมือง และการทูตครั้งนั้นจะมีประโยชน์ในเชิงช่วยความคิด พิจารณาสถานการณ์ปัจจุบันนี้อย่างไร ก็พอจะแลเห็นได้

เมื่อกลางเดือนมิถุนายน ๒๕๐๘ นี้ ขณะที่การดำเนินนโยบายของค่ายตะวันตกในการ สกัดกั้นการแผ่อำนาจของจีนแดง กับพวกคอมมิวนิสต์ทาง

ด้านเอเชียอาคเนย์ กำลังเริ่มเปลี่ยนรูปเป็นฝ่ายค่ายตะวันตกได้เปรียบใน
สัมภพภูมิเวียดนาม ก็มีข่าวในหนังสือพิมพ์อังกฤษที่ลอนดอนว่าไทยขอร้องให้
อังกฤษส่งทหารภาคพื้นดินเข้ามาช่วยต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่อาจจรรุกรานไทย

ทางกรุงเทพฯ กรุงเทพฯ ไม่รู้ว่าข่าวนี้มาจากไหนเพราะรัฐบาลไทยไม่
เคยติดต่อขอร้องไปยังรัฐบาลอังกฤษเช่นนั้นเลย

ต่อมาจึงมีหนังสือพิมพ์ใน อังกฤษ ออกฉบับหนึ่ง เสนอ บทความ ความ ชัดแจ้ง
ฐานะของอังกฤษ ในด้านเอเชียอาคเนย์ ให้เป็นที่เข้าใจว่า เมื่ออินโดจีนเซีย
กับมาเลเซียเลิกประจันหน้ากันอย่างเป็นทางการ อังกฤษจะถอนกำลังทหาร
บกส่วนใหญ่ออกไปจากซาร์มาและซาราวัคในบอร์เนียว สหรัฐจะหวังให้
อังกฤษส่งทหารหน่วยชำนาญ สู้รบปราบ กองโจร ก่อการร้าย หน่วยนี้ เข้าไป
ช่วยในประเทศไทย หากได้ไม่ แม้ว่าอังกฤษจะเป็นชาติภาคีสันติสัญญาร่วม
ป้องกันเอเชียอาคเนย์ แต่เท่าที่รัฐบาลอังกฤษสนับสนุนนโยบายอเมริกัน
ในเวียดนามอยู่ขณะนี้ เสียงประชาชนอังกฤษก็ว่า “ไปไกล” มากอยู่แล้ว
(ในพรรครัฐบาลก็เสียงค้านนโยบายนี้ไม่น้อย เพราะถือว่าอังกฤษเป็น
ประธานร่วมกับโซเวียตในประชุม ๑๔ ชาติที่เจนีวา ในเรื่องเอกราชและ
ความเป็นกลางของลาว กัมพูชา เวียดนามใต้) ทางอังกฤษคงพร้อมแต่
เพียงจะช่วยโดยส่งหน่วยทำหน้าที่ตำรวจ หรือส่งที่ปรึกษา มาสอนแนะวิธี
ปราบพวกก่อการร้าย และยานยนต์กับอาวุธสำหรับเป็นเครื่องมือปราบ
คอมมิวนิสต์ในไทย เท่านั้นเป็นอย่างมากที่จะทำได้ขณะนี้ (คงหมายถึงเมื่อ
ยังไม่มีการใช้กำลังรุกรานไทยอย่างเบ็ดเสร็จ) หนังสือพิมพ์อังกฤษฉบับนี้
คาดว่า เมื่อนายกรัฐมนตรีแฮโรลด์ วิลสัน พบหารือกับประธานาธิบดี

สหรัฐ ปลายเดือนกรกฎาคมนี้ ถ้าประธานาธิบดีขอให้อังกฤษช่วยไทย อังกฤษก็ควรช่วยดังกล่าวมานี้ ไม่ใช่โดยส่งกำลังทหารเข้ามาในเมืองไทย

อังกฤษยังพยายามเชื่ออยู่ที่ศึกเวียตนาม จะยุติลงได้โดยการเจรจา ออมชอมกัน มีข่าวว่านายกรัฐมนตรีอังกฤษจะไปเจรจากับพวกผู้นำไซเวียตอีกครั้งหนึ่งในเร็ววันนี้ (คงหลังจากหารือกับประธานาธิบดีสหรัฐแล้ว)

ศึกเวียตนามเป็นส่วนหนึ่งในนโยบายสกัดเงินแดง และเงินแดงกล่าวหาว่าไซเวียตเห็นเหมาร่วมกับค่ายตะวันตกตามนโยบายอยู่แล้ว เงินแดงจะเออออในการประชุมยุติศึกเวียตนามอย่างไร ยังเป็นที่น่าสงสัยอยู่ เพราะเงินแดงถือว่าการล้อมคอกตนเอง

ถ้าศึกเวียตนาม “ขึ้นบันไดเดือน” ขยายวงเขตและความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยก็จะอยู่ในสถานการณ์ทำนองก่อนหน้าจะเกิดเหตุใหญ่ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ แม้ว่าจะต่างกันอยู่บ้างที่คราวนี้สหรัฐยื่นมือจะช่วยป้องกันไทยเต็มที่

สถานการณ์คับขันสำหรับไทย ก่อนญี่ปุ่นยাত্রาทัพเข้าสู่อุรุกเทพวเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ปรากฏตามเรื่องราวที่ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนามเล่าไว้ในเรื่อง “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒” ตอนหนึ่งดำเนินความดังต่อไปนี้

“ในราวกลางเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ (ค.ศ. ๑๙๗๑) จอมพล ป. พิบูลสงคราม แจกกับข้าพเจ้าว่าเนื่องจากสืบทราบมาว่า ญี่ปุ่น คงจะเข้าสงคราม ในราวสองสัปดาห์ข้างหน้า

ฉะนั้นขอให้ข้าพเจ้าเชิญทูตอังกฤษมาพบและเล่าให้ฟังว่า ถ้า
จำเป็น บางที่รัฐบาล อาจจะต้อง ประกาศ กรุงเทพ ฯ เป็นเมือง
เปิด เพื่อไม่ให้ญี่ปุ่นอ้างได้ มิฉะนั้นกรุงเทพ ฯ ก็จะถูกทำลาย
ไทย ต้อง การ เครื่องบิน รถควั่น และ ยุทธ ภัณฑ์ อื่น ๆ ขอให้
อังกฤษช่วยควั่นมิฉะนั้นจะสายไป การที่อังกฤษช่วยต่อเมื่อ
ไทยถูกโจมตีแล้วไม่มีประโยชน์อันใด ถ้าญี่ปุ่นเข้าประเทศ
ไทย และไทยต้องยอมแพ้โดยเร็วจะถือเป็นความผิดของไทย
ไม่ได้ถ้าสัมพันธมิตรพลอยเสียหาย ขอให้ตอบควั่น อีกนัย
หนึ่งความประสงค์ของนายกรัฐมนตรีคือ ๑) อังกฤษจะ
ดำเนินการทางทหารอย่างไร เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของ
ตนในกรณีญี่ปุ่นเข้าเมืองไทย และ ๒) อังกฤษจะมีความ
เห็นที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ไทยอย่างไรบ้าง ข้าพเจ้าได้เชิญ
ทูตอังกฤษมาพูดและเล่าให้ฟังตามนัยดังกล่าว ทูตอังกฤษ
รับจะรับรายงานรัฐบาลทันที แต่เรื่องอาวุธยุทธภัณฑ์นั้น ทูต
อังกฤษออกตัวว่า ไม่มีจริงๆ แต่จะช่วยพูดกับทูตอเมริกันให้

“ในวันเดียวกัน ข้าพเจ้าได้เชิญทูตอเมริกันมาพบและ
ขอให้เร่งเรื่องกระทรวงกลาโหมของเรา ต้องการซื้อเครื่องบินรบ
๒๔ ลำโดยแจ้งให้ทูตทราบ ว่า รัฐบาลเรารับมาจากที่อัน
ควรเชื่อได้ว่า ญี่ปุ่นคิดจะเข้าเมืองไทยในเร็วๆ นี้ เพื่อสนับสนุน
ให้เห็นว่าญี่ปุ่นคุกคามเราเพียงใด ข้าพเจ้าได้แจ้งให้ทูต
ทราบว่า ได้รับรายงานจากพระยาศรีเสนาเอกอัครราชทูตของ

เราที่กรุงโตเกียวว่า หนังสือพิมพ์ญี่ปุ่นกำลังลงกันเกรียวกราวว่าอังกฤษกำลังดำเนินนโยบายแอนตญี่ปุ่นเต็มที่ ในเมืองไทยและคนไทยกำลังนิยมอังกฤษอเมริกามาก กระทรวงการต่างประเทศไทย (หมายถึงตัวข้าพเจ้า) เป็นเครื่องมือของอังกฤษ ญี่ปุ่นจะว่าอย่างไรก็ตามที่ ข้าพเจ้าได้รับคำสั่งจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้กล่าวยืนยันและได้ยืนยันกับทูตทุกฝ่ายแล้วว่า เราจะต่อต้านการรุกรานไม่ว่าจะมาจากแหล่งใด เราควรจะปฏิบัติความเป็นกลางโดยเคร่งครัด ในการที่จะปฏิบัติเป็นกลางได้ก็ต้องมีอาวุธป้องกันตัว ทูตรับจะรายงานไปยังรัฐบาลด่วน

“ในการพบครั้งต่อๆ มา ทูตทั้งสองชี้แจงกับข้าพเจ้าว่า รัฐบาลอังกฤษและรัฐบาลอเมริกันกำลังปรึกษากันว่า จะช่วยอย่างไรดี อังกฤษนั้นพร้อมที่จะให้ปืนครก Howitzer จากสิงคโปร์และกระสุน ส่วนเครื่องบินนั้นมียูบ่างที่สิงคโปร์ แต่ต้องปรึกษากับรัฐบาลอเมริกันก่อน วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ทูตอังกฤษได้ขอพบจอมพล ป. พิบูลสงคราม และให้คำตอบว่า อังกฤษ พร้อม ที่จะ ช่วยในเรื่องปืน สนาม และปืน ครก และกระสุน โดยจะลำเลียงมาจากมลายู ส่วนในเรื่องการป้องกันทั่วไป นั้น อังกฤษ พร้อม จะคอย คำ แนะนำ ที่เป็น ประโยชน์ ฉะนั้นพร้อมที่จะตั้งรองผู้ช่วยทูตทหารมาอีก ๓ นาย เรืองนภายหลังที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม พบทูตอังกฤษ

แล้ว ได้แจ้งให้ข้าพเจ้าทราบ ว่า คูชิ อังกฤษ จะช่วย โดยให้
บินครก บินสนาม นายก ๆ ได้ตอบ ทูตไปว่า เนื่องจากเรา
ไม่มีอะไร ฉะนั้น จะต้องหลีกเลี่ยง สงคราม กับ ญี่ปุ่น ถ้าสามารถ
ทำได้ จะจริง ๆ ก็ต่อเมื่อจำเป็น ในที่สุด นายกปรารถนา
พวกเราจะให้เรารู้คนเดียว

“ ภายหลังพบ นายก ๆ ทูตอังกฤษ ได้มาพบข้าพเจ้า
และเล่าให้ฟัง ถึง การสนทนากับ นายกรัฐมนตรี ดังที่ นายก ๆ ได้
เล่าให้ข้าพเจ้า ฟัง ก่อนแล้ว ข้าพเจ้า ได้ตอบ กับ ทูตอังกฤษ ว่า
การที่ ประเทศอังกฤษ ว่า การที่ ประเทศเล็ก ๆ ในยุโรป ล่องหล่น
ไปที่ ประเทศ ทั้ง ๆ ที่ ใกล้ชิด กับ ฝ่าย ประชาธิปไตย ยิ่งกว่า ไทย
ทำให้ รัฐบาล ไทย คลาย ความเชื่อ ใน คำมั่น ของ อังกฤษ ลง มาก

“ สำหรับ ทูตอเมริกัน นั้น มาพบข้าพเจ้า ในวันที่ ๒๓
พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๔ (ค.ศ. ๑๙๔๑) และแจ้ง ว่า
กระทรวง การต่างประเทศ ได้แจ้ง กับ ทูตไทย (มรว. เสนีย์
ปราโมช) หลาย ครั้ง แล้ว ว่า เท่าที่ เกี่ยว กับ นโยบาย ของ สหรัฐ
อเมริกา ในการ ให้ ความช่วยเหลือ ประเทศ ที่ต่อต้าน การรุกราน
ในกรณี ไทย ถ้าถูกรุกราน และ บังคับ ด้วยจริง ๆ รัฐบาลอเมริกัน
จะถือว่า ไทย มีฐานะ อย่าง จีน และ ช่วยเหลือ อย่าง ที่ ช่วย จีน
เรื่อง การช่วยเหลือ เรือ เครื่องบิน นั้น ได้ปรึกษากับ รัฐบาล อังกฤษ
แล้ว เนื่องจาก อังกฤษ เอง ต้องการ ใช้ มาก จึง ไม่สามารถ ปลีก

เอามาให้ไทยได้ รัฐบาลอเมริกันจะพยายามหาหนทางให้ แต่ก็ไม่สำเร็จเพราะจำเป็นทั้งนั้น เรื่องน้ำมันนั้นพอช่วยได้และกำลังปรึกษากับอังกฤษอยู่ คงจะสำเร็จในเร็ว ๆ นี้

“ข้าพเจ้าได้ตอบขอบใจทูตที่พยายาม แต่ไม่สำเร็จ และแข็งแรงกับทูตว่า ฐานะของประเทศไทยต่างกับจีนมาก จีนมีดินแดนใหญ่กว้างไพศาล ญี่ปุ่นรุกรานอยู่หลายปีก็ยังไม่ชนะไม่ได้ และจีนมีกำลังคนและพลั้งอื่น ๆ มากกว่าหลายร้อยเท่า ไทยอยู่ในภูมิภาคซึ่งจะถูกรุกรานง่าย กำลังก็แทบไม่มีได้แต่สู้ด้วยกำลังใจ มานะจากเลือดแห่งความเป็นไทยเท่านั้น

“วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๔ (ค.ศ. ๑๙๔๑) นายฟูตามิ อัครราชทูตญี่ปุ่น ได้มาพบกับผู้เขียนที่กระทรวงการต่างประเทศ ได้มีการสนทนาถึงเหตุการณ์ตั้งเครื่องบินออกไกล นายฟูตามิ ได้ให้คำมั่นสัญญาแก่ข้าพเจ้าว่า ขอให้รัฐบาลไทยเชื่อได้ว่าญี่ปุ่นจะไม่เข้าประเทศไทย แต่ถ้าจำเป็นก็จะใช้เป็นทางผ่านเพื่อจะไปต่ออังกฤษเท่านั้น แต่ทั้งนี้ทางเราไม่ได้เชื่อเลย เพราะตามข่าวที่ได้รับมาหลายกระแสเป็นอันแน่นอนว่าญี่ปุ่นจะเข้าสงครามในเร็ว ๆ นี้ และจะต้องใช้เมืองไทยเพื่อการโจมตีอังกฤษ (ทางมลายู) ฯลฯ”

ทราบว่าศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม ได้เบ็ดเตล็ดเหตุการณ์ทางการเมืองและการทูตที่เคลื่อนไหวอยู่หลังฉากการสงครามด้านเอเชีย ทำนองที่

ยกมาเป็นอุทาหรณ์ขงตนเอง ไ้มากเรื่องมากตอนในหนังสือ “ไทยกับ
สงครามโลกครั้งที่ ๒” ตอนยังไม่เคยเปิดเผยแก่ประชาชนทั่วไป ททำได้
เช่นนักเพราะคร่งนั้น ศาสตร์จารย์ ดิเรก ๆ อยู่ในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
ต่างประเทศ เอกอัครราชทูต และเมื่อสงครามยุติ ก็เป็นรองนายกรัฐมนตรี
แล้วไปเป็นเอกอัครราชทูต เจรจาเรื่องขอเลิกความตกลงทมิฬประเทศไทยไว้
อย่างหนัก เพราะเข้าสงครามข้างญี่ปุ่นผู้แพ้แน่นอน ตำแหน่งราชการเหล่านี้
ทำให้ศาสตร์จารย์ดิเรก ๆ มีโอกาสรวบรวมสำเนาบันทึกช่วยจำ ตลอดจน
สำเนาเอกสารสำคัญ ๆ ไว้ เมื่อพ้นตำแหน่งราชการก็ขอมนำมาใช้ในการ
เขียนเรื่องราวเล่าเหตุการณ์ในสมัยของเขาไว้อย่างเป็นทางการ ดังที่รัฐ
บุรุษ นักการทูตและทหารใหญ่ของประเทศต่าง ๆ ได้เขียนเรื่องออกเผยแพร่
แก่ประชาชน อยู่ทุกยุค

โดยที่บังเอิญหนังสือเรื่อง “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒” จะ
ออกเผยแพร่ในสมัยที่ประเทศไทยกำลังเผชิญการคุกคามจากภายนอกคล้าย ๆ
กับเมื่อประมาณ ๒๕ ปีก่อนอกวาระหนึ่ง เรื่องราวแห่งการต่อสู้ของไทยเพื่อ
ความรอดอยู่คร่งในหนที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่องน อาจมีส่วนช่วยจรโลงใจ
ไทยทั้งปวงให้เข้มขันด้วยความคิดและพลัง เพื่อช่วยกันพิทักษ์รักษาอิสระ
ของชาติไทยในยุคปัจจุบัน ก็เป็นได้.

ไทยกับสงครามโลก

ครั้งที่ ๒

โดย... สนั่นทะเล

จาก... “เดลินิวส์”

อังคาร, ๑๗ มกราคม ๒๕๑๐

หนังสือที่ดีที่สุดเล่มหนึ่งที่เราอยากแนะนำแก่ท่านผู้อ่าน... พูดอย่างนั้นก็แคบไปหน่อย! ความจริงเป็นหนังสือที่เราอยากแนะนำแก่คนไทยทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นคนแก่คนหนุ่มคนเด็ก คนมีปริญญา & ดักรับมาจากต่างประเทศหรือคนที่พออ่านหนังสือพิมพ์ เดลินิวส์ ออก

เพราะว่ามันเป็นหนังสือสำหรับคนไทยทุกคน “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒” ของ ฯพณ ฯ ดิเรก ชัยนาม รัฐบุรุษของคนไทยคนหนึ่งที่เรามีความภูมิใจในตัวของท่านแทนประเทศของเรา

“... ดิจริง ๆ... ชนิดที่ลงทุนสาบานให้ก่อนก็ยังไหว... อย่างมากที่สุดมันก็เป็นความรู้ ที่พวกเรากินดินถนนไม่ค่อยจะรู้มาก่อน เพราะไม่ว่ายุคใดสมัยใด ท่านผู้ใหญ่เขาทำอะไรกันเราก็ไม่ค่อยจะได้รู้ละเอียดนัก ถ้อยคำที่เขามานำชาติพินภัยกันเรื่อยมา

อย่างน้อยที่สุด จากข้อเท็จจริงในหนังสือเล่มนี้เราก็ได้รู้แล้วว่า เวลาเกิดเรื่องคับขันเขาตาจันกันจริง ๆ แล้ว ไม่มีใครหรือจะมาช่วยเราทั้ง ๆ ที่คุยเอาไว้ว่าจะช่วย เวลาจำเป็นที่สุดของเรา เราขอข้มขมูกใครมาหายใจแทนไม่เคยได้ เราต้องช่วยตัวเองทุกที

เขาจะช่วยเรา ก็เพราะหวังว่าจะได้ประโยชน์ตอบแทนจากเราคู่ค้าเท่านั้นเอง!

หนังสือ “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒” นี้พิมพ์เป็นสองเล่ม แต่ ๓ ภาคด้วยกัน ภาคแรกว่าด้วยการเริ่มชนวนสงครามในยุโรป และความปั่นป่วนในวงการเมืองระหว่างประเทศ กับเศรษฐกิจในเมืองไทยและสงครามอินโดจีน

ภาค ๒ เป็นเรื่องระหว่างสงครามหลังจากญี่ปุ่นประกาศสงครามประเทศไทยประกาศสงคราม ภาค ๓ เป็นเรื่องหลังสงคราม ซึ่งมีสาระสำคัญหลายอย่างอันเป็นประวัติศาสตร์ ของชาติไทย ที่เราควร จะเรียนรู้ ไว้เป็น บทเรียนในครั้งต่อไป ในภาคนี้ ท่านจะได้พบกับข้อความละเอียดในสัญญาสัมบูรณ์แบบที่เรียกว่า “ความตกลงสัมบูรณ์แบบ เพื่อเลิกสถานะสงครามจะหว่างประเทศไทยกับบริเตนใหญ่และอินเดีย” ๒๔ ข้อ และในข้อ ๗ เขียนว่า

“รัฐบาลไทยรับว่า จะไม่ตัดคลองข้ามอาณาเขตไทยเชื่อม
มหาสมุทรอินเดียกับอ่าวไทย โดยรัฐบาลแห่งสหราชอาณาจักรมิได้
เห็นพ้องด้วยก่อน”

และการบังคับซื้อชาวทเลื่อจากการบริโภครายในประเทศด้วยราคา
ที่ยุติญาอกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิในการให้ราคาแต่ฝ่ายเดียว !

และสิ่งทีควรจะศึกษาให้ละเอียดที่สุด ก็คือ เรื่องการเสียดินแดนของ
เราให้กับฝรั่งเศสเมื่อครั้งถูกล่าเมืองขึ้น ความชวนชวยที่จะได้คนมาเมื่อ
สถานะเดิมของอินโดจีนกำลังเปลี่ยนแปลง เสร็จแล้วก็ตองเสียไปอีกครั้ง
กำหนดยอมเสี่ยงตั้งกว่าความยุติธรรม และในเรื่องเหล่านี้ก็ไม่เห็นมีใครจะ
ชวยเหลือไทยเลยสักชาติเดียว

สงครามโลกครั้งที่ ๒ ผ่านไปนานแล้ว ทารกผู้ไม่รู้ความในสมัยนั้น
ก็เติบโตใหญ่กลาจนเป็นผู้ใหญ่ในสมัยนี้ ส้มควรที่จะเรียนรู้ความเป็นมาของ
ชาติในอดีตอันไกลยิ่งเป็นบทเรียนสอนใจเสียก่อน น่าขอขอบคุณนาย
ติเรก ชัยนาม ที่ได้อุทิศเวลาและมีสัมมอองของท่านทำบันทึกรายละเอียดทุก
ต้องเป็นมรดกแก่ประชาชนรุ่นหลัง...

หนังสือเล่มนี้มีคุณค่าสำหรับคนไทยทุกคน มีข้อเสียอย่างเดียวคือ
ราคาแพงเกินไป แต่เราเชื่อว่าอีกไม่นานนักสำนักพิมพ์ แพรวพิทยา ก็คงจัด
พิมพ์ฉบับ “ตลาด” ขึ้นอีกชุดหนึ่งแน่นอน.

ไทย กับ สงครามโลกครั้งที่ ๒ ของศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม

สำนักพิมพ์ แพรวพิทยา จัดพิมพ์จำหน่าย

จาก... "พิมพ์ไทย วันอาทิตย์" ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐

เอกสารทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเขียนโดยนักการเมืองและนักการทูต
คนสำคัญท่านหนึ่งของเมืองไทยนี้ นับว่ามีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะได้เปิดเผย
ข้อเท็จจริงทางการเมืองในยุคสมัยที่ประเทศไทยเผชิญกับวิกฤตอันร้ายแรงใหญ่
หลวง เนื่องจากท่านผู้เขียนเขียนขึ้นโดยเคารพต่อความจริง และมีดุลพินิจ
อันเที่ยงธรรม จึงทำให้เราได้ทราบถึงเบื้องหลังของเหตุการณ์ต่างๆ ตลอดจน
บทบาทของผู้นำไทยในสมัยนั้นได้อย่างแจ่มชัด และอย่างมีชีวิตชีวา

ในยุคนั้น ญี่ปุ่นได้เริ่มแผ่ขยายอิทธิพลเข้าสู่อินโดจีน จุดมุ่งหมาย
 ก็เพื่อกระทำสงครามช่วงชิงผลประโยชน์กับมหาอำนาจตะวันตกที่ครองความยิ่งใหญ่
 อยู่ในเอเชีย ความอ่อนแอของฝรั่งเศสในการที่ต้องปราชัยพ่ายแพ้
 ต่อนาซีเยอรมันกระทำให้ญี่ปุ่นมีโอกาสที่จะรุกรานเข้ามาได้สะดวกยิ่งขึ้น ยุค
 นี้นลทชเผด็จการนาซี—ฟาสซิสต์กำลังเฟื่องฟู ผู้นำไทยเราก็มักความโน้ม
 เอียงที่จะเป็นผู้นำหรือผู้เผด็จการอันยิ่งใหญ่ เช่นฮิตเลอร์, มุสโสลินีกับเขา
 บ้าง จะเป็นด้วยเจตนาดีหวังเห็นชาติบ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง ด้วยวิหิต์เผด็จการ
 หรือจะเป็นด้วยเหตุผลส่วนตัวประการใดก็แล้วแต่ ยังผลให้มหาอำนาจ
 ตะวันตกมีความระแวงแคลงใจ และทางญี่ปุ่นก็ทักท้อถือเอาเป็นพวก ท่าน
 ผู้เขียนสามารถลำดับเรื่องมาได้ละเอียดลออและแจ่มชัด เมื่อช่วงโง
 วิกฤตมาถึงการตัดสินใจสั้น ๆ เนื่องมาจากสภาวะเช่นไร รัฐบาลอังกฤษใน
 สมัยนั้นใช้สัญญาสัมบูรณ์แบบ ๒๓ ข้อบีบบังคับเราอย่างไร ตลอดจนการหา
 ทางออกของไทยเรา ผู้อ่านก็ทราบได้โดยกระจ่างแจ้งเช่นกัน อาจกล่าวได้
 ว่ายากที่จะมีผู้ใด เบียดเบียนเรื่องราว เหล่านี้ ออกมาได้ อย่างมี คุณค่าต่อประวัติ
 ศาสตร์เทียบเท่าท่านผู้นี้ เพราะได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ของรัฐบาลอยู่ใน
 ยุคสมัยดังกล่าวสืบต่อเนื่องกันมา ทั้งในตำแหน่งรัฐมนตรีต่างประเทศ ทูต
 ไทยประจำญี่ปุ่นระหว่างสงคราม, รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต่าง
 ประเทศในยุคหลังสงคราม จนกระทั่งถึงเอกอัครราชทูตไทยคนแรกประจำราช
 ตำนันกษัตริย์เจนส์

นอกจากนี้ยังมีขอเขียนของ ดร. บัวย อิงภากรณ์ ซึ่งให้ทั้งความรู้
และความบันเทิงเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในหน้าที่เสรีไทยของท่าน จนกระทั่ง
ถูกจับกุมคุมขัง และขอเขียนของพระพิศาลสุโขมวิท เกี่ยวกับการวงเงิน
ติดต่อกับนักการเมืองอเมริกัน เพื่อให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาเข้าใจได้ถึง
สถานการณ์ที่เป็นจริงของเมืองไทยเรา เรื่องราวทั้งหลายเหล่านี้แม้ว่าจะเป็น
อดีต แต่ก็ป็นอดีตอันมีคุณค่าควรแก่ความสนใจของคนไทยเราทั้งรุ่นนี้และ
รุ่นต่อไป.

ไทยกับสงครามโลก

ครั้งที่ ๒

โดย... สามาน

จาก "สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์" อาทิตย, ๑ มกราคม ๒๕๑๐

สงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นสมัยที่สำคัญที่สุดของโลกและมนุษยชาติ ซึ่งทำให้โลกได้เปลี่ยนแปลงไปมากมาย รวมทั้งประเทศไทยซึ่งถูกเหตุการณ์ บับบังคับให้เข้าไปพัวพันอยู่ด้วยจนเกือบไม่รอดชีวิต แต่ที่ผ่านอันตรายครั้ง สำคัญที่สุดนั้นมาได้อย่างอัศจรรย์และยังคงมีผลจากสงครามเหลือติดสืบเนื่อง มาจากทุกวันนี้ แม้ว่าการณ์อื่นนั้นจะได้กลายเป็นประวัติศาสตร์ไปแล้ว และได้ผ่านมาแล้วถึง ๒๗ ปี แต่จนถึงบัดนี้เราก็ไม่เคยทราบเหตุการณ์

อันแท้จริงเกี่ยวกับประเทศไทยในส่วนที่เข้าไปพัวพัน กับสงครามโลก ครั้งที่ ๒ นั้นเลย เราไม่เคยทราบความจริงอันแน่นอนและโดยตลอด ว่าอะไรและอย่างไรได้แบบบังคับให้ไทยเราต้องเข้าไปพัวพันกับโลกสงครามครั้งนั้น ทั้งที่ไม่เป็นความต้องการของเราเลย และมีเหตุการณ์อย่างไรบ้างกับประเทศไทย และประเทศไทยได้เผชิญกับเหตุการณ์นั้น ๆ อย่างไร และได้ผ่านอันตรายครั้งสำคัญที่สุดมาได้อย่างไร

ในระหว่าง ๒๗ ปีหลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลง ได้มีผู้ที่เกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์ และ ผู้ทรง ความรู้ ได้พยายาม ค้นคว้า เรียบเรียง เหตุการณ์เกี่ยวกับประเทศไทยกับสงครามโลกครั้งนั้น แล้วจัดพิมพ์เป็นหนังสือ ออกเผยแพร่ไปแล้วมากมาย แต่ก็ยังเป็นเพียงเรื่องราวของเหตุการณ์เฉพาะ บางด้านบางตอนเท่านั้น เป็นความรู้ ที่ให้แก่ประชาชนเพียงกระท่อนกระแท่น ไม่อาจจะให้ความเข้าใจและความจริงในเหตุการณ์นั้นได้โดยตลอด เพราะเหตุการณ์ในสงครามโลกครั้งนั้นประกอบด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ มากมาย มีก๊กกันสาขาสลับซับซ้อนเป็นอันมาก และบางครั้งเหตุการณ์ที่น่ามาเบ็ดเตล็ดนั้น ก็ไม่อาจตัดสินใจได้ว่าถูกต้องหรือคลาดเคลื่อนมากนักน้อยเพียงใด และนับวันเหตุการณ์เหล่านั้น ทั้งที่เป็นความลับอันหมดอายุที่จะเป็นความลับอีกต่อไป และที่ไม่เป็นความลับอันควรจะรู้และศึกษา นั้น ก็กำลังจะหายสาบสูญไป และบางอย่างก็อาจจะไม่ปรากฏในบันทึกประวัติศาสตร์เลยก็ได้ ซึ่งย่อมจะเป็นสิ่งที่น่าเสียดายสำหรับประเทศไทยที่กำลังจะเติบโตกล้าต่อไป

บัดนี้เป็นที่น่ายินดีที่ได้มีหนังสือประเภทที่น่าสนใจยิ่งออกมาในตลาดออกเรื่องหนึ่ง ชื่อ "ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒" ซึ่งศาสตราจารย์

ดิเรก ชัยนาม เป็นผู้เรียบเรียง และสำนักพิมพ์แพรวพวยกาเป็นผู้พิมพ์จำหน่าย
มีความหนาถึง ๓๓๕๗ หน้า

ศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม เป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งในคณะรัฐบาลที่
อยู่กับเหตุการณ์และมีบทบาทสำคัญในด้านกิจการของประเทศไทยกับสงคราม
โลกครั้งที่ ๒ ตั้งแต่ต้นจนปลาย ตั้งแต่สงครามก่อรูปขึ้นในยุโรปแล้วขยาย
เป็นสงครามโลกจนกระทั่งสงครามโลกสิ้นสุดลงด้วยสันติภาพ ซึ่งศาสตราจารย์
ดิเรก ฯ ได้นำเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้มาเรียบเรียงไว้ในหนังสือเล่มนี้อย่าง
สมบูรณ์ได้เปิดเผยข้อเท็จจริงไว้มากมาย และจากหนังสือเล่มนี้ทำให้เรา
เห็นภาพว่าญี่ปุ่นและพันธมิตรได้ทำอะไรรักกับไทยเราบ้าง และเรารอดตัว
มาได้อย่างไร และใครเป็นเจ้าของความคิดให้ไทยประกาศสงครามกับสัมพันธมิตร
อันเป็นผลทำให้เราต้องได้รับกรรมอันน้อยอย่างต่ำหัดเมื่อแพ้สงคราม
ซึ่งกรรมอันน้อยยังเป็นผลเนื่องติดมาจนถึงทุกวันนี้

ศาสตราจารย์ดิเรก ฯ เขียน “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒” ด้วย
ภูมิปัญญาอาจารย์ จึงได้บรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ ในกรณีที่สำคัญ ๆ ไว้
อย่างกว้างขวาง เพื่อให้เข้าใจและสังเกตเห็นได้ชัดว่าพยายามที่จะเขียนเฉพาะ
เหตุการณ์ที่เป็นจริงเท่านั้น ซึ่งเป็นจุดเด่นของหนังสือนอกประการหนึ่ง.

สำหรับในเนื้อท่อนจำกัดนี้ ขอกล่าวอย่างรวบรัดว่าหนังสือเล่มนี้
เป็นหนังสือประวัติศาสตร์เกี่ยวกับไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่สมบูรณ์และ

เซอต่อโตมากที่สุดเท่าที่เคยมีหนังสือประเภทนี้ออกมา และใคร่ขอเรียนได้อีกอย่างหนึ่งว่า ถึงแม้ว่าท่านยังไม่คิดจะอยากอ่านเองก็สมควรที่จะมีไว้สักชุดหนึ่งทั้งไว้ในตู้หนังสือ สำหรับบุตรหลานของท่านที่เขาจะได้ทราบในวันหนึ่ง ว่าเมืองไทยของเขาได้ประสบและรอดอันตรายครั้งสำคัญยิ่งของยุคนี้ขึ้นมาได้อย่างไร.

ผสมผสาน

โดย... เสฐียร พันธงชัย

จาก "ชาวไทย" อังคาร, ๑๐ มกราคม ๒๕๑๐

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ เพื่อนๆ ที่ทำหน้าที่พิมพ์ "ชาวไทย" อยู่ในเวลานี้ ทำงานอยู่กับหนังสือพิมพ์ประมวญวันของเสด็จในกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (ท่าน น.ม.ส.) ที่วังประมวญ ในระหว่างเยอรมันกับอิตาลี กำลังมีชัยอยู่ในยุโรป ข้าพเจ้าต้องแยกออกจากเพื่อนๆ ไปญี่ปุ่นประมาณ ๘ เดือนก่อนญี่ปุ่นเข้าร่วมสงครามโลก (ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔)

ขณะไปถึงญี่ปุ่น พระยาศรีเสนา (๒๕ สมบัติศิริ) เป็นอัครราชทูต (ขณะนี้ดำรงตำแหน่งองคมนตรี) มองดูตามถนนในโตเกียวชาวแดงไปด้วยธงชาติ มองเห็นทหารเดินขบวนกันเกลื่อนกล่นในเวลาเช้า ความชวน

ให้เข้าใจบ้างแล้วว่า เห็นทญปุ่นจะเข้าร่วมสงครามเสียแน่ ใจไม่ค่อยตก
แต่ต้องอดสู้อ้าทนนหาเพื่อจะได้เรียนหนังสือ อยู่มามีข้าอาจารย์ที่มหา
วิทยาลัย บอกว่าทญปุ่นประกาศสงครามกับอังกฤษอเมริกาแล้ว

ยังจำสนิทจิตใจอยู่จนเดี๋ยวนี้ ระหว่างนั้นคนหนึ่งหลับ
ฝันไปว่าธงชาติบนยอดพระที่นั่งอนันต์ ถูกลมกระโชกหักลงมาไม่มี
ชนิด คิดเอาเองว่าร้ายเมืองไทยจะลำบาก แล้วความฝันก็ทำนาย
ถูกต้องเมืองไทยลำบากจริง ๆ ไทยต้องร่วมรุกร่วมรบกับ
ฝ่ายญปุ่น รัฐบาลไทยส่งศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม ไปเป็นเอก
อัครราชทูตแทนพระยาศรีเสนา ทางโตเกี่ยวเขาประชุมนักเรียน
ไทย บอกนโยบายอะไรกันบ้าง พวกนักเรียนในภาคคันไซ—คือ
ไอชากาและเกี่ยวโตเป็นต้น ไม่รู้เรื่องอะไรเลย แต่ก็ยังดีใจ
อยู่หน่อยหนึ่งว่า ถ้าศาสตราจารย์ดิเรก ๆ มาเป็นทูตจริง เราคงไม่
อดตายในยามสงคราม

เมืองไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทุกข์สุขอย่างไรกันบ้างไม่
มีทางรู้ เพื่อนที่ล้านักประมวญวันก็ไม่ยอมส่งข่าวไปให้รู้ พี่น้องทาง
อยุธยาก็คงจะก้มหน้าไถนากันไป ไม่ห่วงใย “นกที่จากรัง” เสียเลย
พยายามเขียนบอกอะไรมาก็ไม่มีใครตอบ ที่สุดก็หมดสงสัย เม็ดทุกเม็ด
ถูกตัดขาดไปหมดแล้ว เป็นอันเลิกไม่ต้องหวังอะไรกันอีก เรียนหนังสือไป
อย่างเดียว และเรียนด้วยความมืด ภาวะแห่งความเป็นหนังสือพิมพ์หมดไป
โดยปริยาย อดบ้างกินบ้าง เป็นตายเท่ากัน ไม่ตายเสียได้ก็คงได้พบกันอีก

กลางวัน และหลายต่อหลายครั้ง นั่งเรียนหนังสืออยู่ ๆ ก็มีโทรเลขมาถึง ท่านทูตดิเรกฯ สั่งให้เข้าไปในโตเกียว รวบรวมคาร์ดได้เท่าที่จรมี พอเห็นหน้าท่านทูตก็ดีใจ แต่เรารู้สึกใจมากกว่าท่าน เพราะประการหนึ่ง ท่านบอกว่า มีการประชุมเกี่ยวกับเรื่องศาสนาที่นั่น-ที่นั่น-เมอนัน-เมอนัน ขอให้เป็นตัวแทนออกไปช่วยประชุมกับเขาที่ ประการที่สอง ท่านให้สตางค์มาใช้ แต่ที่ต้องดีใจเป็นของแถมประการที่สามคือเพื่อน ๆ ที่สถานทูต เข็ม ลาดานนท์ จำนง พหลุรัตน์ คุณหลดงรัตน์ ฯลฯ กรุณาห่อขนมปัง แยม น้ำตาลทราย ฯลฯ ให้ไปกินที่เกี้ยวโตอันแห่งแสงนั้นด้วย

ท่านทูตดิเรกฯ ก็นั่ง เพื่อน ๆ ก็นั่ง ได้เป็นผู้กรุณามอบงานเป็นการยกเกียรติในเมื่อควรได้รับเกียรติ ให้สตางค์ให้อาหารในเมื่อไม่มีใช้ไม่มีกิน แต่ก็ใจดำไม่ยอมให้ข่าว “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒” ที่ควรจรรยาเรื่องไว้บ้างเสียเลย มาถึงสมัยคุณหลดงวิจิตรวาทการเป็นเอกอัครราชทูตนั้นแล้ว แม้จะได้รับความเมตตากรุณาจากท่าน ถึงกับเอาตัวไปทำงานที่สถานทูตด้วยก็ไม่ยอมให้รู้ “ต้นกล้าหนาบาง” ตามเคย จนถึงสงคราม

เพื่อนส่วนมาก รวมทั้งข้าพเจ้าด้วย อดทนมิได้ทนกันมากว่า ๒๐ ปี บัดนี้ต่างก็พากันสนใจตามที่ปรารถนา เพราะได้อ่านเอกสารมีค่ายิ่งยอดในประวัติศาสตร์พร้อมกับความอดทนนั้น ๆ ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม ท่านห่วงใยต่อความมิดมนของอนุชนรุ่นหลัง ได้สนับสนุนความลับเมื่อ เมืองไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ อันมีอยู่ในสมัยโน้นออกมาแล้ว พร้อมกับเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ขึ้นประกอบกับความลับและความรู้ชั้น ๆ แล้ว ข้าพเจ้าได้

อ่านแล้ว หากจะเปรียบเทียบความรู้สึกก็เหมือนบุรุษผู้อดส่ำห้อยอดทนต่อ
ความหิวโหย รอไว้จนถึงเวลา อาหารที่ได้ดื่มกินซึ่งมีรสอร่อยอยู่
แล้วจึงมีไอชะง่อนอีกเป็นทับทิว

ความในเรื่องที่เปิดเผยทำให้เกิดอจินายิ่งกว่าไอชะง่อนนั้น คือ ภาค
ผสม เรื่องความเป็นไปของ “เสรีไทย” ในเมืองไทย ของคุณทวี บุญยเกษตร
เสรีไทยในอังกฤษ ของคุณป๋วย อึ๊งภากรณ์ และเสรีไทยในอเมริกา ของ
พระพิศาลสุขุมวิท เลยทำให้นักไปว่าทำไมท่านทั้งสามจึงไม่ตั้งสายบอกให้
นักเรียนไทยในญี่ปุ่นมาร่วมกระโดดร่มกับท่านบ้าง

ข้าพเจ้าขอเสนอเรื่องมาในวันนี้ เพื่อให้ให้นักหนังสือทั้งหลายอ่าน
บทประพันธ์ที่ดี เพื่อให้นักประวัติศาสตร์ได้พบเอกสารที่ประเสริฐ และ
เพื่อให้คนไทยทุกคน หวังสมุดทุกห้อง จัดหาหนังสือ ๒ ชุดนี้ไว้เพื่อลูกหลาน
และผู้อ่านของท่านต่อไปในภายหน้า.

จดหมายเหตุ

๑๘ มกราคม

โดย... ส. ศิวรักษ์

จาก "ชาวไทย" ๑๘ มกราคม ๑๐

วันที่ ๑๘ มกราคมเป็นวันเกิดบุคคลสำคัญสองคนของประเทศไทย คนหนึ่งเป็นครู คนหนึ่งเป็นศิษย์ คนหนึ่งถือคริสต์ คนหนึ่งถือพุทธ คนหนึ่งอายุ ๘๖ อีกคนอายุ ๖๒ คนหนึ่งฝรั่ง อีกคนไทย แต่ทั้งสองคนนี้ได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศไทยด้วยกันทั้งคู่

ประการแรก วิถีชีวิตของท่านเป็นแบบอย่างแก่อนุชนได้ คือเป็นชีวิตของคนเสียสละ ชีวิตของคนที่ยึดหลักธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ประการ

ทั้งสอง แต่ที่ท่านได้ทำหน้าที่ของท่านอย่างดีที่สุด เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม
ยิ่งกว่าส่วนตัว ท่านแรกมีภารกิจในทางการศึกษา ก็ได้อบรมบ่มสอนนิสัย
กุลบุตรกุลธิดามาจนชราภาพ อีกท่านหนึ่งเป็นนักการทูต ถึงจะมีส่วนช่วย
สอนหนังสือในมหาวิทยาลัยอยู่บ้าง แต่งานชิ้นสำคัญในชีวิตของท่านคือ
การเดินทางเต็มคูลทางการทูต ช่วยชาติบ้านเมืองมาหลายสมัย ทั้งก่อน ใน
ระหว่าง และหลังสงครามคราวที่แล้ว

ที่ท่านทั้งสองมีส่วนละม้ายคล้ายกันขงนิก ทั้งที่ต่างชาติต่างศาสนา
ก็คือแต่ที่ท่านได้เขียนตำรับตำราภาษาไทยไว้คนละหลาย ๆ เล่ม ยิ่งบทความ
ความเอ๋ย ปาฐกถาเอ๋ย แต่ล้วนมีส่วนช่วยทะนุบำรุงวรรณกรรมและวิชา
การในบ้านเมืองเราแทบทั้งสิ้น

พูดมาถึงเพียงนี้แล้ว ก็ต้องขอบอกได้ว่า ท่านแรกคือ เจษฏาจารย์
ฟ. ซีแลร์ แห่งโรงเรียนอัสสัมชัญ ซึ่งเกิดที่ประเทศฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ. ๑๘๘๑
และเข้ามาประเทศไทยเมื่อ ค.ศ. ๑๘๙๑ อยู่ในประเทศนี้ทั้งสิ้นเป็นเวลา ๖๖ ปี
ก่อนที่อีกท่านหนึ่งจะถือปฏิสนธิบนพนแผ่นดินสยามนี้

อีกท่านนั้นคือ ศาสตร์จารย์ ดิเรก ชัยนาม เอกอัครราชทูตที่เคย
ประจำ ณ ราชสำนักญี่ปุ่น, เซนต์เยมส์ และประเทศเยอรมัน รัฐมนตรี
ว่าการต่างประเทศหลายสมัย รองนายกรัฐมนตรีสมัยหนึ่ง และถ้าเห็นแก่
ประโยชน์ตนยิ่งกว่าประโยชน์ชาติแล้ว ก็คงได้เป็นนายกรัฐมนตรีมาแล้ว
ด้วย

การศึกษาชั้นแรกของคุณดิเรก ๆ คือโรงเรียนอัสสัมชัญ ขณะนั้น
ครูยี่แฉ่แต่ง “ตรุณศึกษา” เป็นตำราสอนภาษาไทยให้แก่เด็กไทยได้แล้ว
ต่อมาท่านครูผู้นั้นยังเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ “อัสสัมชัญอุโฆษสมัย”
ซึ่งตีพิมพ์ภาษาไทย อังกฤษ และฝรั่งเศส

ไวยากรณ์ภาษาไทยของท่านผู้นั้นก็ จนถึงกับเสด็จในกรมพระนราธิป
ประพันธ์พงษ์ ทรงยกย่องว่า

หลวงพิชัยแลร์สา—	มารดรู
อ่านราชสดุดีคณา	เคียรวาท ถวายเฮย
แถลงมนัสทวงสวัสดิ์กู่	เกียรติไท้ไท้เสนาอ

นี่เป็นตอนที่ท่านอ่านคำกราบบังคมทูลถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๗ เมืองานบรมราชาภิเษก แม่เมืองานบรมราชาภิเษก รัชกาลนี้
ครูยี่แฉ่ก็อ่านราชสดุดีในนามคณะบาทหลวงอีกเช่นเคย โครงกลอนท่านก็
แต่งได้คล่องแคล่ว

แต่งงานชั้นสุดท้ายเห็นจะที่ “สังคมศาสตร์ปริทัศน์” นำมาตีพิมพ์เมื่อ
เดือนมีนาคม คักก่อน เพราะเวลานั้นชราภาพเข้าครบบ้างจนเรียกได้ว่าหลง
แล้ว ทั้ง ๆ ที่ท่านเป็นคนจำชื่อคนแม่นที่สุดในบรรดาครูอาจารย์โรงเรียน
อัสสัมชัญ ตลอดเวลาที่ท่านเป็นอาจารย์ผู้ปกครองมากกว่า ๕๐ ปีมีเด็กผ่าน
มือท่านเป็นเรือนหมื่น แต่ไม่เคยจำชื่อได้เกือบหมด คุณดิเรก ชัยนามก็
เป็น ๓ ใน ๔ คนที่ครูยี่แฉ่ยกย่องเป็นพิเศษ ถึงกับติดรูปไว้ในห้องรับแขก
ของโรงเรียน

เมื่อคุณติเรก ๑ ออกจากโรงเรียนอัสสัมชัญแล้ว ได้ไปเข้า
โรงเรียนราชวิทยาลัย และไปเรียนกฎหมาย จนได้เป็นลูกศิษย์
หลวงประดิษฐมนูธรรม ไปก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้
เป็นลูกน้องไปกับคณะเจ้าพระยาศรีธรรมราชเบศวร์ เพื่อเข้าเฝ้าพระ
ปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่อังกฤษ เป็นเหตุให้ท่านหัวหน้าคณะเห็นแว้วว่า
จะว่า "กรรมทำ" ได้ และก็ว่าได้จริงๆ หลายสมัยเสียด้วย จนถึง
กับได้มีส่วนสำคัญในขบวนการกู้ชาติเสรีไทย ที่น่าเสียดายก็คือ
โรคาพาธก็เบียดเบียนท่านผู้นั้นแล้วเช่นกัน แต่ก็ยังจดที่ท่านอดสำห
เขียนงานชิ้นสำคัญไว้ให้หลายเล่ม

เล่มล่าสุดสองเล่มเพิ่งตีพิมพ์เสร็จเมื่อต้นปีนเอง เล่มหนึ่งเป็นการ
เล่าถึงซึ่งท่านเผชิญ ใน ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง (แพร่พิทยา)
อีกเล่มหนึ่งเป็นหนังสือทางวิชาการที่ท่านถนัดที่สุด คือ การทูต หรือ ความ
สัมพันธ์ระหว่างประเทศ (สำนักพิมพ์สวัสดิกิจการศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย)
แต่ละเล่มเต็มไปด้วยสาระ มีเนื้อหาดีมาก จะเป็นที่ระลึกถึงคุณความดีของ
สุภาพบุรุษนักการทูตผู้น้อยสุดตลอดไป

เท่าที่กล่าวมาเป็นเพียงกระแฉกหนึ่งของบุคคล สำคัญทั้งสองนซึ่งไม่
บทบาทโดยตรงต่อสังคมปัจจุบันอีกแล้ว เวลานี้เรามักพะวงหลังกันก็แต่กับ
คนมีอำนาจ หาเวลามานั่งคิดถึงคนดีกันในวันเช่นนี้บ้างปะไร และขอให้ท่าน
ทั้งสองอยู่ร่วมกับเราต่อไปอีกนานเท่านาน เพราะคนดีอย่างนี้นับวันเมือง
ไทยจะหาได้ยากยิ่งจนทุกที.

บทความพิเศษ

บทวิจารณ์หนังสือ ของ ดิเรก ชัยนาม

โดย... หอกโมกขศักดิ์

จาก "ประชาธิปไตย" ๒๑ กพ. ๒๕๑๐

นายดิเรก ชัยนาม สมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นบุคคลที่
ถือว่าได้เอาใจใส่ศึกษาวิชาการเกี่ยวกับการเมืองและการปกครอง และเป็น
ผู้ที่ได้อ่านพระราชหัตถเลขาของสมเด็จพระปิยมหาราช ซึ่งทรงนิพนธ์ไว้ว่า
ถ้าประเทศสยามในขณะนั้นมีสภาปาลิเมนต์ (สภาผู้แทนราษฎร) ทำอย่าง
ฝรั่งแล้วจะไปไม่รอด เพราะการศึกษา, ศีลธรรม, ขนบธรรมเนียมของ

สยามนั้นไม่อาจจะแปลงประเพณีที่สืบเนื่องต่อกันมา หลายชั่วอายุคนได้ แต่ต่อมา นาย ตีเรก ชัยนาม ได้ร่วมกับคณะราษฎรทำการเปลี่ยนแปลงประเพณี การปกครองเป็นอย่างใหม่ และได้เข้าร่วมในคณะซึ่งเรียกว่า "ผู้รับใช้ชาติ" หรือที่นายตีเรก ฯ ได้เขียนหนังสืออันเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ชื่อว่า "ไทย กับสงครามโลกครั้งที่สอง"

ในการที่นายตีเรก ชัยนาม ได้ร่วมกันทำการเปลี่ยนแปลงประเพณี การปกครองนั้น เหตุและผลจะประการใดเราไม่จำเป็นต้องกล่าว จะพูดได้ก็โดย นำเอาคำของนายคัลเลตต์ อดีต รัฐมนตรีต่างประเทศอเมริกา ที่กล่าวไว้ เป็นใจความว่า ยังมีผู้เข้าใจผิดอยู่มาก คือเข้าใจไปว่าโลกจะมีสันติภาพ ได้ต้องให้ทุกอย่างเป็นไปอย่างเดิม ซึ่งตามความจริงแล้วกฎของชีวิตนั้น ต้องเปลี่ยนแปลง, อนิจจังไม่เที่ยง ไม่มีสิ่งใดถาวร แต่เมื่อได้เปลี่ยนแปลง แล้วสำคัญอยู่ที่ว่าเลวลงหรือดีขึ้น จะได้ไม่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าหนอน ไม่ยอมออกจากสิ่งปฏิญกุล

นายตีเรก ชัยนาม ได้บันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของทุกสาขา ส่วน มากเป็นสาระประโยชน์ และเฉพาะอย่างยิ่งคนไทยและคนจีนมีความสงสัย กันนัก นั่นคือการที่รัฐบาลไทยตั้งสถานทูตในประเทศจีน และยอมให้จีน ตั้งทูตในประเทศไทย

ทั้งนี้ควรแบ่งได้เป็น ๒ ระยะ ระยะสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยังไม่สงบ ไทยได้รับรองรัฐบาลจีน ซึ่งมีนายหวังจิงไวเป็นนายก ฯ โดยการแนะนำของ ญี่ปุ่น ประเทศไทยตั้งให้หลวงวิโรชาทำหน้าที่เป็นทูตไทยประจำประเทศจีน แต่บทบาทเงินเวลานั้นมิได้น่าสนใจในเรื่องนี้ ด้วยเหตุว่าเขาไม่ได้ตั้ง ทูตจีนมาประจำประเทศไทยเป็นการสนองตอบ

ครั้นสงครามสงบลง ประเทศไทยกระตือรือร้นที่จะสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ แต่ระยะนั้นการเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติจะต้องได้รับการรับรองจาก ๕ ชาติ ซึ่งมีจีน ฝรั่งเศส รัสเซีย อังกฤษ อเมริกา ข้อแรกที่เราได้เรียกร้องก็คือขอให้ไทยรับรองสิทธิคนจีนในประเทศไทยเหมือนชาวต่างประเทศที่อยู่ในเมืองไทย และระยะเดียวกันนั้นเกิดเหตุการณ์ฉนวนจีน คือชาวจีนในเขาวงกตและตลาดบางลำพูใช้อาวุธปืนยิงเจ้าพนักงานตำรวจสายตรวจ เพราะเหตุดังได้กล่าวนี้ ไทยจึงยินยอมให้คงที่ตจจีนในประเทศไทย และจีนทั้งหลายพากันแสดงความปลื้มปิติยินดีว่าได้รับความเท่าเทียมเหมือนอย่างชาวต่างประเทศอื่น ๆ

แต่ก็ใคร่จะกล่าวว่ ความสัมพันธ์ของไทยกับจีนตั้งแต่โบราณนั้นมิได้มีความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อกันมาเลย อาทิ การสมรส ประเพณีทางศาสนา สิทธิในทางการเมือง การปกครอง การรับราชการ การถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน คนจีนมีสิทธิเท่าเทียมเหมือนอย่างคนไทยทั้งสิ้น แม้สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังทรงยืนยันว่าบรรพบุรุษของพระองค์ท่านได้สืบสายโลหิตมาจากจีน จีนกับไทยจึงรักใคร่กันอย่างญาติพี่น้องสนิทสนมกลมกลืนแท้จริงตลอดมา

แต่ภายหลังเมื่อได้มีการรับรองสิทธิชาวจีนตามพิธีการทูต โดยคงที่ตจจีนแล้ว จีนกับไทยมีสภาพแตกต่างไปจากอดีตเป็นอันมาก ซึ่งเราขอยกย่องหนังสือ “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒” ตามที่นายดิเรก ชัยนามได้บันทึกไว้ เข้าใจว่านักอ่านคงจะได้อ่านกันอย่างแพร่หลายแล้ว.

ขอเขียนหน่อยเถอะ

ไทย กับ สงครามโลกครั้งที่ ๒

โดย... นิสา รังสิตา

จาก "หลักเมือง"

๒๔ ธันวาคม ๒๕๐๙

วันเราขอแนะนำหนังสือดอกเดิมนึ่งซึ่งมีค่าควรแก่การศึกษาและ
นำอ่านเป็นที่สุด หนังสือเดิมนั้นคือ "ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒"
เขียนโดย ดิเรก ชัยนาม ซึ่งหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้รวบรวมมาจากบันทึก
ความจำของตนเอง และเอกสารทางประวัติศาสตร์อีกมากมาย ซึ่งปัจจุบัน
หาได้ยากยิ่ง

เนื้อหาภายในเล่ม ผู้เขียนได้เล่าถึงเหตุการณ์ของโลกทั่ว ๆ ไป
ขณะเกิดสงคราม นับตั้งแต่เริ่มมีการขัดแย้งทางด้านยุโรปจนกระทั่งญี่ปุ่น
ประกาศสงครามกับอังกฤษ ฝรั่งเศส อเมริกา และบุกเข้าเมืองไทย ความ
สัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศส อังกฤษ และญี่ปุ่น ผู้เขียนได้พยายามเท่า
ความไปถึงความสัมพันธ์เริ่มแรกเป็นต้นมา อันเป็นการทำความเข้าใจให้
ฐานแก่ผู้อ่านอย่างดี ปัญหาการปรับปรุงเส้นเขตแดนระหว่างไทยกับอินโด
จีนนับว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่ไทยจะต้องแก้ไขเป็นเบื้องแรกในครั้งนั้น ผู้เขียน
ได้บรรยายความสำคัญของเรื่องนี้ไว้ได้อย่างละเอียด ควรแก่การใช้เป็น
หลักฐานทางประวัติศาสตร์

การให้ความหมายของการสร้างวงศ์ไพบูลย์มหาเอเชียบูรพา และ
คำว่า "สงครามมหาเอเชียบูรพา" เป็นสาระอันมีค่าแก่ผู้อ่าน ใครที่ไม่เคย
ไตร่ตรองจะได้รู้จากหนังสือเล่มนี้

เหตุการณ์ระหว่างสงคราม ผู้เขียนลำดับเรื่องราวได้ดีมาก ทั้งนี้
เป็นผลมาจากบันทึกความจำ กล่าวคือ ผู้เขียนในฐานะที่ได้เข้าร่วมคณะ
รัฐบาลกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อได้พบได้เห็นเหตุการณ์มาอย่างไร
ก็นำมาถ่ายทอดไว้เพื่อเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์แก่อนุชนรุ่นหลัง

ครั้งที่ผู้เขียนไปเป็นทูตที่ญี่ปุ่น ผู้เขียนยังได้เล่าถึงระบอบการ
ปกครอง พรรคการเมือง และลักษณะต่างๆ ของญี่ปุ่นไว้ได้แจ่มชัด ทำให้
เราผู้อ่านสามารถสร้างจินตนาการคล้อยตามไปได้ โดยเฉพาะเหตุการณ์การ
รบของสัมพันธมิตรในภาคแปซิฟิก การทำกติกาสัญญาและข้อตกลงระหว่าง

ภาคด้วยกัน คือว่าผู้เขียนได้ช่วยดำรงเอกสารอันมีค่าไว้มิให้สูญ จะ
เป็นที่น่าเสียดายสำหรับหนังสือเล่มนี้ ก็คือว่าผู้เขียนในฐานะที่ได้ใกล้ชิดกับ
ขบวนการเสรีไทย แต่ก็มีได้บรรยายเรื่องของเสรีไทยให้ละเอียดเท่าที่ควร
บทความของ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ของ นายทวี บุณยเกตุ และของ พระพิศาล
สุขุมวิท ที่เล่าไว้ คลุมเรื่องต่างๆ ไม่ทั่วถึง อาทิ ไม่ได้พูดถึงเลยว่ขบวนการ
เสรีไทยเหล่านี้ได้มีการประสานงานกันอย่างไรและได้รับผลสำเร็จในการ
ดำเนินงานแค่ไหน ซึ่งเรื่องเหล่านี้ผู้เขียนน่าจะได้เล่าไว้เองบ้าง ทั้งเรื่อง
จอมพล ป. พิบูลสงครามชนค้ำลอาชญากรรมสงครามผู้เขียนก็ไม่ได้พูดถึงเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้นับว่าได้เปิดเผยความลับของประเทศ
สมัยนั้นให้ประชาชนได้ทราบเป็นครั้งแรก จึงน่าจะถือเป็นเกียรติ ควรให้
การยกย่องในความกล้าหาญและความสามารถของผู้เขียนอย่างยิ่ง.

วิจารณ์หนังสือ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ของ ดิเรก ชัยนาม

โดย... ดร. สมศักดิ์ ชูโต

จาก "สังคมศาสตร์ปริทัศน์" ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ ธวก.๐๔-กภพ.๐๐

คำว่า 'ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ' หรือ 'การสัมพันธ์ระหว่างประเทศ' มีความหมายได้หลายอย่าง ผู้รู้ในเรื่องนี้บางท่านยังคงยืนยันว่า คำนี้ไม่มีความหมายเพราะกว้างเกินไป น่าจะเรียกว่า 'การเมืองระหว่างประเทศ' หรือช่ออื่น ๆ ในทำนองนี้มากกว่า อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน คำนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้ว แต่จะให้ความหมายแน่นอนอย่างไร

ย่อมขึ้นอยู่กับผู้ใดที่จะกำหนดขอบเขตให้แน่นอน หนังสือที่ไซซอนส่วน
ใหญ่เป็นเรื่องอธิบายกลไกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการสัมพันธ์ระหว่างรัฐ เช่น
ระบบรัฐ ประชาชาติ นโยบายต่างประเทศ อำนาจ สถาบันระหว่าง
ประเทศ ฯลฯ แต่ก็มีอีกเป็นจำนวนไม่น้อยที่เน้นหนักไปในทางประวัติความ
สัมพันธ์ระหว่างประเทศ การทูต และการติดต่อทางด้านอื่น ๆ โดยถือว่า
การนำเอาประวัติศาสตร์ระหว่างประเทศ ร่วมกับวิชาการดำเนินความสัมพันธ์
โดยสันติได้เกิดขึ้นมาพิจารณา จะเป็นการให้บทเรียนในการพิจารณา
ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในปัจจุบันและในอนาคต ทั้งนี้เพราะการศึกษา
เกี่ยวกับ 'ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ' นั้นยังเป็นเรื่องใหม่และมีการ
ถกเถียงกันอยู่มากในขณะนี้

“ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” ของศาสตราจารย์เดวิด เรก ชัยนาม
เป็นหนังสือประเภทหลัง คือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และการทูตระหว่าง
ประเทศเป็นส่วนใหญ่ สำนักพิมพ์สมาคมนักคิดศาสตร์ได้จัดพิมพ์แยกออก
เป็น ๒ เล่มด้วยกัน มีความยาวทั้งสิ้นเกือบ ๘๐๐ หน้า จำนวนบท ๑๖ บท
โดยมีสาระสำคัญอยู่ ๓ ประการด้วยกัน คือ ประวัติความสัมพันธ์ระหว่าง
ประเทศ ซึ่งเน้นรายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสงครามโลกครั้งที่
๑ จนถึงปัจจุบัน หลักและการปฏิบัติทางการทูต และหลักเกี่ยวกับความ
สัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยทั่วไป นอกจากนั้นท่านผู้ประพันธ์ยังได้รวบรวม
รายชื่อหนังสือที่ใช้ในการประพันธ์ และหนังสือพิมพ์อื่น ๆ อันอาจเป็น
ประโยชน์แก่นักศึกษาที่มีความสนใจเพิ่มเติมไว้อีกด้วย

เนื่องจากคำสดรอาจารย์ติเรก ชัยนาม เป็นนักการทูต นักการเมือง และนักวิชาการที่มีประสบการณ์มากมาย หนังสือที่ท่านได้เขียนออกมาจึงมักเป็นประโยชน์ทั้งแก่นักศึกษาและประชาชนที่สนใจทั่วไป “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” ๒ เล่มนี้จะเป็นประโยชน์โดยตรงแก่นักศึกษาในการใช้อ้างอิง พร้อมๆ กันนี้น่าจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไปที่สนใจด้วย เพราะท่านผู้ประพันธ์มีวิธีการเขียนที่อ่านได้สะดวก โดยเฉพาะพยายามอยู่เสมอที่จะ สรุปประเด็นในเรื่อง หรือเหตุการณ์ อันยุ่งยากให้พอเข้าใจได้ง่ายขึ้น ในเรื่องนั้นผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการนั้นโดยตรงอาจไม่เห็นด้วย หรือคิดว่าเป็นการสรุปประเด็นที่ง่ายเกินไป แต่ท่านผู้ประพันธ์ก็ยอมรับภาพใน ‘คำนำ’ ว่าหนังสือยังไม่สมบูรณ์จิตใจของท่าน เพียงแต่หวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาในวิชาบางเท่านั้น ถ้าความประสงค์ของท่านผู้ประพันธ์มีอยู่เช่นนั้น หนังสือเล่มนี้ย่อมจะมีประโยชน์เกินความคาดหมาย

สิ่งที่อาจก่อให้เกิดความสับสนอยู่บ้างก็คือ การเรียงลำดับบทต่างๆ เนื่องจากสาระสำคัญของหนังสือชุดนี้มีอยู่ ๓ ประการด้วยกัน คือ ประวัติศาสตร์ หลักและการปฏิบัติทางการทูต และหลักทั่วไปเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ การแบ่งบททั้ง ๑๖ บทก็น่าจะแบ่งเป็น ๓ ส่วน แต่ที่เป็นอยู่มีการสับสนเล็กน้อยเช่น บทนำ, บทที่ ๑ และ ๒ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ บทที่ ๓ ถึงบทที่ ๖ เกี่ยวกับหลักและการปฏิบัติทางการทูต บทที่ ๗ ถึงบทที่ ๑๕ เกี่ยวกับหลักทั่วไปในการสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่ในบทที่ ๑๓ ก็กลับมีเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์มาผสมอยู่ และในบทสุดท้ายกลายเป็นเรื่อง “เอกสิทธิ์ความคุ้มกันทางการทูตและพิธีการ” ซึ่งน่าจะไป

รวมอยู่ในระหว่างบทที่ ๓ ถึงบทที่ ๖ เป็นต้น นอกจากนั้นการแบ่งสาระ
ทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมาควรให้แจ่มชัดกว่าที่เป็นอยู่ คือแยกเป็นส่วน
ให้ชัดเจนเสียเลย (จะเป็นการดี ถ้าสำนักพิมพ์ฯ จะแยกพิมพ์ออกเป็น ๓
เล่ม แต่ละเล่มแยกเอาแต่ละส่วนออกจากกันโดยเด็ดขาด) เพราะในรูปที่
ที่เป็นอยู่เกิดความเข้าใจผิดได้ว่าชาดการต่อเนื่องกัน เช่นบทที่ ๒ เป็นการ
พิจารณาเหตุการณ์ทางการเมืองภายหลังจากสงครามโลกจนปัจจุบัน แต่บท
ต่อไปให้ชื่อว่า 'การแต่งตั้งนักการทูต' ทำให้เกิดความรู้สึกว่าการเปลี่ยน
โดยทันทีและไม่มีการต่อเนื่องกัน

อย่างไรก็ตาม ขอบบพระองเช่นนี้แก้ไขได้ง่าย และหวังจะไม่เกิด
ขึ้นในการตีพิมพ์ครั้งที่ ๒ ความสำคัญของหนังสือชุดนี้ต่อนักศึกษาและ
ประชาชนที่สนใจมีมาก จนทำให้ขอบบพระองเล็กน้อยนี้ใช้เป็นเรื่องใหญ่
นัก สำหรับผู้สนใจเกี่ยวกับการทูตท่านผู้ประพันธ์ได้ให้ข้อคิดจากประสบ
การณ์ส่วนตัวของท่านเองไว้มากมาย ซึ่งเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ผู้วิจารณ์
หวังอย่างมากว่า ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม จะสามารถอุทิศเวลาเขียน
ประวัติชีวิตทางการทูตของท่านเองออกมาเผยแพร่ในโอกาสหน้า

วิจารณ์หนังสือ

ไทย กับ สงครามโลกครั้งที่ ๒ ของ ดิเรก ชัยนาม

โดย... อมร รักษาสัตย์

จาก "สังคมนาศาสตร์ปริทัศน์" ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ มนค. ๑๐

หนังสือเรื่อง "ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒" ของศาสตราจารย์
ดิเรก ชัยนาม ซึ่งพิมพ์ออกเผยแพร่เมื่อต้นเดือนธันวาคม ศกก่อน เป็น
หนังสือที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นข่าวยิ่งใหญ่ของวงการพิมพ์ของเมืองไทยในระยะ
๕๕๕ นกเดียว เพราะได้รับการโฆษณาเผยแพร่อย่างเข้มแข็งจากฝ่ายผู้พิมพ์อย่าง

ท่านาน ๆ จะได้เห็นการโฆษณาอย่างนี้สักครั้ง นอกจากนั้นผู้วิจารณ์ยังรู้สึก
ว่าเป็นหนังสือที่ได้รับการวิจารณ์อย่างกว้างขวางที่สุดที่เคยเห็นมา กล่าว
คือได้มีผู้วิจารณ์เขียนลงใน หนังสือพิมพ์ หลาย ฉบับ และลงในวารสารวิชา
การและกึ่งวิชาการจำนวนมาก จนผู้วิจารณ์รู้สึกว่าวิจารณ์เรื่องนี้โดยยาก
หากจะไม่ให้สัมผัสเข้ากับคำวิจารณ์ของผู้อื่น ถึงกระนั้นผู้วิจารณ์ก็ยังมิ
มีความรู้สึก “อยาก” จะกระโดดลงมาร่วมวิจารณ์ด้วย โดยจะพยายามลอง
วิจารณ์ในแนวที่ผิดแผกออกไปกว่าคำวิจารณ์ของท่านผู้อ่านสักหน่อย

จริงอยู่ ผู้วิจารณ์เห็นพ้องกับคำโฆษณาของสำนักพิมพ์ที่ว่าหนังสือ
นี้เป็น “เอกสารประวัติศาสตร์อันสำคัญยิ่งของไทยยุคใหม่...เนื้อหาของเรื่องมี
ค่าล้ำและประณีตที่สุดในการจัดพิมพ์” และของผู้วิจารณ์ท่านอื่นที่พูดชม
เป็นเสียงเดียวกันว่า เป็นหนังสือที่เนื้อหาสาระเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านทั้งที่
เป็นนักการเมือง นักการทูต นักศึกษา ฯลฯ แต่ผู้วิจารณ์ก็เห็นว่า
หนังสือยังมีลักษณะพิเศษอะไรบางอย่างที่น่าจะหยิบยก มาเป็น ประเด็น อภิ
ปรายกันบ้าง กล่าวคือ ผู้วิจารณ์เห็นว่าหนังสือตามที่เสนอมานเป็น
ลักษณะลูกผสมพันทางอยู่สักหน่อย คือ แม้ว่าท่านศาสตราจารย์จะตั้งชื่อไว้
ว่า “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒” ก็ตาม หนังสือนี้ก็มิได้มีลักษณะ
เป็นตำราทางประวัติศาสตร์โดยตรง เพราะมิได้เสนอรายละเอียดข้อเท็จจริง
จากแง่มุมต่าง ๆ อย่างหนักประวัติศาสตร์ทั่วไปเขียนกัน ทั้งนี้ถ้าจะนับให้
เป็นเครดิตของท่านผู้เขียนก็ได้ เพราะท่านผู้เขียนเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนสร้าง
ประวัติศาสตร์ของไทยและของโลกยุคนี้ ผิดกับนักประวัติศาสตร์ทั่วไปซึ่ง
มักจะเป็นเพียง ผู้สังเกตการณ์ที่มิได้สนใจเป็นกลาง ยิ่งกว่าจะเป็น ผู้สร้าง ประวัติ
ศาสตร์

เมื่อมองหนังสือในรูปคำรา ประวัติศาสตร์ไม่ได้ ถนัดดังกล่าว แล้ว
ก็มองในแง่บันทึกความทรงจำ (Memoir) บ้าง เพราะทำทำจะเป็นหนังสือ
แบบนั้นอยู่มาก ทั้งท่านผู้เขียนเองก็คงจะมีเจตนาทำนองนี้ เพราะท่านกล่าว
ไว้ในคำนำว่า

“ในระบะเวลาดังกล่าวนี้ (ตั้งแต่ก่อนจนหลังสงครามโลก
ครั้งที่ ๒) ข้าพเจ้าได้ทำบันทึกไว้ก็มี เป็นบันทึกอุทิศความจำ
ส่วนตัวก็มี บันทึกเหล่านี้ได้ช่วยฟื้นความจำแก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างมาก
นอกจากนี้เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าได้ประสบพบเห็นมา
ด้วยตนเองก็มีมาก ที่ได้จากบุคคลอื่น ๆ หรือจากข้อเท็จจริงจาก
หนังสือหรือเอกสารทั้งไทยและต่างประเทศก็มีไม่น้อย ข้าพเจ้า
จึงรู้สึกว่าเราอายุมากขึ้นทุกวัน ในระหว่างที่ยัง พอมิความจำ กำลัง
แข็งแรง การที่จะนำข้อเท็จจริงต่าง ๆ เท่าที่รู้เห็นมาเขียนเผยแพร่
แก่พี่น้องเพื่อนร่วมชาติเท่าที่จะทำได้ คงจะได้ประโยชน์บ้าง”
(หน้า ก.)

และท่านยังกล่าวพาดพิงถึงหนังสือประเภทความทรงจำของ คอร์เคล
ฮัลด์, เซอร์ โจเซฟ ครอสบี นายพลเรือเดอคูซ์, นายซิงเมทส์ และนายแอน
โทนี ฮิตเดน (เอิร์ล แห่งเอวอน) อีกด้วย แต่เมื่อได้ติดตามอ่านดูแล้ว
ปรากฏว่าข้อความของท่านอื่น ๆ คือ บทความของนายทิว บุนยเกตุ, ดร.
ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และพระพิศาลสุภุมวิทเขียนมาถึง ๓๓๔ หน้า เพื่อประกอบ
กับเรื่องในภาคที่สองระหว่างสงครามอีกด้วย ทำให้หนังสือนี้กลายเป็นความ

ทรงจำผสมมาอีกสามท่าน แทนที่จะเป็นความทรงจำของท่านผู้เขียนคนเดียว
ซึ่งแม้จะทำให้ "หนังสือนี้มีข้อความครบถ้วนในข้อเท็จจริงบางประการซึ่งข้าพเจ้า
ไม่สามารถทราบได้" ดังที่ท่านผู้เขียนปรารถนาไว้ก็ตาม แต่การนำความทรง
จำของผู้อื่นมาประกอบเช่นนั้น แม้จะมาประกอบอย่างดีแล้ว ก็ยังอุทิศให้
รอยต่อไว้จนได้

ลักษณะแปลกออกอย่างหนึ่งของหนังสือนี้ คือการมีภาคผนวก ซึ่ง
เป็นเอกสารประกอบรวม ๓๓ ชิ้นด้วยกัน อาทิ สัญญาไม่รุกรานกับฝรั่งเศส
กับกฤษและกับญี่ปุ่น อนุสัญญาสันติภาพกับฝรั่งเศส ความตกลงสัมบูรณ์
แบบกับอังกฤษ เป็นต้น แม้ว่าผู้วิจารณ์จะรู้ ดีกว่าเอกสารดังกล่าวเป็น
เอกสารที่มีความสำคัญต่อการ ศึกษา ประวัติศาสตร์ ของประเทศไทยใน ยุคนี้
ก็ตาม แต่ก็อดรู้สึกไม่ได้ว่าการนำเอกสารซึ่งมีใจความรวมกันถึง ๓๗๐ หน้า
มารวมไว้ในหนังสือนี้ ต้องทำให้หนังสือนี้กลายเป็นหนังสือสองเล่มต่อกัน
แทนที่จะเป็นเล่มเดียวยาว ๗๖๓ หน้า ซึ่งคงจะสะดวกในการอ่านและเก็บ
รักษายิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจารณ์รู้สึกที่ท่านผู้เขียนก็ได้เขียนรายละเอียด
ของเอกสารเหล่านั้นไว้ในตัวเรื่องอย่างเพียงพอทุกครั้งที่มีการ อ้างถึง อยู่แล้ว
จึงไม่รู้สึกว่าจำเป็นต้องลงความซ้ำอีก เว้นแต่ต้องการให้เป็นที่รวบรวม "เอก
สารประวัติศาสตร์อันสำคัญยิ่ง" อย่างที่สำนักพิมพ์โฆษณาไว้

พอถึงเนื้อเรื่องใน หนังสือ ของท่าน ศาสตราจารย์ ดิเรก ๆ ก็รู้สึก
ท่านได้เริ่มเรื่องฉบับพลันทันทีไม่มีอารมณ์บทหรือกรวดพากย์อย่างที่ท่านผู้เขียน
ปูพื้นฐานในตอนอื่น ๆ ท่านเริ่มจับความตั้งแต่เมื่อท่านได้รับพระบรม

ราชอาณาจักรแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี ในชุดของจอมพล แปลก พิบูลสงคราม
 เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๔๗๓ โดยท่านเรียกตำแหน่งของท่านว่ารัฐมนตรี
 ไม่ว่าการกระทรวง แทนที่จะเรียกว่ารัฐมนตรีลอยอย่างที่เราเรียกกันอยู่
 แล้วต่อมาท่านก็ได้รับมอบหมายให้เป็นรัฐมนตรี ช่วยว่าการ กระทรวง ต่าง
 ประเทศ ตอนนั้นท่านผู้เขียนได้ออกตัวว่าเป็นนักการต่างประเทศ ท่านจึง
 เขียนเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนั้นมากกว่าท่านอื่น ซึ่งก็เป็นความจริงอย่างที่
 ท่านพูด คือท่านได้พิจารณาเหตุการณ์ทางด้านการทูตของไทยในระยะก่อน
 สงครามโลกโดยละเอียด เหตุการณ์ที่นับว่าสำคัญมากในตอนนั้นก็คือความ
 พยายามของวงการเมืองไทยที่จะปิดเป้าภัยแห่งสงครามซึ่งกำลังกรุ่นอยู่ในโลก
 ภาคตะวันออก โดยการหาทางทำสัญญาไม่รุกรานกันระหว่างไทยกับฝรั่งเศส
 อังกฤษและญี่ปุ่น โดยทางฝ่ายเราอยากจะทำให้เป็นการลงนามพร้อมกัน แต่
 ปรากฏว่าสถานการณ์ไม่อำนวยให้ จึงต้องแยกสัญญากัน ต่อมานโยบาย
 ของรัฐบาลท่านจอมพลแปลก ฯ ทมต่อฝรั่งเศส รู้สึกว่าแข็งกร้าวขึ้น ในขณะที่
 ทนนโยบายที่ต่อญี่ปุ่นอ่อนลง ซึ่งข้อเท็จจริงในส่วนนี้ผู้เขียนเขียนในเชิง
 ประรรมมากกว่า เพราะท่านจอมพลแปลก ฯ นอกจากจะเป็นนายกรัฐมนตรี
 แล้ว ยังเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศอีกด้วย ท่านจึงทำการ
 คัดสันใจในด้านการต่างประเทศหลายเรื่อง โดยศาสตราจารย์ดิเรก ฯ ไม่มี
 โอกาสได้ร่วมคัดสันใจ และท่านผู้เขียนมักได้รับมอบหมายให้เจรจาใน
 ด้านที่เกี่ยวกับประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และอเมริกา เสียเป็นส่วนใหญ่
 ท่านจึงเสนอข้อเท็จจริงในด้านนี้ไต่ถาม แต่ในด้านญี่ปุ่นนั้นรู้ลึกกว่าน้อยไป
 เพราะไม่ค่อยมาพบนอกจากเรื่องจำเป็น โดยท่านนายกรัฐมนตรีได้ให้
 “สมาชิกลงในคณะรัฐบาลบางนาย” เป็นผู้ติดต่อ (หน้า ๑๗๔)

อย่างไรก็ตาม ผลการดำเนินการต่างประเทศของจอมพลแปลก ๑
ทำให้กรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศสลุกลามจนถึงขั้นมีการใช้กำลังเกิดขึ้น
ทั้งสองฝ่าย เป็นโอกาสให้ฝ่ายญี่ปุ่นซึ่งขยายอำนาจมาทางจีนและญวนเหนือ
แล้วขยับมือเข้าใกล้เกลย หลังจากนั้นไม่นาน ญี่ปุ่นก็เริ่มบทบาทในวงการ
เมืองระหว่างประเทศรุนแรงขึ้น จนกระทั่งเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพา
เมื่อ ๗ ธันวาคม ๒๔๘๓

เหตุการณ์ที่น่าสนใจอย่างยิ่งในตอนนั้นก็คือ บทบาท ของ ผู้เขียนที่มี
ต่อการดำเนินการทูต และการทหารที่ญี่ปุ่นมีต่อประเทศไทย โดยเฉพาะ
เหตุการณ์ในตอนเช้าของวันที่ ๗ ธันวาคม ก่อนที่จะถูกญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกไม่
กี่ชั่วโมง เหตุการณ์ในตอนนั้นนอกจากท่านผู้เขียนจะได้เขียนเล่าไว้เอง
แล้ว ยังขอให้คุณทวี บุญยเกตุ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ในระยะนั้น
เขียนเล่าเหตุการณ์ประกอบด้วย โดยหวังว่าจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์
ดีขึ้น ซึ่งผู้วิจารณ์เห็นว่าได้รับผลสัมฤทธิ์เจตนาารมณ์ของท่านผู้เขียนเพียงบาง
ส่วนเท่านั้น เพราะมีเหตุการณ์อันเป็นรายละเอียดบางอย่างเช่นเวลานัด
ประชุม คนที่เข้าร่วมประชุมและประเด็นที่คณะรัฐมนตรีหารือกัน ในคำวินิจฉัย
ตลอดจนบทบาทของฝ่ายญี่ปุ่นยังมี ข้อแตกต่าง กันอยู่ ระหว่าง ข้อความ ที่ท่าน
ศาสตราจารย์คิดแรก ๑ เขียนกับข้อความของนายทวี หากจะตรวจสอบเสียให้
ได้ความตรงกันกับข้อเท็จจริงได้ก็จะเป็นประโยชน์แก่การศึกษามาก เพราะ
ระยะเวลาคับขันเช่นนั้น เวลา บุคคล และประเด็นเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

ขอที่ผู้วิจารณ์สงสัยอยู่มีมายาวนานแล้วขอหนึ่งก็คือท่านจอมพล
แปลก ๑ นายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารสูงสุด อยู่ที่ไหน ทำอะไรอยู่

คำตอบของข้อสงสัยนี้ รู้สึกว่าจะช่วยไขเงื่อนงำการเมืองของไทยในส่วนที่ว่า
ทำไมเราจึงประกาศตัวเป็นกลาง ทำไมจึงสั่งการให้ทหารและพลเรือนทุก
หน่วยทำการต่อสู้หากมีใครรุกราน ในขณะที่เดียวกันกับที่การเมืองระดับ
ชาติดูเหมือนกับว่า ท่านจอมพลแปลก ๆ จะรู้ระแคะระคายอะไรทางญี่ปุ่นอยู่
บ้าง นอกจากนั้นระยะเวลาที่ทางฝ่ายญี่ปุ่นเริ่มยื่นคำขาดกับระยะเวลาที่ญี่ปุ่น
ทำการบุกจริงนั้นก็มีเวลาอยู่หลายชั่วโมง และทางฝ่ายสืบราชการลับของ
เราก็น่าจะรู้การเคลื่อนไหวทางทหารของญี่ปุ่นบ้าง โดยเฉพาะการโจมตีอ่าว
เพิร์ล อย่างน้อยก็ควรทราบกำลังข้าศึกพอที่รู้ว่าควรจะทำการต่อต้านบ้าง
หรือไม่ อัดคิดไม่ได้ว่าถ้าเราคิดว่าจะสู้ ก็ควรหาทางสู้ให้โดยผลกว่านั้น ถ้าไม่
ต่อสู้ก็ควรจะมีทางออกที่ดีกว่านั้น เว้นแต่เราจะคิดว่าจำเป็นจะต้องเสียชีวิต
ทหารและพลเรือนบางส่วนเพื่อหวังผลจะเจรจา กับ สัมพันธมิตร ในชั้นสุดท้าย
ซึ่งผู้วิจารณ์คิดว่า นักการเมืองของไทยในยุคนี้บางคนย่อมจะตระหนักดีอยู่
แต่ก็สงสัยจริง ๆ ว่าท่านจอมพลแปลก ๆ คิดอย่างไร ทำไมท่านจึงร่วมมือ
กับญี่ปุ่นมากกว่าฝ่ายอื่นเห็นว่าสมควรหรือจำเป็น ทั้งนี้ที่น่าสงสัยเกิดว่า
แม้แต่ผู้ใกล้ชิดของท่านเอง อย่างนายพลตำรวจเอก หลวงอดุลยเดชจรัส
เมื่อดำเนินการในขบวนการเสรีไทยก็ยังคงปกปิดจอมพลแปลก ๆ อยู่ เพราะ
ไม่มีใครไว้วางใจ ทั้งที่นักการเมืองไทยเกือบทุกท่านมีส่วนในขบวนการนี้

ข้อสงสัยต่าง ๆ เหล่านี้คงจะหาคำตอบได้ยากเต็มที่ ผู้วิจารณ์เห็น
อยู่เพียงท่านเดียว คือคุณหลวงอดุลย์ ๆ จึงหวังอย่างยิ่งในความกรุณาของ
ท่านที่จะเปิดเผยเหตุการณ์ให้ประชาชนไทยได้ทราบบ้าง เพราะผู้วิจารณ์
ได้เลียดติดตามบทบาททางการเมืองของท่านผู้นี้มาช้านาน รู้สึกว่าหากท่าน

จะกรุณาเขียนความทรงจำหรือหนังสือท่านเองขึ้นมาบ้างแล้วจะช่วยให้ความ
กระจำต่อเรื่องของไทยในยุคประชาธิปไตยได้มากเหลือเกิน จึงขอกราบ
เรียนอ้อนวอนมา ณ ที่นี้ด้วย

ข้อความในหนังสือของศาสตราจารย์ดิเรกฯ ในลำดับต่อไป ได้
เล่าถึงภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตลอดเวลาสงคราม อันได้แก่การได้
รับมอบหมายให้ไปดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทย ประจำ ประเทศ ญี่ปุ่น
(มกราคม ๒๔๘๕-กันยายน ๒๔๘๖) กลับมาพักผ่อนอยู่ได้ไม่นานก็ได้รับ
ตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอิกเมื่อตุลาคม ๒๔๘๖ เมื่อรัฐบาลชุด
จอมพลแปลกฯ ต้องลาออกไปเพราะสภามุแทนราษฎรลงมติไม่อนุมัติพระราช
กำหนดเรื่องสร้างพุทธมณฑลที่สระบุรี หลังจากนั้นท่านก็ได้เข้าร่วมมือกับ
ขบวนการไทยจนสิ้นสงครามในเดือนสิงหาคม ๒๔๘๘ แล้วท่านก็ได้รับ
ตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในรัฐบาลชุดของนายทวี บุณย
เกตุ และในชุดของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช จนรัฐบาลลาออกในวันที่ ๓๐
มกราคม ๒๔๘๘ แล้วท่านก็พ้นตำแหน่งไป มิได้ดำรงตำแหน่งในรัฐบาล
ชุดนายควง อภัยวงศ์ (กุมภาพันธ์ ๒๔๘๘-มีนาคม ๒๔๘๘) แต่ก็ต้องเข้ารับ
ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในชุด นายปรีดี พนมยงค์
(มีนาคม ๒๔๘๘-สิงหาคม ๒๔๘๘) และได้ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี
และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลชุดพลเรือตรีถวัลย์ ชำรง
นาวาสวัสดิ์ เมื่อสิงหาคม ๒๔๘๘ แต่ต่อมาท่านได้กราบถวายบังคมลา
ออกจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๙ แต่ทางรัฐบาลก็ได้
ทาบตามขอให้ท่านไปดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูต ประจำราชสำนักเซนต์

เจมส์ อ็อก ท่านได้ดำรงตำแหน่งนิตยภัตที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๕๐ จนกระทั่ง
มีรัฐประหารในประเทศไทย และนายคอง อภัยวงศ์ ได้รับตำแหน่งเป็น
นายกรัฐมนตรีได้ไม่นาน ท่านก็ขอลาออกจากตำแหน่งเอกอัครราชทูต
เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๕๓ แต่กว่าจะได้รับอนุมัติให้ลาออกและเดินทางกลับ
ถึงกรุงเทพฯ (๓ กรกฎาคม ๒๕๕๓) นั้น รัฐบาลชุดนายคอง สัญญา พัน
ตำแหน่งไปแล้ว ส่วนที่เป็นเนื้อความในหนังสือของท่านก็จบลงเพียงนี้

จะเห็นได้ว่า ท่านผู้เขียนได้มีโอกาสรับใช้ประเทศชาติในยุค
วิกฤติในงานต่าง ๆ หลายด้าน ทั้งตำแหน่งในราชการและการปฏิบัติ
งานลับ และในหนังสือที่ท่านได้เขียนถึงการปฏิบัติภาระหน้าที่เหล่านั้นไว้
โดยละเอียดลอบเป็นอย่างดี โดยใช้ประสบการณ์ส่วนตัวเป็นหลักแต่ก็
เสริมด้วยหลักฐานและเอกสารต่าง ๆ เพื่อให้ หนังสือมีลักษณะ เที่ยงธรรม
(objectivity) พอที่จะใช้อ้างอิงในการศึกษาได้เป็นอย่างดี โดยเหตุที่ท่าน
ผู้เขียนได้เล่าเรื่อง ต่าง ๆ เหล่านี้ไว้โดยละเอียด จึงไม่ผู้จะเป็นการ สัมควร ที่ผู้
วิจารณ์จะพินิจนำมากล่าวต่อไปในทันที เพราะถึงจะย่อลงสักเพียงใดก็คงจะยัด
ยากเกินสมควรนั่นเอง

ฉะนั้น ในทันทีวิจารณ์จึงใคร่ขอแนะนำสำนึกของหนังสือมา
กล่าวไว้ม่าง กล่าวคือ ความรู้ สักประทับใจที่ผู้วิจารณ์มีอยู่ตลอดเวลาที่
อ่านหนังสือได้แก่ภาระหน้าที่ของนักการทูตอย่างท่านผู้เขียน เป็นภาระที่
หนักหนาสาหัสมาก โดยเฉพาะ ในยุคที่มีวิกฤติการณ์อันกระทบกระเทือนความ
เป็นความตายของชาติเช่นนั้น ผู้วิจารณ์เห็นว่าการดำเนินการทูตของท่าน

ผู้เขียนเป็นแบบฉบับที่ดีของนักการทูต ในแง่ทิวาวิธิตำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุผล โดยใช้ความแนบเนียน ความอดทน ความอดสาหัส ความละเอียดลออความรู้ความเข้าใจในเหตุการณ์ในแต่ละตอนอย่างดี และต้องเข้าใจว่าเหตุการณ์หนึ่ง ๆ นั้นจะมผลเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นพร้อมกันหรือก่อนหน้าอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งคาดหมายว่าเหตุการณ์ในอนาคตจะเป็นเช่นไร เพื่อที่จะแก้ไขเหตุการณ์อันเป็นหน้าตาของตนในขณะนั้นได้ถูกต้อง หรือได้อย่างดีที่สุดที่จะทำได้

นอกจากคุณลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้นแล้ว ผู้วิจารณ์รู้สึกว่าคุณสมบัติเด่นที่สุดในตัวท่านผู้เขียน ในฐานะนักการทูตนั้น ก็เห็นจะได้แก่ความยุติธรรม และความสามารถในการที่จะสร้างความเชื่อถือในคณะบุคคลที่ท่านร่วมงานและติดต่อกับผู้วิจารณ์ได้อ่านพบข้อความหลายตอนที่แสดงว่าท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ของท่านโดยความสุจริตใจ เช่นสิ่งใดที่ท่านต้องแจ้งให้ทูตของประเทศหนึ่งทราบ ท่านก็จะพยายามชี้แจงให้ทูตของประเทศอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของแม่แต่เพียงเล็กน้อยได้ทราบด้วย ประกอบกับท่านถือว่าการปฏิบัติหน้าที่ของท่านนั้นเป็นการปฏิบัติราชการ เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ การประกอบภารกิจของผู้อื่นนั้นเขาก็ยอมปฏิบัติตามหน้าที่ของเขา ฉะนั้นท่านจึงสามารถสร้างความเชื่อถือ ความอบอุ่น ความไว้วางใจแก่บุคคลเหล่านั้นเสมอมา ไม่ว่าจะเรื่องใดที่ติดต่อกันอยู่นั้นจะกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของประเทศสักเพียงใด บุคลิกภาพอันนี้ทำให้ท่านผู้เขียนได้รับความเชื่อถือจากผู้ที่เกี่ยวข้องของตลอดมา จะเห็นได้จากการที่จอมพลแปลก ๆ

ต้องขอให้ท่านไปเป็นเอกอัครราชทูตที่ญี่ปุ่น เมื่อกลับมาก็ถูกตั้งให้เป็น
รัฐมนตรีต่างประเทศ และต่อมาหลังจากได้ปฏิบัติงานด้านเสรีไทยแล้วก็ได้
ถูกขอร้องให้รับตำแหน่งเอกอัครราชทูต ณ ประเทศอังกฤษอีก แสดงว่า
ท่านได้รับความไว้วางใจในความสามารถที่จะปฏิบัติภารกิจยิ่งกว่าจะเป็นความ
ไว้วางใจเป็นส่วนตัว เพราะปรากฏว่า ความสัมพันธ์ระหว่างท่านกับ
จอมพลแปลก ๆ ไม่สู้จะราบรื่นนัก เมื่อท่านเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
ต่างประเทศ ท่านก็ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานในบางส่วน แต่ส่วน
ที่เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่นนั้นจอมพลแปลก ๆ มักตัดสินใจไปเองโดยท่านผู้เขียนไม่มี
โอกาสได้ทราบ เช่นตอนญี่ปุ่นทาบทามเข้าใกล้เกลียวกรณีพิพาทระหว่าง
ไทยกับฝรั่งเศส ท่านก็ไม่แจ้งให้ผมเขียนทราบ (หน้า ๓๓๓) การติดต่อกับ
ญี่ปุ่นของท่านผู้เขียนก็ม่นอยดงที่ใดกล่าวไว้ข้างต้น เพราะท่านนายกรัฐมนตรี
มนตรีมอบให้ผู้อื่นติดต่อแทน

ต่อมาเมื่อไทยยอมให้ญี่ปุ่นผ่านเข้าประเทศแล้วจอมพลแปลก ๆ ก็ให้
หลวงอดุลย์ ๆ มาทาบทามให้ผู้เขียนไปเป็นทูตที่โตเกียว ทงที่ท่านจอมพล
แปลก ๆ ติดต่อขอความเห็นชอบจากญี่ปุ่นเสียแล้ว ท่านผู้เขียนไม่เห็นรูความ
จริงข้อนี้ และเกรงญี่ปุ่นจะระแวงท่าน ทำให้เป็นผลเสียแก่งานจึงไม่ยอมรับ
ก็ปรากฏว่าจอมพลแปลก ๆ โกรธมากถึงกับลุดเข้าห้องไป "กล่าวว่าจะข้าพเจ้า
ไม่ไปท่านจะไปเอง" (หน้า ๒๓๓) ต่อมาเมื่อผู้เขียนขอกลับจากญี่ปุ่น
เพราะสุขภาพไม่ดี และแสดงเจตนาว่าจะไม่อยู่ในวงการเมืองของท่าน
จอมพลแปลก ๆ ต่อไป ก็โดนประกาศให้เป็นรัฐมนตรีโดยไม่รู้ตัวอีก ครั้น
จะขอลาออกก็ไม่ยอม แต่ให้หลวงอดุลย์ ๆ มาติดต่อ ท่านผู้เขียนยังว่า

ต่อไปว่า "ที่ข้าพเจ้าไม่ยอมรับเพราะว่าเข็ดมาแล้ว ก่อนญี่ปุ่นเข้าเมืองไทย ข้าพเจ้าไม่ทราบนโยบายอันแท้จริงของนายกรัฐมนตรีเลย ทั้ง ๆ ที่เป็น รัฐมนตรีต่างประเทศ" (หน้า ๒๘๘)

ส่วนความสัมพันธ์กับนายปรีดี พนมยงค์ รู้สึกว่ามีลักษณะสนิทสนม อยู่มาก เพราะแจ้งว่าเคยขอคำแนะนำในเรื่องสำคัญ ๆ อันเป็นลักษณะส่วนตัวอยู่หลายครั้ง เช่นคราวจะยอมไปเป็นทูตที่ญี่ปุ่น และคราวร่วมงานกับ ขบวนการเสรีไทย ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าศรัทธาจารย์ดีแรก ๆ มีความสัมพันธ์กับ ทางนายปรีดี ๆ มาก อาจเป็นไปได้ว่าการที่ท่านเป็นรัฐมนตรีก็ดี เป็นทูต ก็ดี ในรัฐบาลสมัยจอมพลแปลก ๆ นั้นคงเป็นเพราะเรื่องสนับสนุนของนาย ปรีดี ๆ อยู่มาก นอกจากนี้ หากสังเกตจากชีวิตทางด้านการเมืองของท่าน ในระยะนั้นรู้สึกว่าจะมีส่วนร่วมงานกับนายปรีดี ๆ เสมอ เช่นเป็นรัฐมนตรี ในรัฐบาลชุดนายทวี บุณยเกตุ ม.ร.ว. เส็นย์ ๆ นายปรีดี ๆ และชุดหลวง ขำรัง ๆ แต่ไม่ปรากฏว่าเป็นรัฐมนตรีในชุดของนายควง อภัยวงศ์ กลับ เคยขอลาออกจากทูตที่อังกฤษในระยะที่นายควง ๆ เป็นนายกรัฐมนตรียุคหลัง รัฐประหารด้วยซ้ำ

ความสัมพันธ์ของท่านกับรัฐบาลชุดหลวงขำรังนาวาสวัสดิ์นั้น แม้ ท่านจะได้ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีด้วย ก็รู้สึกเป็นตำแหน่งเกียรติยศ เสียมากกว่าตำแหน่งเพื่อร่วมงานคู่หูอย่างแท้จริง และคงจะมีเหตุผลหลาย อย่างที่ทำให้ท่านหนักใจจนขอลาออกไปในที่สุด ในเรื่องนั้นผู้วิจารณ์ยังมีความรู้สึกคลุมเครืออยู่ว่า สาเหตุที่จริงนั้นคืออะไร มีอะไรบ้าง เพราะเมื่อ

ท่านผู้เขียนจะได้รู้รูปสำเหตุว่า ทางรัฐบาลดำเนินงานไปโดยไม่ปรึกษาหารือ
และถึงบางเรื่องจะคิดกันก็ไม่เป็นผล พร้อมทั้งยกข่าวจากหนังสือพิมพ์
ต่าง ๆ มาสนับสนุนข้อความตอนนี้อย่างละเอียดถึง ๒๕ หน้า (หน้า ๖๘๐—
๖๘๕) ก็ตาม ก็ยังรู้สึกว่าจะไม่กระจ่างพอ หากจะกรุณาเล่าให้ฟังละเอียด
กว่านี้ ก็จะเป็นพระคุณแก่บรรดาชนรุ่นหลังมาก และคงจะดีกว่าการนำ
รายงานในหนังสือพิมพ์มาลงมากมาย

เรื่องที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งก็คือความสัมพันธ์ของท่าน กับฝ่ายทหาร
ของญี่ปุ่นในประเทศไทยระหว่างสงคราม เพราะท่านได้พูดถึงความสัมพันธ์
สนิทกับท่านนายพลนาทามูรายอยู่หลายตอน จนถึงกับท่านนายพลขอ
มอบตลับประจำตัวให้ท่านเมื่อญี่ปุ่นยอมจำนน และท่านได้มอบพระพุทธรูป
บุชาไปเป็นการขอบคุณ (หน้า ๓๕๐) และมีความรักใคร่นับถือกันตลอดมา
จนทุกวันนี้ ทั้งยังกล่าวไว้ว่า "เราทั้งสองต่างเข้าใจในหน้าที่ต่อชาติบ้านเมืองของ
แต่ละฝ่ายเป็นอย่างดี" (หน้า ๓๐๘) ซึ่งผู้วิจารณ์ถือว่าเป็นคำชมที่น่าปลื้ม
ปริ่มใจมาก ถึงกระนั้นท่านผู้เขียนก็มิได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของท่านกับ
ฝ่ายทหารของญี่ปุ่นอย่างละเอียดไว้ที่ใดเลย ผู้วิจารณ์คิดว่าความรู้ของ
คนไทยในเรื่องนี้นับว่ามีอยู่น้อยมาก หากท่านจะกรุณาขยายความเพิ่มเติมอีก
ย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชาติทั้งสองอย่างยิ่ง

การที่ผู้วิจารณ์ได้วิเคราะห์ในทำนองขอทราบ รายละเอียดบางตอน
เพิ่มเติมนี้ ผู้วิจารณ์เขียนด้วยความเคารพต่อท่านผู้เขียนอย่างยิ่ง เพราะ
ท่านเป็นนักการทูตและนักการศึกษาที่สมบูรณ์เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมนานา

ประการ และท่านเกือบจะเป็นผู้เดียวที่ยังพยายามจะจารึกผลงานของท่าน
และเพื่อนร่วมงานไว้ในประวัติศาสตร์ไทย ให้คนรุ่นหลังได้ทราบและเป็น
แนวทางศึกษาด้วย ผู้วิจารณ์จึงกล้าที่จะรบกวนขอเรื่อง ทั้งที่ตระหนักใจ
อยู่ว่าท่านรัฐบุรุษผู้นี้ได้ทำงานมาให้แก่ชาติอย่างดรากราคาตลอดมา จน
ครบเกษียณอายุ ทำให้สุขภาพเสื่อมโทรมลงเป็นอันมาก ซึ่งในขณะ
วิจารณ์ก็ได้แต่ขอภาวนาให้ท่านกลับมาพบพานนามัยสมบุรณ์โดยเร็ว เพราะยัง
กระหายที่จะได้ทราบเรื่องราวต่างๆ เหล่านี้ รวมทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับตัวท่าน
โดยใจจริง ผู้วิจารณ์อยากจะอ่านหนังสือของท่านในรูปความจำแท้ๆ หรือ
ในรูปสัปดาห์ประวัติ (ซึ่งจะได้คลุมชีวิตตั้งแต่ในเยาว์วัยจนถึงปัจจุบัน ชีวิต
ระหว่างงานทางการเมือง ตลอดจนปรัชญาชีวิตของท่าน) ยิ่งกว่าในหนังสือ
อันท่านต้องเขียนจำกัดอยู่ภายในขอบเขตของตัวเรื่องอย่างในเล่มนี้.

M I L E S T O N E

Died. Direck Jayanama, 62, Thai patriot, Deputy Premier in 1946-47 and seven-time Cabinet minister, who during his service as Foreign Minister in World War II managed with great sangfroid to butter up Thailand's Japanese masters while at the same time holding a top post in the resistance movement against Japan, early in 1945 led a secret mission to Ceylon to confer with the Allied command about organizing a Free Thai uprising, and was later awarded the U.S. Medal of Freedom; of stomach cancer; in Bangkok.

from : TIME Newsmagazine

May 12, 1967.

วิจารณ์หนังสือ

รวมปาฐกถาชุดใหม่ ของ ดิเรก ชัยนาม

จาก "สังคมนศาสตร์ปริทัศน์" ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๐๗

คงจะไม่มีใครในเมืองไทยที่ไม่เคยได้ยินชื่อ **ดิเรก ชัยนาม** เพราะท่านเป็นผู้ทมซอเสียงในหลายบทบาทด้วยกัน ที่สำคัญก็คือนบทบาทอาจารย์ นักการทูต นักการเมือง และนักเขียน ท่านได้พิมพ์หนังสือออกมาเป็นจำนวนมาก อันเป็นการแสดงอุดมสาหวิริยะซึ่งผู้ทออยู่ในฐานะเดียวกับท่านควรจะเอาอย่าง เพราะสำหรับประเทศไทยแล้วการที่จะเผยแพร่ความรู้ความคิดแก่ประชาชนเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง

รวมปาฐกถาชุดใหม่ประกอบด้วยเรื่องต่าง ๆ ที่ปาฐกได้แสดงทั้งใน
ประเทศและต่างประเทศในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐, - ๒๕๐๕ เป็นจำนวนที่จัดพิมพ์
ในชุดนี้ ๓๓ เรื่องด้วยกัน หัวเรื่องใน รวมปาฐกถาชุดใหม่ มีตั้งแต่
“เยอรมันเจริญมั่นคงเพราะเหตุใด?” จนถึง “พระพุทธศาสนากับอิสรภาพ”
และ “ปัญหาพัฒนาการ” ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าขอบเขตความรู้และ
ความสนใจของปาฐกมีมากมายเพียงใด

เนื่องจากหนังสือเล่มนี้เป็นการรวมปาฐกถา โดยมีได้มีการแก้ไข
อย่างใด การปาฐกถาก็ต้องขึ้นอยู่กับกลุ่มคนที่ปาฐกไปแสดง จึงจะหวัง
ให้เรื่องต่าง ๆ ที่ได้ตีพิมพ์มีคุณภาพโดยสมบูรณ์ทางวิชาการไม่ได้ อย่างไรก็ตาม
ก็ตาม สำหรับผู้อ่านทั่วไปแล้วหนังสือเล่มนี้ย่อมให้ประโยชน์และให้ความรู้
อย่างไม่มีปัญหา เพราะปาฐกได้พยายามอย่างมากที่จะรวบรวมหลักฐาน
ข้อเท็จจริงสนับสนุนเรื่องต่าง ๆ ไว้มากมาย ถ้าพิจารณาในฐานะเป็นเรื่อง
ปาฐกถาแล้วอาจกล่าวได้ว่ามีคุณค่าในทางวิชาการ มากกว่าเรื่องปาฐกถาที่
เรามักจะได้ยินได้ฟังกันในเมืองไทย

เรื่องที่ปรากฏในหนังสือนี้หลายเรื่อง ปาฐกได้แสดงต่อกลุ่มผู้ฟังใน
เยอรมัน ในฐานะที่ดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูต ผู้วิจารณ์เองยังมิได้รับ
เกียรติรู้จักท่านปาฐกเป็นส่วนตัว แต่ก็มีความคิดเห็นอยู่เสมอว่าบทบาทที่เด่น
ที่สุดของนายดิเรก ชัยนาม คือบทบาทนักการทูต ผู้วิจารณ์มีความเห็น
อันได้สังเกตจากการปฏิบัติหน้าที่ของนักการทูตไทยในต่างประเทศ ว่าหน้าที่
สำคัญที่นักการทูตไทยมักจะไม่ค่อยปฏิบัติกันก็คือการเผยแพร่ ความรู้ความคิด

เกี่ยวกับประเทศไทยในประเทศที่ตนปฏิบัติหน้าที่อยู่ ผู้วิจารณ์คิดว่าข้อ
บกพร่องนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขโดยด่วน เพราะเป็นข้อบกพร่อง
ที่อาจจะเป็นผลเสียหายแก่ประเทศในระยะยาว

จากการอ่าน รวมปาฐกถาชุดใหม่ นี้ ผู้วิจารณ์มีความแน่ใจว่า
ท่านเอกอัครราชทูตประจำสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันได้สร้างตัวอย่างอันดี
สำหรับนักการทูตไทยในต่างประเทศ และก็จะเป็นการดีไม่น้อยที่ “รวม
ปาฐกถา” ชุดนี้ (และชุดก่อนๆ นี้ได้เคยพิมพ์มาแล้ว) ควรจะถือเป็น
“หนังสือต้องอ่าน” ในหมู่นักการทูตไทย

ผู้วิจารณ์ขอชมเชยสำนักพิมพ์ภาวหน้าที่ได้ทำหนังสือเล่มนี้ออกมา
สู่ตลาด หวังว่าชุดใหม่คงจะตามมาอีกไม่นานนัก สำหรับการพิมพ์คราว
หน้าถ้าจะมี “สารบัญ” และ “ดัชนี” อยู่ด้วยก็จะทำให้เกิดความสะดวก
ในการอ่านมากขึ้น.

ผลงานด้านหนังสือของท่านปรากฏในครั้งแรกๆ เป็นหนังสือตำราเกี่ยวกับระเบียบวิธีปฏิบัติราชการและกฎหมายเป็นส่วนใหญ่ “ระเบียบวิธีปฏิบัติราชการของทบวงการเมือง” เขียนร่วมกับ *ขุนวิสุทธิจรรยา* พิมพ์โดยโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฯ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ เป็นตำราให้นักเรียนกฎหมายเรียน

ต่อมาได้ร่วมเขียนหนังสือชอเดียวกันอีกเล่มหนึ่ง กับนาย *เชอพิทักษ์กร* พิมพ์โดยโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๖ หนังสือชอ “การทูต” ของท่านได้รับการพิมพ์โดยโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฯ และหนังสือการทูตนั้นต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๒ *บรรณาการ* ได้รับไปพิมพ์ซ้ำอีก เดิมท่านตั้งใจจะเขียนเรื่อง “การทูต” ยาวประมาณสองเล่มจบ แต่ที่จริงแล้วคงพิมพ์ออกมาได้เพียงเล่มเดียว

ถึง พ.ศ. ๒๔๘๒ ท่านได้เขียน “กฎหมายเลือกตั้ง” ขึ้นมาเป็นคำสอนมอบให้โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฯ พิมพ์ขึ้นมา

และในปีเดียวกันนี้เอง โรงพิมพ์พานิชย์ผลผลิตได้พิมพ์ “ชุมนุมปาฐกถาเรื่องพระพุทธศาสนา” ของท่านออกสู่ตลาดหนังสือ

ปีต่อมา พ.ศ. ๒๔๘๓ “กฎหมายรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งพิสดาร” ก็ได้รับการพิมพ์ออกมาโดยโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฯ

“ประวัติศาสตร์ตะวันออกไกล” ได้รับการพิมพ์โดยโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔

ส่วนคำสอน “ประวัติการณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์” พิมพ์โดย
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕

สำหรับ “ปาฐกถาเรื่องพระพุทธศาสนากับการปกครอง” นั้น
ทางโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้พิมพ์ขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๑ บรรณาธิการ ได้จัดพิมพ์ “ชุมนุมปาฐกถา” ของ
ท่านออกมาสู่ตลาดอีก

เว้นระยะไปจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ก้าวหน้า จึงได้พิมพ์ “รวมปาฐ
กถาชุดใหม่” ออกมา เล่มนั้นว่าพิมพ์ได้ประเด็นดี

และเมื่อปีที่แล้ว (๒๕๐๘) งานคู่สุดท้ายในวงหนังสือของท่านคือ
เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” จำนวน ๒ เล่ม ซึ่งพิมพ์โดย
สำนักพิมพ์สมาคมสังคมนิยมศาสตร์ กับเรื่อง “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒”
จำนวน ๒ เล่ม พิมพ์โดย แพร่พิทยา

จากรายชื่อหนังสือข้างบนนี้ ผู้อ่านคงจะเห็นว่าศาสตราจารย์
ดิเรก ชัยนาม เป็นนักเขียนด้านวิชาการโดยแท้ อันเป็นพื้นฐานทางด้านวิชา
การที่ท่านได้รับคือได้เป็นเนติบัณฑิตในปี พ.ศ. ๒๔๗๑ และในชีวิตทางการ
เมืองของท่านก็ได้เคยเป็นรัฐมนตรีมาหลายกระทรวง เช่น รัฐมนตรีช่วย
ว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม และรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ตำแหน่งสูงสุดในวงการเมืองนั้นท่านได้เคย

เป็นรองนายกรัฐมนตรีอยู่สมัยหนึ่ง ในชีวิตด้านการทูตเคยเป็นเอกอัคร
ราชทูตประจำราชสำนักญี่ปุ่น ประจำราชสำนักอังกฤษ และตำแหน่งสุดท้าย
ก่อนจะครบเกษียณอายุ คือตำแหน่ง เอกอัครราชทูตไทยประจำสาธารณ
รัฐเยอรมันตะวันตกและฟินแลนด์ ซึ่งจากวุฒิบริหารสามารถทั้งทางวิชาการ
และในการปฏิบัติราชการของท่าน จึงได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยา
ภรณ์เป็นเกียรติชั้นสูงเป็นอันมาก และก่อนหน้าที่จะถึงอนิจกรรมเพียง
เล็กน้อยก็ได้รับพระราชทานเหรียญชฎามาลา เข็มศิลปวิทยา

ขณะหนึ่งชื่อของท่านพอจะหาชื่อได้ง่าย ๆ ก็เห็น จะมีเพียง ๓ เล่ม
เท่านั้น คือ “รวมปาฐกถา” ซึ่งก้าวหน้าจัดพิมพ์ กับ “ความสัมพันธ์
ระหว่างประเทศ” ๒ เล่ม และ “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒” ออก
๒ เล่ม ร้านใหญ่ ๆ แทบทุกร้านแถววังบูรพาภิรมย์วางขาย ส่วนหนังสือเล่ม
อื่นที่เก่า ๆ นั้นถ้าต้องการจริงๆ เห็นจะต้องลงไปดูได้ตามร้านขายหนังสือเก่า
ที่สนามหลวง อาจจะโชคได้พบบ้าง

นายดิเรก ชัยนาม เป็นนักการเมืองของยุคใหม่มีประวัติดีงาม แม้
ว่าท่านจะล่วงลับไป ผลงานหนังสือของท่านจะช่วยดำรงเกียรติให้ปรากฏแก่
อนุชนไทย ซึ่งจะได้ศึกษาเล่าเรียนโดยอาศัยเรื่องเขียนของท่านประกอบการ
ค้นคว้าอ้างอิง เราเชื่อว่าภาพหน้าของท่านย่อมเป็นสุคติ.

การเมือง นอกเวที

โดย... อานนท์

จาก “ประชาธิปไตย”

๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐

หนังสือ “ไทยกับมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒” ซึ่งเขียนโดย
ศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศและ
อดีตเอกอัครราชทูตไทยประจำญี่ปุ่นตอนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งจัดพิมพ์ขึ้น
เมื่อเร็ว ๆ นี้ ด้วยวิธีการพิมพ์และจัดเป็นเล่มสมัยใหม่ที่สุดเท่าที่เคยมีมา นับ
ได้ว่าเป็นหนังสือทางประวัติศาสตร์เล่มแรกที่เขียนโดยผู้ได้ทำงานนั้นๆ มากับ
มือตนเอง ในต่างประเทศอดีตรัฐมนตรีหรืออดีตนายกรัฐมนตรिलดลจดจน

อดีตประธานาธิบดีเขาทำกันมาหลายยุคหลายสมัยแพร่หลายไปทั่วโลก แต่
ของเมืองไทยนายดิเรก ชัยนาม เป็นคนแรกที่ทำเป็นเล่มขึ้น และเป็นหนังสือ
ที่มคุณค่าทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยใน ภูมิภาคเอเชีย อาคนิยมมากเหลือ
เกิน เพราะลำดับเหตุการณ์ด้านการเมืองเศรษฐกิจก่อนที่สงครามมหาเอเซีย
บูรพาจะระเบิดขึ้นไว้ทุกแง่ทุกมุม รวมทั้งมูลเหตุให้มีการเรียกร้องดินแดน
ทางอินโดจีนกลับคืนให้แก่ประเทศไทยในระยณะนั้นด้วย เพียงบางตอนที่
ข้าพเจ้าได้อ่านทำให้รู้จักนักการเมืองในยุคนั้นของไทยแจ่มชัดยิ่งขึ้น เพราะ
ก่อนจะตัดสินใจเข้าร่วมกับญี่ปุ่นในสงครามคราวที่แล้วนั้น บรรดาผู้เป็น
รัฐมนตรีในขณะนั้น ก็ได้แสดงบทบาทให้มองเห็นความตลกทหนบางอย่าง
สิ้นเชิง ซึ่งบางคนก็ยังมีชีวิตอยู่ บางคนก็ตายไปแล้ว น่าเสียดายที่หนังสือ
เล่มนี้บันทึกข้อเท็จจริงเฉพาะงานที่ผ่านมือ หรือผ่านไปจากการกระทำของผู้
เขียน งานที่ผู้เขียนไม่ได้ผ่านไม่ได้บันทึกเอาไว้ ในหนังสือเล่มนี้ เพราะ
ผู้เขียนต้องการรักษาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องเอาไว้สถานเดียว ถ้าจะมีบันทึก
คนทรูแต่ไม่ได้ผ่านมือผู้เขียนลงประกอบไว้บ้าง เป็นบางกรณีคงจะทำให้หนังสือ
เล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกเป็นอันมาก

ความจริง ถ้าจะ บรรยาย ถึงคุณค่า ของหนังสือ เล่มนี้ดยยาวใน สาระ
สำคัญก็มออกมากมายนัก แต่ทั้งนี้ผู้อ่านควรจะได้อ่านจากหนังสือเล่มนี้
โดยตรง ที่ข้าพเจ้าเอารองหนังสือเล่มนี้มาลงในวันนี้ไม่ใช่เพราะเหตุอื่น
แต่ได้ทราบมาจากเพื่อนผู้ใกล้ชิดว่า ทางญี่ปุ่นและไต้หวันได้ติดต่อเจรจา
เพื่อขอซื้อลิขสิทธิ์เอาไปแปลเป็นภาษาของเขา คือแปลเป็นภาษาญี่ปุ่น
และภาษาจีน แต่จะเป็นจนวนหรืออะไรนั้นไม่ทราบ ขณะนี้กำลังมีการ

เจรจากันอยู่ โดยเฉพาะภาษาญี่ปุ่นนั้นทางฝ่ายสำนักพิมพ์และท่าน
ผู้เขียนเองประทับใจความลำบากใจเล็กน้อย แต่บัดนี้คงจะผ่านไปแล้ว
เพราะหากคนชำนาญภาษาญี่ปุ่นตรวจต้นฉบับได้ไว้แล้ว ส่วนภาษาจีนนั้น
สบายไปแล้ว การขอแปลหนังสือเล่มนี้เป็นภาษาของเขาเองเป็นการแสดง
ให้เห็นอย่างชัดแจ้งถึงความสำคัญ ของ หนังสือเล่มนี้ ทมต่อ วงการ ต่าง ๆ ใน
ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ เมื่อแปลเป็นภาษาญี่ปุ่นแล้วชาวญี่ปุ่นเองก็คงจะ
อดประหลาดใจไม่ได้ ในความคิด เปลี่ยนแปลง อย่าง ฉับพลัน ทันที ของ อดีต
นายกรัฐมนตรี โดโจของญี่ปุ่นต่อประเทศพันธมิตรที่ โดดเข้าร่วมในการสงคราม
ครั้งนั้น ทั้งที่เต็มใจและไม่เต็มใจ และจากความเปลี่ยนแปลงอย่างเงิบๆ
และฉับพลันนั้นเองทำให้นักการเมือง ของญี่ปุ่นเอง ก็เกิด ชัดแย้ง กัน อย่างรุนแรง
ซึ่งนี่เองที่แสดงให้เห็นว่าในวงการเมืองของญี่ปุ่นก็ ไม่แตกต่างอะไร
กับนักการเมืองของไทยในระยะก่อนเกิดสงคราม และเมื่อเกิดสงครามแล้ว
จนเกิดมีเสรีไทยขึ้น ความจริงจะโทษว่าคนไทยไม่สนใจในเรื่องกิจการบ้าน
เมืองนักก็ไม่ถูก และจะถูกตองอย่างยิ่งถ้าบรรดานักปราชญ์ราชบัณฑิตตลอด
จนนักการเมืองผู้ประสพการณ์มากมายจะช่วยกันเขียนหนังสือแสดงเหตุการณ์
ต่างๆ ที่สำคัญๆ ในขณะที่เรารับผิดชอบต่ออยู่ออกเผยแพร่ จะเป็นการดึงดูด
ให้ประชาชนสนใจในเรื่องกิจการบ้านเมืองชนอกเป็นอันมาก ทั้งนี้โดย
อาศัยข้อเท็จจริงอันน่าตื่นตะลึงเป็นแม่เหล็กดึงดูดที่ไม่เคยสนใจให้หันมาสนใจ
คนบางคนอาจไม่สนใจต่อพฤติกรรมของหลวงประดิษฐมนูธรรม หรือนาย
ปรีดี พนมยงค์ ในบางกรณีเพราะกรณีสวรรคตเป็นเหตุก็ตาม แต่ในความ
เป็นนักการเมืองผู้เจนจัดถึงขนาดได้รับการยกย่อง อย่างมาก หลัง สงครามครั้ง

ที่ ๒ ใหม่ ๆ ถ้าจะมีใครเขียนหนังสือเล่าให้ประชาชนฟังว่าเมื่อประเทศไทย
ไม่ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศใดหลังสงครามคราวนั้น นายปรีดีฯ ได้ขอ
เงินท่านผู้หญิงพลสุฯ ๒๐ บาท โดยอ้างว่าจะไปฉลองชัยชนะของเสรีไทย
ท่านเหล่าประชาชนคงจะสนใจอยากทราบว่าอะไรจะฉลองชัยที่ประเทศไม่ได้
ตกเป็นข้าใครเพียง ๒๐ บาท เอาไปทำอะไรกัน หนังสือก็คงขายเป็นหน้า
ความสนใจของประชาชนในทางการเมืองก็ย่อมจะมีขึ้นได้ง่าย ๆ มีแต่ความ
คิดเฮ้ แต่ไม่มีคนทำ จะว้ายังไง.

ชีวิตและงานของ ดร. ดิเรก ชัยนาม นักการทูต

โดย... สมบูรณ์ วรพงษ์

จาก "ไทยรัฐ" พุศ. ๑๕ กภพ. ๑๐

ในบรรดานักการทูตของไทยเราทั้งในอดีตและปัจจุบันที่วงการทูตให้ความยกย่อง และเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก ในจำนวนนี้มี ดร. ดิเรก ชัยนาม รวมอยู่ด้วยท่านหนึ่ง ดร. ดิเรก ชัยนาม เคยเป็นทั้งนักกฎหมาย รองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ส.ส. นักการเมือง คนสำคัญมาหลายรัฐบาล แม้ไม่ขณะที่ไทยอยู่หน้าดีหน้าชานท่านผู้นี้

ได้ใช้การทูตของท่านนำ ประเทศชาติ ผ่านพ้น วิกฤตการณ์ นั้นมาอย่าง ตลอดรอดฝั่ง ที่เรากลัวไม่ได้คือ “สัญญาสัมบูรณ์แบบ” ซึ่งเป็นความเป็นความตายของประเทศชาติ ท่านก็เป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนร่วมแก้ไขให้ไทยมีเอกราชอย่างสัมบูรณ์

ข้าพเจ้าไม่เคยรู้จัก ดร. ดิเรก ชัยนาม เป็นการส่วนตัว เคยพบท่าน ผู้ น ๒-๓ ครั้งที่กระทรวงการต่างประเทศ ในขณะที่ท่านมาราชการ ซึ่งในระยะหลังท่านได้ไปเป็นทูตที่กรุงบอนนีย์หลายปี และเพิ่งกลับมาเมื่อไม่นานมานี้เมื่อครบเกษียณอายุ แต่เนื่องจากท่านมีสุขภาพไม่สมบูรณ์ในระยะที่ท่านกลับมาใช้ชีวิตบั้นปลายในเมืองไทยท่านจึงไม่ค่อยได้ออกสังคมบ่อยนัก ครั้งหนึ่งท่านได้ไปพูดที่สโมสรโรตารีถึงประเทศเยอรมันตะวันตกหลังสงคราม ท่านก็ยังเป็นนักพูดที่คมคายและนุ่มนวลลึกลับกับบุคลิกลักษณะของนักการทูต “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” “ประวัติศาสตร์การปกครอง” และ “การทูต” เป็นหนังสือที่มุกคุณค่าแก่นุชนรุ่นหลังเป็นอย่างมาก ทั้งเป็นหนังสือเรียนในมหาวิทยาลัย ท่านเคยพูดกับผู้ใกล้ชิดว่าความปรารถนาของท่านคือ “ต้องการเขียนหนังสือเพื่อเป็นอนุสรณ์ของชีวิต และเป็นประโยชน์แก่นุชนของไทย” นี้แหละคือ ดร. ดิเรก ชัยนาม

งานเขียนหนังสือเป็นเกียรติประวัติที่ควรจดจำ หลายต่อหลายท่านที่เคยผ่านชีวิตการเมืองมักจะมีบันทึกความทรงจำในเหตุการณ์ บ้านเมือง ที่มีส่วนรับผิดชอบ เมื่อหมดภาระหน้าที่แล้วก็เขียนบันทึกความทรงจำนั้นออกมาเพื่อให้คนอื่นได้รู้ ในสมัยที่ ดร. ดิเรก ฯ รับราชการในกระทรวงการต่าง

ประเทศ ท่านทั้งหลายสิ่งหลายอย่างที่ควรจดจำ ทั้งหมดที่เราจะรู้ได้ก็คือ หนังสือเล่มหนึ่งซึ่งดูเหมือนจะเป็นหนังสือเล่มหนึ่งในจำนวนหลายเล่มที่ท่าน มีความภูมิใจที่เขียนขึ้นสำเร็จ นั่นคือ “ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒” อันเป็นบันทึกเรื่องราวของเหตุการณ์ทั้งก่อนสงครามและหลังสงคราม นอกจากเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ของไทยเรายุคหนึ่งแล้ว หนังสือเล่มนี้แหละ ที่ข้าพเจ้าคิดว่านักการเมือง นักการศึกษา นักการทูต ควรจะอ่านเป็นอย่างยิ่ง และจะเป็นเอกสารสำคัญชิ้นหนึ่งของวงการศึกษาคือต่อไป

ในการเขียนหนังสือเล่มนี้ ดร. ดิเรก ชัยนาม กล่าวไว้ในคำนำว่า “โดยที่ข้าพเจ้ามีส่วนเกี่ยวข้องในเหตุการณ์ จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะกล่าวถึงตัวเองในเหตุการณ์นั้นๆ หวังว่าท่านผู้อ่านคงให้อภัย ข้าพเจ้ายึดหลักในการเขียนครั้งนี้ว่าเขียนโดยอาศัยข้อเท็จจริงซึ่งตนรู้มาแน่นอน มีหลักฐานสิ่งใดหรือเหตุการณ์ใดที่ข้าพเจ้าไม่ทราบ หรือไม่เคยได้ยิน หรือไม่แน่ เพราะข้าพเจ้าไม่ได้มีส่วนปฏิบัติด้วย ก็จะไม่กล่าวถึง”

ความจริงแล้ว ดร. ดิเรก ชัยนาม ดำเนินชีวิตในฐานะนักกฎหมายมาก่อน โดยเริ่มทำงานที่กระทรวงยุติธรรมหลังจบเนติบัณฑิต เข้ามาร่วมวงราชการการเมืองเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ โดยรับตำแหน่งผู้ช่วยเลขาธิการคณะรัฐมนตรี นั่นเป็นก้าวแรกของนักการทูตผู้หนึ่งที่หันเหชีวิตมาสู่วงการเมือง ต่อมาเป็นรัฐมนตรีลอยแล้วไปช่วยราชการกระทรวงต่างประเทศ ซึ่งมีเจ้าพระยาศรัทธาธรรมมาขอเบ็ดเสร็จว่าการ

เมื่อดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการ ฯ สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สองเล็กน้อย ซึ่งเป็นสมัยที่ไทยกำลังมีกรณีพิพาทกับฝรั่งเศส และภาวะที่ประเทศมหาอำนาจตะวันตกกำลังเตรียมสงคราม มีการแย่งวัตถุดิบของไทย การดำเนินการทางการทูตระยะนี้เป็นระยะที่มหาอำนาจตะวันตกเองก็ใช้กลวิธีต่าง ๆ ดำเนินการทูตกับฝ่ายญี่ปุ่น ซึ่งต้องพึ่งพาวัตถุดิบเช่นกัน ในฐานะที่ไทยเราอยู่ในภาวะเศรษฐกิจต้องพึ่งพาฝ่ายตะวันตก ดังนั้นการยื่นเงื่อนไขต่าง ๆ จึงเป็นฝ่ายที่ไทยจะต้องดำเนินวิถีทางการทูต เพื่อไม่ให้ตกเป็นเบี้ยล่าง ขณะนั้นพลตรีหลวงพิบูลสงครามเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศ แต่ไม่ค่อยจะได้มานั่งกระทรวง ภาระจึงเป็นของ ดร. ตีเรก ฯ รัฐมนตรีช่วยว่าการ ฯ ซึ่งท่านได้เล่าไว้ว่า "อังกฤษนั้นมีความเห็นว่าควรจะช่วยไทยทั้งทางด้านการเมืองและยุทธปัจจัย รวมทั้งเศรษฐกิจ เท่าที่จะทำได้ มิฉะนั้นไทยจะตกไปเป็นเครื่องมือของญี่ปุ่น จะทำให้สัมพันธมิตรเสียเปรียบ" นี้ทำให้เรารู้ความล้าลึกของมิตรประเทศในยุคนั้น และคงเป็นบทเรียนได้อย่างดีในการดำเนินนโยบายของประเทศ ถ้าไม่ถูกเบียดเบียนออกมาก็คงไม่มีใครทราบถึงความด้นลึกหนาบางของการทูตก่อนหน้าสงครามโลกครั้งที่สองจะระเบิดขึ้น

ดร. ตีเรก ฯ เล่าถึงเหตุการณ์หน้าสวนหน้าชาน ดอนทิพย์ญี่ปุ่นจะบุกไทยเพียงไม่กี่ชั่วโมง ในตอนดึกของคืนวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๔๘๔ ตอนนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต่างประเทศไม่อยู่ ไปราชการที่ออร์ญประเทศ (ความจริงทราบกันว่าจอมพล ป. รู้ดีว่าญี่ปุ่นจะบุกไทย แต่เพื่อประวิงเวลาจึงถือโอกาสไปต่างจังหวัดเสีย) ตอนดึกประมาณ ๕

ทুম เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นได้นำคำขาดต่อรัฐบาล ซึ่งในฐานะผู้รักษากฎ
แทนรัฐมนตรีว่าการ ดร. ดิเรก ฯ ต้องเป็นฝ่ายรับหน้า ในคำขาดดังกล่าว
สาระสำคัญว่า

๑. ให้ร่วมกับญี่ปุ่นทำสงครามกับอเมริกา

๒. ขอให้ไทยเปิดทางแก่ทหารญี่ปุ่น

และในคืนนั้นเองญี่ปุ่นก็เปิดฉากบุกเข้าไทย ทิ้งภาคใต้ และ อ่าวไทย
ก่อนหน้าฝ่ายสหรัฐอเมริกาเคลื่อนไหวยุบาย โดยนายวิลลิส เบ็ก เอกอัคร
ราชทูตอเมริกาขณะนั้นได้รายงานไปยังวอชิงตัน ถึงการที่ฝ่ายญี่ปุ่นจะเข้าไทย
อย่างแน่นอน และไทยจะต่อสู้กับญี่ปุ่น ซึ่งเอกอัครราชทูตนั้นนับว่าเป็น
คุณประโยชน์แก่ไทยในการ อ้างถึง สถานะ ของคนไทย หลัง สงคราม กับฝ่าย
พันธมิตร

เหตุการณ์หลายอย่างทางด้าน กระทรวงการต่าง ประเทศ อันเป็นเหตุ
การณ์ที่น่าศึกษาถึงความ เป็นไป ของ เหตุการณ์ ก่อนที่จะเกิด สงครามเล็ก
น้อยและในตอนสงครามเมื่อออกไปเป็นทูตในต่างประเทศแล้ว การอพยพหนี
ภัยสงครามกีด การดำเนินการทูตเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ สิ่งเหล่านี้
ทำให้ไทยเราได้รับความยำเกรงจากมหาอำนาจอยู่ และ ดร. ดิเรก ฯ ก็มี
ส่วนช่วยอย่างมาก โดยเฉพาะส่วนสำคัญคือการดำเนินงานของเสรีไทย
ทั้งนอกและในประเทศ มีส่วนช่วยให้ไทยอยู่รอด และในที่สุดการเข้าเป็น
สมาชิกของสหประชาชาติซึ่งภายหลังสงครามแล้ว มหาอำนาจตะวันตกถือ

ว่าไทยเป็นคู่สงคราม และจะดำเนินการกับไทยในฐานะผู้แพ้สงคราม ถึง
เหล่านั้มีประชาชนอีกจำนวนไม่น้อยไม่มีใคร ทราบนักว่าหากการดำเนินการ
ทางการทูตผิดพลาดปานนี้เราอาจถูกมหาอำนาจยึดครองไปแล้ว และใน
ที่สุดฝรั่งเศ้เองซึ่งยังฝังใจกับกรณีพิพาท กับไทยก็พยายาม ชัดขวางไม่ให้ไทย
เข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ การพยายามหาทางให้ต่างประเทศเข้าใจ มี
เอกสารอ้างอิงหลายอย่างที่จะเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ นี้จากล่าวว่า
เป็นผลงานทศวรรษยกย่อง ดร. ตีเรก ชัยนาม ที่มีส่วนทำให้เราได้ทราบถึงเรื่อง
ราวที่ผ่านมาอันเป็นความสำคัญของคนไทยทั้งชาติ!

เมื่อภารกิจทางด้านกระทรวงการ ต่างประเทศ สิ้นสุดลง หลังสงคราม
และไทยได้เข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติแล้ว ดร. ตีเรกฯ ได้ ยื่น ใบลาออกจาก
รัฐมนตรีว่าการเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๐ ในสมัยรัฐบาลหลวงธำรงฯ
ซึ่งเป็นข้าอกรวยกราว ของ หนังสือพิมพ์ สนิมย่น อันนับว่ามี รัฐมนตรี ในรัฐ
บาลหลวงธำรงฯ ไม่กี่คนที่ไม่ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากฝ่ายประชาชน ในขณะที่
ที่ถูกกล่าวขวัญถึงเรื่องกินจอบ—กินเดือน “สุวันภูมิ” หนังสือพิมพ์ ในยุค
นั้นกล่าวถึง ดร. ตีเรกฯ ไว้ว่า “งานชิ้นสุดท้ายที่นายตีเรกฯ กระทำก่อนออก
จากวังสราญรมย์คือการเจรจาขอยกเลิก หัวข้อความตกลงซึ่งทางรัฐบาลอังกฤษได้
ตอบตกลงมาแล้ว กับการเจรจาเรื่องสัญญาสมบูรณืแบบ และไทยได้เข้าเป็น
สมาชิกยูโน”

และใครจะเป็นคน ต่อไปที ออกจากวังสราญรมย์ และ ถูก กล่าวขวัญ
ยกย่องในทางที่ตังาม...?

หลังจากลาออกจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไม่นาน
หลวงธำรงฯ ก็ขอร้องให้ไปเป็นเอกอัครราชทูตท่องเที่ยว เพื่อเจรจาปัญหา
สัญญาสัมปทานแบบที่ยังค้างอยู่ให้เสร็จสิ้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
ดร. ตีเรก ชัยนาม ไปเป็นเอกอัครราชทูตคนแรกประจำสำนักเซนต์เจมส์เมื่อ
วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๙๐ ซึ่งขณะนั้น ดร. ตีเรกฯ เป็น ส.ส. พระนครอยู่
นับตั้งแต่นั้นมาดูเหมือนว่า ดร. ตีเรก ชัยนาม ก็ได้ยุติการทูตเป็นอาชีพและ
ลาไปจากการเมืองอย่างเด็ดขาด คือออกจากการเมืองไปโดยไม่มี ความต่าง
พร้อย

ชีวิตและงาน ของนัก การทูต ผู้นับว่า เป็นแบบอย่าง ทด ทาน หนึ่ง
และเรื่องราวทั้งหมดตลอดเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในอดีต ถูก บันทึกใน หนังสือ
๑,๐๐๐ กว่าหน้าที่ใช้เวลาเขียนนานนับปีจะเป็น เอกสารชิ้นหนึ่ง ที่มีคุณค่า
ศึกษา ถาหากันผู้ไม่ได้เขียนขึ้น เรื่องราวทั้งหลายก็จะเป็นความลับตามต
ผลงานชิ้นนี้แหละที่จะอยู่ในความทรงจำของเรา.

ขอเขียนน้อยเถอะ

ของขวัญปีใหม่

โดย... นิสารังสิตา

จาก "หลักเมือง"

๒๗ ธันวาคม ๒๕๐๙

ปีใหม่นี้ท่านมีของขวัญปีใหม่ให้ญาติมิตรหรือยัง ถ้ายัง, เราขอแนะนำหนังสือดอกเล่มหนึ่ง ซึ่งเหมาะสมที่สุดที่จะให้เป็นของขวัญแก่ญาติผู้ใหญ่ หนังสือเล่มนั้นคือ "ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ" มีศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม เป็นผู้เขียน

เราขอกล่าวอย่างเต็มปากว่าหนังสือ "ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ" ของศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนามนี้เป็นหนังสือที่มุกคุณค่าจริงๆ รวม

สารัตถะไว้ทุกอย่างในทางการทูต ๒๕
ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะผู้เขียนมีความเข้าใจของ
ในทางการทูตเป็นเวลานานก็ได้ จึงทำให้ประสบการณ์หลาย ๆ อย่างที่น่า
สนใจ และนำมาถ่ายทอดเป็นตัวหนังสือ

ความเป็นมาของ “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” คือ

เมื่อ ๓๐ ปีที่แล้ว ศาสตราจารย์ตรีเอก ชัยนาม ได้เขียนหนังสือไว้
เล่ม ๑ ชื่อ “การทูต” แต่มาระยะหลังผู้เขียนเห็นว่าเรื่องการทูตแท้จริงก็
เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั่นเอง ผู้เขียนจึงได้แก้ไขหนังสือ
เล่มนั้นเสียใหม่ด้วยการ ต่อเติม เรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศอีกมาก
มาย โดยชื่อเรื่องว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ”

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือเล่มแรกของเมืองไทยซึ่งบรรยายเรื่องตั้งแต่
องค์การเมืองสมัยโบราณและความสัมพันธ์ในสมัยนั้นว่า เกิดมีมา อย่างไรกับ
อิทธิพลลัทธิชาตินิยม ตลอดจนเหตุการณ์ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒
โดยผู้เขียนได้อธิบายถึงวิธีการแต่งตั้งนักการทูต หน้าที่ของนักการทูต
เพราะถือว่าคำพูดและกระทำของทูตย่อมมีผล ผู้กัมพมาถึง ประเทศชาติ ใน สาย
ตาของชาวต่างประเทศ

ทูตเป็นบุคคลแรกที่เขาจะต้องฟังเสียง ด้วยหน้าที่ของทูตเป็นทูต
แทนของประเทศและเป็นทูตจารวัตร ทูตจึงเป็นบุคคลที่จะต้องได้รับการ
เลือกขึ้นมาแล้วอย่างดี

คำพูดของนักการทูตมีผลต่อการสร้างสันติภาพ หรือไม่ก็ก่อสงคราม
กติกาสัญญา หรือกฎบัตรอันว่าด้วยการเจรจาทางการทูต เป็นประเด็นสำคัญ

ทูลเชิญมุงอธิบายให้เราเข้าใจ ธรรมเนียมทางการทูตเป็นสิ่งที่จะต้องได้
รับเคารพ เพราะบังจำเป็นในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ กลวิธีและ
เครื่องมือดำเนินการเมืองระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์กับทางทหาร ทาง
เศรษฐกิจ และปัญหาการใช้อาวุธนิวเคลียร์ เหล่านี้ อาจทำให้มีการ
ละเมิดธรรมเนียมประเพณีระหว่างประเทศได้

“ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” เล่มใหม่นี้ เก็บไว้ ๒๐ ปีก็ได้
เพราะกระดาษพิมพ์เนอตเหลือเกิน เก่าก็ไม่กรอบ ใครอยากได้หนังสือฉบับ
ไปซื้อเอง ถ้าถึงชาติ ที่สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์ หน้าโรงเรียน
ก่อสร้างอุเทนถวาย ใครมีข่าวย่อต่อว่ามาละ ป่าวข่าวมาให้แล้ว สุด
เดี๋ยวเพียงซึ่งเดี๋ยว ข้อแจกเป็นของขวัญปีใหม่จะได้หน้าใจสูงส่ง.

ปกิณกะ

ความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ

จาก... "ประชาธิปไตย"

๒๙ ธันวาคม ๒๕๐๙

ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม นักวิชาการ นักการทูต และนัก
บริหาร ผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ได้ใช้เวลาเป็นแรมปีเพื่อเขียน
หนังสือเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ" เล่มนี้ขึ้นมา ท่านผู้เขียน
ได้กล่าวไว้ในคำนำว่า

"ข้าพเจ้าเขียนเป็นการต่อเติมหนังสือ การทูต ที่ได้เขียนไว้
เมื่อ ๑๐ ปีที่แล้ว แต่ข้าพเจ้าให้ชื่อหนังสือเล่มนี้ว่า ความสัมพันธ์

ระหว่างประเทศ เพราะมาพิจารณาว่าเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้
ส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มากยิ่งกว่า
การทูต ถึงแม้กิจกรรมทางการทูตแท้ ๆ เองเจ้าตำราทุกท่านก็ถือว่าเป็น
เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ”

เนื้อเรื่องประกอบด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตั้งแต่สมัยดึก
ดำบรรพ์จนถึงปัจจุบัน รวมทั้งเหตุการณ์ระหว่างประเทศที่น่าสนใจระหว่าง
สงครามโลกครั้งที่ ๒ เรื่อยมาจนสมัยนี้

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘ อิหร่านร้องต่อสหประชาชาติว่าสหภาพโซเวียต
บีบบังคับและแทรกแซงกิจการภายในของตน ไม่ว่าคณะมนตรีจะมีความเห็น
ประการใด โซเวียตก็ยังคงอ้อยอิ่ง หวังจะเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ต่อไป
ในที่สุดอิหร่านก็ต้องยอมทำสัญญากับโซเวียตว่าจะให้ผลประโยชน์ตอบแทน
บางประการ แต่ในที่สุดผลก็ปรากฏว่า

“ใคร ๆ ก็ทราบว่ อิหร่านถูกโซเวียตบีบบังคับให้ทำ
สัญญาในครั้งนั้น อิหร่านรอนโซเวียตถอนทหารไปหมดแล้วจึงนำ
สัญญาเฉพาะในเรื่องตั้งบริษัทน้ำมันผสมระหว่างสองชาติ เสนอ
ต่อรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบ รัฐบาลลงมติไม่เห็นชอบด้วย
โซเวียตคัดค้านอย่างแรงต่ออิหร่าน อิหร่านตอบว่า ตามรัฐธรรมนูญ
อนุญาตเป็นเช่นนั้น และขณะทำสัญญา โซเวียตก็ทราบที่อยู่แล้วว่า
ต้องให้รัฐสภาเห็นชอบก่อน ผลก็คืออิหร่านหลอกโซเวียตสำเร็จ
โดยโซเวียตถอนทหาร ออกไปเพราะหวังจะได้ตั้ง บริษัทน้ำมันร่วม
กับอิหร่านเป็นค่าตอบแทน แต่ในที่สุดก็ไม่ได้อะไร”

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว หนังสือยังให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือที่เรียกว่าการทูต อย่างละเอียดน่าสนใจ

ด้านการทำสงครามทางการเมืองนั้น แต่ละประเทศล้วนใช้เล่ห์เหลี่ยมพลิกแพลงอยู่ตลอดเวลา เช่นปรากฏว่า “ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นได้วางแผนจารกรรมในสหรัฐอเมริกาไว้ทั่วไป”

ในภาคผนวกท้ายเล่ม มีกฏบัตรสหประชาชาติและสนธิสัญญาที่สำคัญ ๆ ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ กับมีตรรชนคนเรองเพื่อความสะดวกในการค้นคว้า

โดยสรุป “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” ชุดนี้เหมาะสำหรับนักศึกษาที่จะใช้เป็นตำราและคู่มือการศึกษาได้อย่างดียิ่ง สำหรับผู้ที่สนใจทั่วไปหนังสือนี้จะทำให้ได้รู้จักและเข้าใจวิวัฒนาการ ตลอดจนเหตุการณ์ระหว่างซึ่งประเทศจะหาอ่านได้ยากจากท่อน.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์เจริญธรรม ๑๖ เสาชิงช้า พระนคร นานวล รุ่งเรืองธรรม
ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๐ โทร. ๒๘๒๒

